

Міністерство освіти і науки України
ДВНЗ «Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника»
Факультет історії, політології і міжнародних відносин
Кафедра історії України

Андрій Королько

**Навчально-методичні рекомендації
з курсу
«Історичне краєзнавство, музеєзнавство»**

Міністерство освіти і науки України
ДВНЗ «Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника»
Факультет історії, політології і міжнародних відносин
Кафедра історії України

Андрій Королько

**Навчально-методичні рекомендації
з курсу
«Історичне краєзнавство, музеєзнавство»**

(анотація лекційного курсу, плани семінарських занять,
індивідуальна та самостійна робота, програмові вимоги)
для студентів I курсу
спеціальності 014.03 «Середня освіта (Історія)»

Івано-Франківськ
2017

УДК 947.7(075) : 069.01. (075.8)
ББК 63.3 (4 Укр)я 7
К-68

Королько А. Навчально-методичні рекомендації з курсу «Історичне краєзнавство, музеєзнавство» (анотація лекційного курсу, плани семінарських занять, індивідуальна та самостійна робота, програмові вимоги) для студентів I курсу спеціальності 014.03 «Середня освіта (Історія)». Івано-Франківськ, 2017. 92 с.

Рецензенти:

М.Ю. Косило – кандидат педагогічних наук, доктор філософії, директор Івано-Франківського обласного державного центру туризму і краєзнавства учнівської молоді

С.Й. Кобута – кандидат історичних наук, доцент кафедри історії України ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника»

У запропонованій методичній розробці містяться рекомендації студентам спеціальності 014.03 Середня освіта (Історія) ОР «Бакалавр» для опанування теоретичних засад історичного краєзнавства, музеєзнавства, практики їх прикладного застосування. Подано методичні рекомендації для засвоєння лекційного курсу та організації індивідуальної та самостійної роботи студентів.

Навчально-методичні рекомендації складаються з анотації лекційного курсу, планів семінарських занять, характеристики індивідуальної та самостійної роботи студентів, програмових вимог з курсу «Історичне краєзнавство, музеєзнавство».

Рекомендовано до друку Вченою радою Факультету історії, політології і міжнародних відносин ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника» (протокол № 4 від 26 грудня 2017 р.)

УДК 947.7(075) : 069.01. (075.8)
ББК 63.3 (4 Укр)я 7

© Королько А.З., 2017
© ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника»

ЗМІСТ

МЕТА ТА ЗАВДАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ	C. 4
ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ	C. 7
Структура навчальної дисципліни	C. 9
Програма навчальної дисципліни	C. 12
АНОТАЦІЯ ЛЕКЦІЙНОГО КУРСУ	C. 17
ТЕМИ І ПЛАНИ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ	C. 21
САМОСТІЙНА ТА ІНДИВІДУАЛЬНА РОБОТА	C. 35
Питання для самостійного опрацювання	C. 35
Питання для самоконтролю знань по темах дисципліни	C. 37
Індивідуальна робота	C. 44
МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ПРАВИЛЬНОГО ВИКОНАННЯ ТА ОФОРМЛЕННЯ ІНДИВІДУАЛЬНИХ РОБІТ	C. 45
Методичні рекомендації щодо вивчення походження назви населеного пункту, де народився/проживає студент (-ка)	C. 45
Методичні рекомендації щодо вивчення походження прізвища студента (-ки)	C. 47
Методичні рекомендації щодо укладання родоводу	C. 49
Зразок оформлення реєстру історико-архітектурних, археологічних і культурних пам'яток району/міста/містечка	C. 50
Методичні рекомендації щодо правильного оформлення бібліографічного опису та анотацій (виписок) історико-краєзнавчої літератури з історії населеного пункту, де народився/проживає студент (-ка) у відділі краєзнавчої літератури Івано-Франківської обласної універсальної наукової бібліотеки імені І. Франка	C. 52
Методичні рекомендації щодо укладання візуалізованої презентації під час підготовки відповідей на питання семінарського заняття	C. 53
МЕТОДИ КОНТРОЛЮ	C. 57
Поточний контроль (семінарські заняття)	C. 57
Індивідуальні завдання та самостійна робота	C. 61
Вимоги до екзаменаційної письмової роботи	C. 66
Розподіл балів та шкала оцінювання студентів	C. 69
Умови допуску до підсумкового контролю	C. 71
ПРОГРАМОВІ ВИМОГИ З НОРМАТИВНОГО КУРСУ «ІСТОРИЧНЕ КРАЄЗНАВСТВО, МУЗЕЄЗНАВСТВО»	C. 72
Взірці екзаменаційних завдань	C. 77
РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА ДО КУРСУ «ІСТОРИЧНЕ КРАЄЗНАВСТВО, МУЗЕЄЗНАВСТВО»	C. 82

МЕТА ТА ЗАВДАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Мета викладання дисципліни – це підготовка висококваліфікованих фахівців на першому (бакалаврському) рівні вищої освіти за галуззю знань 01 Освіта/Педагогіка, спеціальністю 014.03 Середня освіта (Історія) у ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника»; засвоєння і поглиблення теоретичних та практичних знань, умінь і навичок студентів з організації історико-краєзнавчої і музейної роботи в школі; здатність проведення занять з вивчення рідного краю на уроках історії і суспільствознавчих предметів та в гуртковій шкільній і позашкільній освіті, використовуючи сучасні технології навчання; формування загальних, спеціальних, професійних компетентностей, достатніх для ефективного розв'язування стандартних і нестандартних комплексних задач у професійній педагогічній діяльності в навчальних закладах середньої освіти, що характеризується комплексністю та невизначеністю умов, формування професійних компетентностей майбутніх учителів історії і суспільствознавчих предметів з фаховими інтересами до впровадження інноваційних технологій з метою безперервного подальшого навчання та підвищення професійного рівня, що забезпечить високий рівень їх конкурентоспроможності та затребуваності на ринку праці; виховання високоморальних, патріотичних, освічених особистостей, спроможних вносити істотний вклад у майбутнє як регіону, так й України.

Завдання: виділяти наскрізні поняття з історико-краєзнавчої та музейної роботи в школі, планувати і проводити уроки за допомогою сучасних методів і технологій навчання; ознайомлення студентів з традиційними та інноваційними методами і технологіями навчання, прийомами і пізнавальними завданнями інтерактивного навчання з історії рідного краю та організації музейної роботи в школі; за результатами навчання студенти повинні навчитися моделювати заняття з історії рідного краю різних типів і видів на уроках історії і суспільствознавчих дисциплін та в гуртковій шкільній і позашкільній освіті, вільно добирати і оперувати методами і прийомами навчання предмету, оптимізуючи навчально-виховний процес; студенти, здобувши кваліфікацію вчителя історії і суспільствознавчих предметів, повинні навчитися застосовувати у практичній діяльності сучасні технології навчання з історії рідного краю історії та основ музейної роботи в школі.

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен

знати:

- знати і застосовувати основи та інструментарій історичного краєзнавства і музеєзнавства, що формують фахову професійність;
- культурну спадщину українського народу в контексті світової культури, поважати різноманіття та мультикультурність світу; керуватися у своїй діяльності сучасними принципами толерантності, діалогу і співробітництва, а також проводити діяльність, спрямовану на збереження і використання історико-культурної спадщини в навчальних і просвітницьких цілях;
- теоретичні і практичні основи методики навчання з історії рідного краю та організації музейної роботи в школі, орієнтуватися на їх сучасні досягнення;

тенденції розвитку сучасної освіти; закономірності, принципи, методи, форми і засоби навчання та виховання учнівської молоді; особливості організації та проведення навчально-виховної роботи у загальноосвітніх навчальних закладах відповідно до положень нормативно-правової бази національної системи освіти і сучасної педагогічної науки;

– види пізнавальних умінь і можливостей учнів, способи вивчення їх пізнавального інтересу учнів з вивчення історії рідного краю, методичні принципи і прийоми активізації пізнавальної діяльності учнів;

– методи формування навичок самостійної роботи й розвиток творчих здібностей і логічного мислення учнів;

– способи перевірки та оцінювання результатів навчання у вивченні рідного краю на уроках історії і суспільствознавчих предметів та в гуртковій шкільній і позашкільній освіті, критерії методичної роботи учителя у цій площині;

– способи мотивації навчання і прагнення до успіху;

– знати термінологію, зокрема «шкільне краєзнавство», «шкільний музей»;

– як забезпечувати охорону життя і здоров'я учнів в освітньо-виховному процесі.

вміти:

– характеризувати видатних історичних діячів різних періодів, розуміти роль, місце та значення людини в історичному процесі;

– володіти теоретичними і практичними основами історичного краєзнавства для розв'язання конкретних задач у професійній діяльності учителя історії і суспільствознавчих предметів, зокрема, володіти методикою проведення різних форм організації шкільної та позашкільної краєзнавчої роботи, використовувати методи формування навичок самостійної роботи й розвиток творчих здібностей і логічного мислення учнів;

– здійснювати наукові й науково-педагогічні дослідження в галузі історичного краєзнавства та музеєзнавства; застосовувати міждисциплінарний підхід;

– організовувати музейну, пам'ятко-охоронну, народознавчу, туристично-краєзнавчу роботу, спрямовану на збереження і використання історико-культурної спадщини з навчальною, науковою і просвітницькою метою.

Результати навчання (компетентності)

Інтегральна компетентність – на основі засвоєних знань, умінь і навичок із дисципліни «Історичне краєзнавство, музеєзнавство» здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми в навчальних закладах середньої освіти та у процесі навчання за спеціальністю, що передбачає застосування теорій та методів історичної науки і характеризується комплексністю та невизначеністю умов.

Фахові (предметні) компетентності:

Здатність до міждисциплінарної взаємодії й уміння працювати з матеріалом суміжних гуманітарних наук під час вирішення навчальних і наукових завдань, мати синтетичне мислення.

Здатність аналізувати, порівнювати й оцінювати діяльність історичних осіб із позиції загальнолюдських та національних цінностей; визначати роль людського

фактора в історії, розкривати внутрішні і зовнішні мотиви діяльності історичних осіб, соціальних груп.

Здатність використовувати, здобути знання, уміння і навички із археології, загальної етнології, спеціальних історичних дисциплін у навчально-виховному процесі.

Здатність до оволодіння базовими знаннями української та світової культури в контексті готовності студентів до спілкування у мультикультурному середовищі на основі толерантності, діалогу і співробітництва.

Здатність проводити музейну, пам'ятко-охоронну, народознавчу, туристично-краєзнавчу роботу.

Здатність здійснювати дослідження із вітчизняної і всесвітньої історії, методики викладання історії і суспільствознавчих предметів, історичного краєзнавства.

ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Найменування показників	Галузь знань, напрям підготовки, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів – 3	Галузь знань – 01 Освіта/Педагогіка <small>(шифр і назва)</small>	2. Цикл професійної підготовки. 2.1 Обов'язкові дисципліни 2.1.1 Теоретична підготовка	
	Спеціальність <u>014.03 Середня освіта</u> <u>(Історія)</u> <small>(шифр і назва)</small>		
		Семестр	
		II-й	II-й
Індивідуальне науково-дослідне завдання: 1) індивідуальна робота № 1: походження населеного пункту, де народився/проживає студент (-ка), а також прізвища та імені студента (-ки); 3) індивідуальна робота № 2: підготовка студентом (-кою) родоводу власної сім'ї; 4) індивідуальна робота № 3: підготовка і оформлення студентом (-кою) реєстру історико-архітектурних, археологічних і культурних пам'яток району/міста/містечка та розгорнутого паспорту однієї із пам'яток рідного села/містечка/міста. Або: студент складає мікротопонімічну карту рідного села/містечка/міста і готує до неї пояснювальну записку; 4) індивідуальна робота № 4: бібліографічний опис та анотації (виписки) історико-			

краєзнавчої літератури студентом у відділі краєзнавчої літератури Івано-Франківської обласної універсальної наукової бібліотеки імені І. Франка; 5) індивідуальна робота № 5: написання студентом (-кою) розгорнутої історико-краєзнавчої роботи про свій населений пункт.			
Загальна кількість годин – 90			
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 2 год. самостійної роботи студента –	Освітній рівень: Бакалавр		
		Лекції	
		12 год.	12 год.
		Практичні, семінарські	
		18 год.	6 год.
		Лабораторні	
		__ год.	__ год.
		Самостійна робота	
60 год.	72 год.		
Індивідуальні завдання:			
__ год.			
Вид контролю: <u>екзамен</u>			

Співвідношення кількості годин аудиторних занять до самостійної і індивідуальної роботи становить:

для денної форми навчання – 33 % : 67 %

для заочної форми навчання – 20 % : 80 %

СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Назви тем	Кількість годин											
	денна форма						заочна форма					
	усього	у тому числі					усього	у тому числі				
		л	п	ла б	інд	с.р.		л	п	ла б	інд	с.р.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Тема 1. Основи історичного краєзнавства.	8	2	2			4	12	2	–			6
Тема 2. Становлення і розвиток історичного краєзнавства в Україні у ХІХ – на початку ХХ ст.	5	2	1			2	9	2	–			4
Тема 3. Розвиток історичного краєзнавства в Україні у ХХ – на початку ХХІ ст.	6	–	2			4	9	–	2			6
Тема 4. Усні джерела, ономастика, топоніміка і антропоніміка в історичному краєзнавстві.	11	1	2		4	4	10	1			4	6
Тема 5. Етнографічні матеріали – основне джерело історичного краєзнавства.	11	1	2		4	4		1			4	5
Тема 6. Музеї в історичному краєзнавстві. Організація шкільного музею.	8	2	2			4		2	2			5
Тема 7. Пам'яткоохоронна діяльність в Україні.	12	2	2		4	4		2			4	4
Тема 8. Писемні джерела в історичному краєзнавстві.	9	–	1		6	2		–			6	4
Тема 9. Структура та план написання історії населеного пункту.	13	1	2		6	4		1	2		6	4
Тема 10. Теорія екскурсійної справи.	7	1	2			4		1				4
Разом:	90	12	18	–	24	36	90	12	6	–	24	48

**Теми семінарських занять для студентів
денної форми навчання**

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1.	Основи історичного краєзнавства.	2
2.	Становлення і розвиток історичного краєзнавства в Україні в XIX – на початку XX ст.	1
3.	Розвиток історичного краєзнавства в Україні в XX – на початку XXI ст.	2
4.	Археологія і ономастика в історичному краєзнавстві.	2
5.	Етнографія і фольклор в історичному краєзнавстві.	2
6.	Музеї в історичному краєзнавстві. Організація шкільного музею.	2
7.	Пам'ятки історії, архітектури і культури в історичному краєзнавстві та шкільній музейній роботі.	2
8.	Писемні джерела в історичному краєзнавстві.	1
9.	Структура та план написання історії населеного пункту.	2
10.	Теорія екскурсійної справи.	2

**Теми семінарських занять для студентів
заочної форми навчання**

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1.	Розвиток історичного краєзнавства в Україні у XX – на початку XXI ст.	2
2.	Музеї в історичному краєзнавстві. Організація шкільного музею.	2
3.	Структура та план написання історії населеного пункту.	2

**Самостійна робота для студентів
денної форми навчання**

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1.	Основи історичного краєзнавства.	4
2.	Становлення і розвиток історичного краєзнавства в Україні в XIX – на початку XX ст.	2
3.	Розвиток історичного краєзнавства в Україні в XX – на початку XXI ст.	4
4.	Археологія і ономастика в історичному краєзнавстві.	4
5.	Етнографія і фольклор в історичному краєзнавстві.	4
6.	Музеї в історичному краєзнавстві. Організація шкільного музею.	4
7.	Пам'ятки історії, архітектури і культури в історичному краєзнавстві та шкільній музейній роботі.	4
8.	Писемні джерела в історичному краєзнавстві.	2
9.	Структура та план написання історії населеного пункту.	4
10.	Теорія екскурсійної справи.	4

**Самостійна робота для студентів
заочної форми навчання**

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1.	Основи історичного краєзнавства.	6
2.	Становлення і розвиток історичного краєзнавства в Україні в XIX – на початку XX ст.	4
3.	Розвиток історичного краєзнавства в Україні в XX – на початку XXI ст.	6
4.	Археологія і ономастика в історичному краєзнавстві.	6
5.	Етнографія і фольклор в історичному краєзнавстві.	5
6.	Музеї в історичному краєзнавстві. Організація шкільного музею.	5
7.	Пам'ятки історії, архітектури і культури в історичному краєзнавстві та шкільній музейній роботі.	4
8.	Писемні джерела в історичному краєзнавстві.	4
9.	Структура та план написання історії населеного пункту.	4
10.	Теорія екскурсійної справи.	4

ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Тема 1. Основи історичного краєзнавства.

Тема 2. Становлення і розвиток історичного краєзнавства в Україні у XIX – на початку XX ст.

Тема 3. Розвиток історичного краєзнавства в Україні в XX – на початку XXI ст.

Тема 4. Усні джерела, ономастика, топоніміка і антропоніміка в історичному краєзнавстві.

Тема 5. Етнографічні матеріали – основне джерело історичного краєзнавства.

Тема 6. Музеї в історичному краєзнавстві. Організація шкільного музею.

Тема 7. Пам'яткоохоронна діяльність в Україні.

Тема 8. Писемні джерела в історичному краєзнавстві.

Тема 9. Структура та план написання історії населеного пункту.

Тема 10. Теорія екскурсійної справи.

Тема 1. Основи історичного краєзнавства

Історичне краєзнавство як галузь знань та напрям історичних досліджень. Визначення терміну «краєзнавство» в краєзнавчій і енциклопедичній літературі. Об'єктно-предметна сфера та джерельна база історичного краєзнавства. Теоретико-методологічні особливості вивчення історичного краєзнавства. Тлумачення понять «край», «регіон», «район», «земля». Термінологічний інструментарій історичного краєзнавства та його зв'язки з суміжними науковими дисциплінами. Класифікація краєзнавства за змістом і формою. Науково-педагогічні основи шкільного та вузівського краєзнавства. Джерела краєзнавчих знань.

Тема 2. Становлення і розвиток історичного краєзнавства в Україні в XIX – на початку XX ст.

Принципи зародження краєзнавства в Україні. Елементи краєзнавства у національному літописанні та історична проза XVII – XVIII ст. як вияв зацікавлення історією рідного краю. Збирачі старожитностей та перші публікації краєзнавчих праць у XVIII ст. Україна, рідний край очима чужоземців. Топографічні описи як жанр краєзнавчої літератури. Початки професійної історико-краєзнавчої діяльності (перша половина XIX ст.). Виникнення наукових осередків і товариств на Наддніпрянській Україні. Михайло Максимович. «Наддніпрянська українська трійця» (Т. Шевченко, П. Куліш, М. Костомаров), її роль у формуванні національного історичного краєзнавства. «Руська трійця» – пробудження національної свідомості західних українців. Поява перших музеїв в

Україні першої половини XIX ст. Пам'яткоохоронна діяльність у першій половині XIX ст. Наукові товариства, організації, музеї і формування національного історичного краєзнавства на Наддніпрянщині у другій половині XIX – початку XX ст. Павло Чубинський. Володимир Антонович. Дмитро Яворницький. Діяльність установ у сфері природничого історичного краєзнавства (кінець XIX – початок XX ст.). Історико-краєзнавчі дослідження на західноукраїнських землях у другій половині XIX – початку XX ст. Початки краєзнавчої літератури та мандрівництва в Галичині. Іван Франко – теоретик краєзнавства. Роль «Просвіти» та НТШ у формуванні національного краєзнавства. Діяльність Володимира Гнатюка та Володимира Шухевича. Напрями історико-краєзнавчої роботи на Буковині на початку XX ст.

Тема 3. Розвиток історичного краєзнавства в Україні в XX – на початку XXI ст.

Становлення національного краєзнавства в період української революції 1917–1921 рр. Науково-дослідні інститути та вищі навчальні заклади в організації краєзнавства в 1920-х рр. Діяльність науково-дослідних кафедр краєзнавства у 1920-х – на початку 1930-х рр. Роль ВУАН та інститутів народної освіти (ІНО) в розвитку історичного краєзнавства. Перша Всеукраїнська конференція краєзнавства та створення Українського комітету краєзнавства (УКК): становлення організаційних форм. Розвиток історичного краєзнавства в умовах утвердження радянського тоталітарного режиму наприкінці 1920–1930-х рр. Історико-краєзнавчий рух на західноукраїнських землях у 1920–1930-х рр. Підвалини формування краєзнавства в Галичині. Краєзнавчо-туристичне товариство «Плай» та його часопис «Наша Батьківщина». Діяльність суспільно-культурних та музейних товариств на західноукраїнських землях у міжвоєнний період. Історико-краєзнавчі видання. Український краєзнавчий рух на Західній Волині в 1920–1930-х рр. Український краєзнавчий рух на Закарпатті й Північній Буковині в 1920–1930-х рр. Краєзнавство УРСР в роки Другої світової війни та в період післявоєнної відбудови. Розвиток історичного краєзнавства в УРСР у 1950–1980-х рр. Творення національного історичного краєзнавства у період незалежності. Історико-краєзнавчі дослідження в діаспорі.

Тема 4. Усні джерела, ономастика, топоніміка і антропоніміка в історичному краєзнавстві

Усна народна творчість – важливе джерело вивчення історії рідного краю. Види та категорії усної народної творчості. Характерні риси українського фольклору. Методи збирання, вивчення та використання фольклорних матеріалів в навчально-виховній роботі у школі. Ономастика і топоніміка та їх основні

принципи. Співвідношення ономастики з іншими науками. Види топонімічного матеріалу. Методи топонімічних досліджень і напрями збору топонімічного матеріалу на уроках з історії та позашкільній діяльності. Антропоніміка в історичному краєзнавстві. Види антропонімів. Поява прізвища у світі. Джерела і поширення виникнення ім'я в Україні. Еволюція походження терміну «прізвище». Поширення (розповсюдження) прізвищ в Україні. Використання антропонімічного матеріалу на уроках з історії та позашкільній діяльності.

Тема 5. Етнографічні матеріали – основне джерело історичного краєзнавства.

Специфіка поняття «етнос». Фактори виникнення етносу. Етнографія і її завдання. Напрями етнографічних досліджень з вивчення історії рідного краю. Етнографічні установи на сучасному етапі розвитку та їхні видання в Україні. Етнографічні музеї – центри збору матеріалу з краєзнавства. Історико-етнографічне районування України і Прикарпаття та його значення в розвитку історичного краєзнавства. Джерела етнографічного матеріалу з вивчення історії рідного краю у школі. Методи збору та досліджень етнографічних матеріалів та їх використання в школі.

Тема 6. Музеї в історичному краєзнавстві. Організація шкільного музею

Історія розвитку музеїв на теренах України. Класифікація музеїв за типами й профілями. Загальна характеристика музеїв Івано-Франківської області. Державні музеї області. Колекції на громадських засадах. Музей – важливий центр шкільного краєзнавства: загальна характеристика. Розробка структури і складання тематико-експозиційного плану шкільного музею. Виявлення та організація збору експонатів і матеріалів до громадського музею у селах і містечках України. Побудова експозиції музею, облік і збереження експонатів. Термінологічний інструментарій з музейної справи.

Тема 7. Пам'яткоохоронна діяльність в Україні

З історії пам'яткоохоронного руху в Україні. Участь Українського товариства охорони пам'яток та культури у дослідженнях пам'яток історії, архітектури і культури. Історико-архітектурні стилі, їх класифікація. Законодавство України з питань охорони культурної спадщини. Характеристика основних пам'яток історії, архітектури і культури України. Історико-архітектурні пам'ятки на Івано-Франківщині та їх роль у вивченні історичного краєзнавства. Основні напрями, форми і методи використання пам'яток історії і культури в навчально-виховній роботі з учнями.

Тема 8. Писемні джерела в історичному краєзнавстві.

Найважливіші відомості про писемність і давньоруські рукописи, матеріал рукописів. Літописи та їх зовнішнє оформлення, методи їх написання та зберігання. Зародження книгодрукування та його поширення в Україні і Прикарпатті. Періодична преса та видання, їх використання в шкільній краєзнавчій роботі. Архіви та їх фонди. Архівна справа з вивчення історії рідного краю у XIX – XX ст. Методика праці в архівній установі для збору матеріалів з вивчення історії рідного населеного пункту. Використання архівних справ з історії рідного краю на уроках з історії та позашкільній діяльності.

Тема 9. Структура та план написання історії населеного пункту

Як встановити дату заснування населеного пункту та походження його назви. Археологічні пам'ятки та знахідки доісторичного періоду. Географічно-природниче розташування населеного пункту. Перша письмова згадка, перекази та легенди, які пов'язані з виникненням населеного пункту. Походження назви, чи існувала інша назва населеного пункту. Топонімічні назви його околиць і кутків. Сторінки літопису населеного пункту періоду пізнього середньовіччя і нового часу. Участь жителів в антифеодальних повстаннях. Некрополь населеного пункту. Могили, історичні пам'ятки видатних і відомих жителів населеного пункту. Історія населеного пункту в XIX – на початку XX ст. Участь жителів у світових війнах, національно-визвольних рухах. Діяльність культурно-освітніх організацій, товариств. Еміграція жителів. Життя і діяльність відомих людей – уродженців цього населеного пункту. Участь жителів у національному відродженні та новітніх організацій на сучасному етапі. Пам'ятники та визначні місця населеного пункту. Історико-архітектурні та етнографічні пам'ятники на території населеного пункту. Некрополь. Фольклор, традиційні національні свята та обряди, побут та звичаї. Розвиток народних художніх промислів. Родовід сім'ї або інших відомих родин цього населеного пункту. Методика підготовки оформлення списку використаних джерел та додатків (документальні свідчення (уривки з історичних документів, спогади старожилів села), ілюстрації, схеми, малюнки, старі гравюри, карти, фотографії XIX – XX ст., оригінали або фотокопії різних документів до історії населеного пункту, фотокопії старих листівок, фрагментів дописів з газет, журналів, фотографії). Використання матеріалів з історії рідного населеного пункту на уроках з історії та позашкільній діяльності.

Тема 10. Теорія екскурсійної справи

Екскурсія, її сутність, основні ознаки. Функції і класифікація екскурсії (за змістом екскурсій, за складом учасників, за місцем проведення (вид екскурсії), за

способом перебування, за формою проведення, за циклічністю проведення, за метою, завданням та формою проведення). Формування екскурсійної тематики. Елементи педагогіки і психології в шкільній екскурсійній роботі. Закони логіки та їх застосування в шкільних екскурсіях. Екскурсійна методика. Основні поняття екскурсійної методики. Методика і прийоми екскурсійного показу. методичні прийоми розповіді. Підготовка екскурсовода до проведення екскурсії. Професія – екскурсовод. Етапи становлення професії, вимоги до екскурсовода. Якість шкільної екскурсії, способи її оцінки. Оцінка якості шкільної екскурсії. Методика розбору шкільної екскурсії.

АНОТАЦІЯ ЛЕКЦІЙНОГО КУРСУ

Теми лекційних занять

Тема 1. Основи історичного краєзнавства (2 год.).

Тема 2. Становлення і розвиток історичного краєзнавства в Україні у XIX – на початку XX ст. (2 год.)

Тема 3. Усні джерела, ономастика, топоніміка і антропоніміка в історичному краєзнавстві (1 год.).

Тема 4. Етнографічні матеріали – основне джерело історичного краєзнавства (1 год.).

Тема 5. Музеї в історичному краєзнавстві. Організація шкільного музею (2 год.).

Тема 6. Пам'яткоохоронна діяльність в Україні (2 год.).

Тема 7. Структура та план написання історії населеного пункту (1 год.).

Тема 8. Теорія екскурсійної справи (1 год.).

Анотації лекційних занять

Тема 1. Основи історичного краєзнавства (2 год.)

Історичне краєзнавство як галузь знань та напрям історичних досліджень. Визначення терміну «краєзнавство» в краєзнавчій і енциклопедичній літературі. Об'єктно-предметна сфера та джерельна база історичного краєзнавства. Теоретико-методологічні особливості вивчення історичного краєзнавства. Тлумачення понять «край», «регіон», «район», «земля». Термінологічний інструментарій історичного краєзнавства та його зв'язки з суміжними науковими дисциплінами. Класифікація краєзнавства за змістом і формою. Науково-педагогічні основи шкільного та вузівського краєзнавства. Джерела краєзнавчих знань.

Тема 2. Становлення і розвиток історичного краєзнавства в Україні в XIX – на початку XX ст. (2 год.)

Принципи зародження краєзнавства в Україні. Елементи краєзнавства у національному літописанні та історична проза XVII – XVIII ст. як вияв зацікавлення історією рідного краю. Збирачі старожитностей та перші публікації краєзнавчих праць у XVIII ст. Україна, рідний край очима чужоземців. Топографічні описи як жанр краєзнавчої літератури. Початки професійної історико-краєзнавчої діяльності (перша половина XIX ст.). Виникнення наукових осередків і товариств на Наддніпрянській Україні. Михайло Максимович. «Наддніпрянська українська трійця» (Т. Шевченко, П. Куліш, М. Костомаров), її роль у формуванні національного історичного краєзнавства. «Руська трійця» –

пробудження національної свідомості західних українців. Поява перших музеїв в Україні першої половини XIX ст. Пам'яткоохоронна діяльність у першій половині XIX ст. Наукові товариства, організації, музеї і формування національного історичного краєзнавства на Наддніпрянщині у другій половині XIX – початку XX ст. Павло Чубинський. Володимир Антонович. Дмитро Яворницький. Діяльність установ у сфері природничого історичного краєзнавства (кінець XIX – початок XX ст.). Історико-краєзнавчі дослідження на західноукраїнських землях у другій половині XIX – початку XX ст. Початки краєзнавчої літератури та мандрівництва в Галичині. Іван Франко – теоретик краєзнавства. Роль «Просвіти» та НТШ у формуванні національного краєзнавства. Діяльність Володимира Гнатюка та Володимира Шухевича. Напрями історико-краєзнавчої роботи на Буковині на початку XX ст.

Тема 3. Усні джерела, ономастика, топоніміка і антропоніміка в історичному краєзнавстві (1 год.)

Усна народна творчість – важливе джерело вивчення історії рідного краю. Види та категорії усної народної творчості. Характерні риси українського фольклору. Методи збирання, вивчення та використання фольклорних матеріалів в навчально-виховній роботі у школі. Ономастика і топоніміка та їх основні принципи. Співвідношення ономастики з іншими науками. Види топонімічного матеріалу. Методи топонімічних досліджень і напрями збору топонімічного матеріалу на уроках з історії та позашкільній діяльності. Антропоніміка в історичному краєзнавстві. Види антропонімів. Поява прізвища у світі. Джерела і поширення виникнення ім'я в Україні. Еволюція походження терміну «прізвище». Поширення (розповсюдження) прізвищ в Україні. Використання антропонімічного матеріалу на уроках з історії та позашкільній діяльності.

Тема 4. Етнографічні матеріали – основне джерело історичного краєзнавства (1 год.)

Специфіка поняття «етнос». Фактори виникнення етносу. Етнографія і її завдання. Напрями етнографічних досліджень з вивчення історії рідного краю. Етнографічні установи на сучасному етапі розвитку та їхні видання в Україні. Етнографічні музеї – центри збору матеріалу з краєзнавства. Історико-етнографічне районування України і Прикарпаття та його значення в розвитку історичного краєзнавства. Джерела етнографічного матеріалу з вивчення історії рідного краю у школі. Методи збору та досліджень етнографічних матеріалів та їх використання в школі.

Тема 5. Музеї в історичному краєзнавстві.

Організація шкільного музею (2 год.)

Історія розвитку музеїв на теренах України. Класифікація музеїв за типами й профілями. Загальна характеристика музеїв Івано-Франківської області. Державні музеї області. Колекції на громадських засадах. Музей – важливий центр шкільного краєзнавства: загальна характеристика. Розробка структури і складання тематико-експозиційного плану шкільного музею. Виявлення та організація збору експонатів і матеріалів до громадського музею у селах і містечках України. Побудова експозиції музею, облік і збереження експонатів. Термінологічний інструментарій з музейної справи.

Тема 6. Пам'яткоохоронна діяльність в Україні (2 год.)

З історії пам'яткоохоронного руху в Україні. Участь Українського товариства охорони пам'яток та культури у дослідженнях пам'яток історії, архітектури і культури. Історико-архітектурні стилі, їх класифікація. Законодавство України з питань охорони культурної спадщини. Характеристика основних пам'яток історії, архітектури і культури України. Історико-архітектурні пам'ятки на Івано-Франківщині та їх роль у вивченні історичного краєзнавства. Основні напрями, форми і методи використання пам'яток історії і культури в навчально-виховній роботі з учнями.

Тема 7. Структура та план написання історії населеного пункту (1 год.)

Як встановити дату заснування населеного пункту та походження його назви. Археологічні пам'ятки та знахідки доісторичного періоду. Географічно-природниче розташування населеного пункту. Перша письмова згадка, перекази та легенди, які пов'язані з виникненням населеного пункту. Походження назви, чи існувала інша назва населеного пункту. Топонімічні назви його околиць і кутків. Сторінки літопису населеного пункту періоду пізнього середньовіччя і нового часу. Участь жителів в антифеодальних повстаннях. Некрополь населеного пункту. Могили, історичні пам'ятки видатних і відомих жителів населеного пункту. Історія населеного пункту в XIX – на початку XX ст. Участь жителів у світових війнах, національно-визвольних рухах. Діяльність культурно-освітніх організацій, товариств. Еміграція жителів. Життя і діяльність відомих людей – уродженців цього населеного пункту. Участь жителів у національному відродженні та новітніх організацій на сучасному етапі. Пам'ятники та визначні місця населеного пункту. Історико-архітектурні та етнографічні пам'ятники на території населеного пункту. Некрополь. Фольклор, традиційні національні свята та обряди, побут та звичаї. Розвиток народних художніх промислів. Родовід сім'ї або інших відомих родин цього населеного пункту. Методика підготовки

оформлення списку використаних джерел та додатків (документальні свідчення (уривки з історичних документів, спогади старожилів села), ілюстрації, схеми, малюнки, старі гравюри, карти, фотографії XIX – XX ст., оригінали або фотокопії різних документів до історії населеного пункту, фотокопії старих листівок, фрагментів дописів з газет, журналів, фотографії). Використання матеріалів з історії рідного населеного пункту на уроках з історії та позашкільній діяльності.

Тема 8. Теорія екскурсійної справи (1 год.)

Екскурсія, її сутність, основні ознаки. Функції і класифікація екскурсії (за змістом екскурсій, за складом учасників, за місцем проведення (вид екскурсії), за способом перебування, за формою проведення, за циклічністю проведення, за метою, завданням та формою проведення). Формування екскурсійної тематики. Елементи педагогіки і психології в шкільній екскурсійній роботі. Закони логіки та їх застосування в шкільних екскурсіях. Екскурсійна методика. Основні поняття екскурсійної методики. Методика і прийоми екскурсійного показу. методичні прийоми розповіді. Підготовка екскурсовода до проведення екскурсії. Професія – екскурсовод. Етапи становлення професії, вимоги до екскурсовода. Якість шкільної екскурсії, способи її оцінки. Оцінка якості шкільної екскурсії. Методика розбору шкільної екскурсії.

ТЕМИ І ПЛАНИ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

Теми семінарських занять

Тема 1. Основи історичного краєзнавства (2 год.).

Тема 2. Становлення і розвиток історичного краєзнавства в Україні у XIX – на початку XX ст. (1 год.).

Тема 3. Розвиток історичного краєзнавства в Україні в XX – на початку XXI ст. (2 год.).

Тема 4. Археологія і ономастика в історичному краєзнавстві (2 год.).

Тема 5. Етнографія і фольклор в історичному краєзнавстві (2 год.).

Тема 6. Музеї в історичному краєзнавстві. Організація шкільного музею (2 год.).

Тема 7. Пам'ятки історії, архітектури і культури в історичному краєзнавстві та шкільній музейній роботі (2 год.).

Тема 8. Писемні джерела в історичному краєзнавстві (1 год.).

Тема 9. Структура та план написання історії населеного пункту (2 год.).

Тема 10. Екскурсійна справа в шкільній історико-краєзнавчій роботі. (2 год.).

Плани семінарських занять

Семінарське заняття № 1

Тема 1. Основи історичного краєзнавства (2 год.)

1. Поняття «краєзнавство» та його складові частини.
2. Історичне краєзнавство, його предмет та ознаки.
3. Теоретико-методологічні особливості вивчення історичного краєзнавства.
4. Джерела історичного краєзнавства.
5. Науково-педагогічні основи шкільного та вузівського краєзнавства.

Література

1. Баженов Л. В. Проблема упорядкування краєзнавчих навчальних дисциплін // Всеукраїнська нарада з питань викладання навчального курсу «Основи краєзнавства» у закладах вищої освіти. Матеріали та документи. Київ, 24 травня 2018 р. – К., 2018. – С. 28–31.
2. Верменич Я. В. Суб'єктивні межі та об'єктивні можливості історичного краєзнавства: деякі міркування щодо осмислення шляхів місцевої історії // Український історичний журнал. – 2008. – Вип. 2. – С. 129–144.
3. Всеукраїнська нарада з питань викладання навчального курсу «Основи краєзнавства» у закладах вищої освіти. Матеріали та документи. Київ, 24 травня 2018 р. / Науковий редактор О.П. Реєнт, відповідальний редактор О.А. Удод. – К., 2018. – 112 с.

4. Гаврилів Б., Любінець І. Історичне краєзнавство. – Івано-Франківськ: Плай, 2001. – 406 с.
5. Голубко В. Історичне краєзнавство. Навчальний посібник. – Львів : Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2006. – 180 с.
6. Гончаров О. Про місце краєзнавства в системі новітніх наукових напрямів і дисциплін // Українське краєзнавство в соціокультурному просторі: історичні ретроспекції та виклики сучасності / За заг. ред. О. П. Реєнта. – К. : Український пропілей, 2017. – С. 15–22.
7. Демідієнко О.Я. Основи краєзнавства. – К., 2001. – 92 с.
8. Дмитрук В. Програма розвитку краєзнавства: регіональний рівень реалізації // Українське краєзнавство в соціокультурному просторі: історичні ретроспекції та виклики сучасності / За заг. ред. О. П. Реєнта. – К. : Український пропілей, 2017. – С. 31–40.
9. Історичне краєзнавство в Українській РСР / Під ред. акад. П. Тронька [Колектив авторів: Тронько П.Т., Горбик В.О., Лугова О.І. та ін.]. – К., 1989. – С. 172–202.
10. Грабовецький В.В. Як підготувати заняття з історичного краєзнавства: Методичні поради студентам-заочникам. – Івано-Франківськ, 1980. – С. 3–7.
11. Жупанський Я. Про об'єкт і предмет вивчення національного краєзнавства // Краєзнавство. – 1994. – № 1–2. – С. 3–6.
12. Костриця М.Ю. Географічне краєзнавство в системі загального краєзнавства // Краєзнавство. 2001. – № 1–4.
13. Костриця М.Ю. Шкільна краєзнавчо-туристична робота. – К.: Вища школа, 1995.
14. Національна спілка краєзнавців України в інформаційному просторі. До 90-річчя журналу «Краєзнавство» / [відп. ред. О.П. Реєнт; упоряд.: Є.В. Букет, В.І. Дмитрук, Р.В. Маньковська, В.І. Милько]. – К. : НСКУ, 2017. – 183 с.
15. Перспективи розвитку краєзнавчого руху: пропозиції до проекту Державної програми розвитку краєзнавства на період до 2025 р. // Краєзнавство. Науковий журнал. – 2013. – С. 4–9.
16. Прокопчук В. С. Шкільне краєзнавство. Навчальний посібник. – К. : Видавництво Кондор, 2011. – 338 с. – С. 6–40.
17. Реєнт О. П. Освітнянське краєзнавство як загальнодержавна справа // Всеукраїнська нарада з питань викладання навчального курсу «Основи краєзнавства» у закладах вищої освіти. Матеріали та документи. Київ, 24 травня 2018 р. – К., 2018. – С. 11–16.
18. Реєнт О. Науково-методологічні аспекти сучасного краєзнавства // Українське краєзнавство в соціокультурному просторі: історичні ретроспекції та виклики сучасності / За заг. ред. О. П. Реєнта. – К. : Український пропілей, 2017. – С. 10–15.
19. Реєнт О. Науково-методологічні засади сучасного краєзнавства // Краєзнавство. Науковий журнал. – 2017. – № 1–2. – С. 21–25.
20. Реєнт О. Поступ українського краєзнавства // Краєзнавство: науковий журнал. – 2015. – № 1–2. – С. 8–27.

21. Томенко М. В. Знати і шанувати свою Малу Батьківщину // Всеукраїнська нарада з питань викладання навчального курсу «Основи краєзнавства» у закладах вищої освіти. Матеріали та документи. Київ, 24 травня 2018 р. – К., 2018. – С. 24–28.
22. Треф'як Я. Методика краєзнавчої роботи в національній школі. – Івано-Франківськ, 2002. – 110 с.
23. Удод О. А. Краєзнавча освіта у закладах вищої освіти України: стан, проблеми, перспективи // Всеукраїнська нарада з питань викладання навчального курсу «Основи краєзнавства» у закладах вищої освіти. Матеріали та документи. Київ, 24 травня 2018 р. – К., 2018. – С. 16–24.
24. Уривалкін О. Історичне краєзнавство. Навчальний посібник. – К., 2006. – 296 с.
25. VI з'їзд Національної спілки краєзнавців України (23 січня 2017 року). Матеріали та документи / [за заг. ред. О.П. Реєнта; упоряд.: В.І. Дмитрук, Р.В. Маньковська, В.І. Милько]. – К., 2018. – 269 с.

Семінарське заняття № 2

Тема 2. Становлення і розвиток історичного краєзнавства в Україні у ХІХ – на початку ХХ ст. (1 год.)

1. Передумови формування краєзнавства у ХVІІ – ХVІІІ ст.
2. Організація краєзнавчих досліджень в першій половині ХІХ ст.
3. Розвиток локальних історичних досліджень на Наддніпрянській Україні в другій половині ХІХ – початку ХХ ст.
4. Історико-краєзнавчі дослідження на західноукраїнських землях у другій половині ХІХ – на початку ХХ ст. Народознавча діяльність І. Франка.

Література

1. Алексашкіна Л. Внесок історика Д.І. Яворницького в дослідження та збереження пам'яток козацької доби // Краєзнавство. Науковий журнал. – 2010. – № 4. – С. 45–55.
2. Гаврилів Б. Галицьке краєзнавство. Ч. 1.: Історичні дослідження на Прикарпатті в ХІХ – поч. ХХ ст. – Коломия : Вік, 1997. – 166 с.
3. Гаврилів Б. Розвиток історичного краєзнавства на Прикарпатті // Академік Петро Тронько на Прикарпатті / автори-упоряд.: М. Косило, Б. Гаврилів. – Івано-Франківськ, 2010. – С. 68–76.
4. Гаврилів Б., Любінець І. Історичне краєзнавство. – Івано-Франківськ: Плай, 2001. – 406 с.
5. Дем'янчук Г.С., Дем'янчук Б.Г., Дем'янчук А.Г. Українське краєзнавство: сторінки історії. – К.: Вид. центр «Просвіта», 2006. – 296 с.
6. Історичне краєзнавство в Українській РСР / Під ред. акад. П. Тронька [Колектив авторів: Тронько П.Т., Гербик В.О., Лугова О.І. та ін.]. – К., 1989. – 240 с.

7. Лихачов Д. Краєзнавство як наука і як діяльність // Пам'ятники України. – 1988. – № 1. – С. 50-51.
8. Луцький Я. Український краєзнавчо-туристичний рух у Галичині (1830-1939 рр.). – Івано-Франківськ: "Плаї", 2001. – 120 с.
9. Луцький Я. Іван Франко – краєзнавець і мандрівник // Вісник Прикарпатського університету. – Історія. – Івано-Франківськ, 2006. – С.218–225.
10. Маньковська Р. Краєзнавство і освіта: витоки і перспективи співбуття // Краєзнавство. Науковий журнал. – 2011. – №3. – С. 16–23.
11. Освітнянське краєзнавство: досвід, проблеми, перспективи (присвячена 200-річчю від дня народження українських просвітителів І. Вагилевича та М. Шашкевича). Збірник матеріалів. – Івано-Франківськ : «Лілея – НВ», 2011. – 352 с.
12. Тронько П.Т. Історичне краєзнавство. Крок у нове тисячоліття: досвід, проблеми, перспективи. – К., 2000.
13. Тронько П. Краєзнавство на межі тисячоліть // Краєзнавство. Науковий журнал. – 2000. – №1–2. – С. 8–19.
14. Тронько П.Т. Краєзнавство у відродженні історичної пам'яті народу. – К., 1999.
15. Франко І. Галицьке краєзнавство // Зібрання творів у 50-ти тт. Т. 46. Кн. 2. – К., 1986. – С. 116–150.
16. Уривалкін О. Історичне краєзнавство. Навчальний посібник – К., 2006. – 296 с.

Семінарське заняття № 3

Тема 3. Розвиток історичного краєзнавства у ХХ – на початку ХХІ ст. (2 год.)

1. Історичне краєзнавство в радянській Україні у міжвоєнний період.
2. Історико-краєзнавчий рух на західноукраїнських землях у 1920–1930-х рр.
3. Розвиток історичного краєзнавства у радянський час (1945–1991 рр.).
4. Творення національного історичного краєзнавства у період незалежності.

Література

1. Алексашкіна Л. Внесок історика Д.І. Яворницького в дослідження та збереження пам'яток козацької доби // Краєзнавство. Науковий журнал. – 2010. – № 4. – С. 45–55.
2. Гаврилів Б., Любінець І. Історичне краєзнавство. – Івано-Франківськ: Плаї, 2001. – 406 с.
3. Дем'янчук Г.С., Дем'янчук Б.Г., Дем'янчук А.Г. Українське краєзнавство: сторінки історії. – К.: Вид. центр «Просвіта», 2006. – 296 с.
4. Законодавство про пам'ятки історії та культури. – К., 1970.
5. Закон України «Про охорону культурної спадщини» // Урядовий кур'єр. 2000. – 12 липня.

6. Історичне краєзнавство в Українській РСР / Під ред. акад. П.Тронька [Колектив авторів: Тронько П.Т., Гербик В.О., Лугова О.І. та ін.]. – К., 1989. – 240 с.
7. Кашаба О. Теоретико-методологічна дискусія з питань історичного краєзнавства в 20-ті – на початку 30-х років ХХ ст. // Краєзнавство. Науковий журнал. – 2009. – № 3–4. – С. 21–27.
8. Костюкова О. Основні напрями становлення і розвитку краєзнавчо-екскурсійної справи в 20-х роках ХХ ст. // Краєзнавство. Науковий журнал. – 2008. – № 1–4. – С. 15–21.
9. Краєзнавство в Україні: сучасний стан і перспективи. Науковий збірник. – К. : Видавничий центр «Академія», 2003.
10. Куделко С. Деякі питання сучасного історичного краєзнавства // Краєзнавство. Науковий журнал. – 2008. – № 1–4. – С. 219–220.
11. Матюшин Г.И. Историческое краеведение. – М., 1987. – С. 11–41.
12. Лихачов Д. Краєзнавство як наука і як діяльність // Пам'ятники України. – 1988. – № 1. – С. 50-51.
13. Луцький Я. Український краєзнавчо-туристичний рух у Галичині (1830-1939 рр.). – Івано-Франківськ: «Плай», 2001. – 120 с.
14. Маньковська Р. Краєзнавство і освіта: витоки і перспективи співбуття // Краєзнавство. Науковий журнал. – 2011. – №3. – С. 16–23.
15. Освітнянське краєзнавство: досвід, проблеми, перспективи (присвячена 200-річчю від дня народження українських просвітителів І. Вагилевича та М. Шашкевича). Збірник матеріалів. – Івано-Франківськ : «Лілея – НВ», 2011. – 352 с.
16. Прокопчук В.С. Історичне краєзнавство Правобережної України 30-х років ХХ – початку ХХІ століття: від репресій, занепаду – до відродження, розквіту. – Кам'янець-Подільський : Абетка-НОВА, 2005. – 600 с.
17. Репресоване краєзнавство (20-30-і роки). – К., 1991.
18. Савчук В.О. Туристсько-екскурсійна робота в контексті розвитку краєзнавства у 20-х – першій пол. 30-х рр. ХХ ст. // Туристично-краєзнавчі дослідження. – Вип. І. – Ч.ІІ. – К.: КМ – Трейдинг, 1998. – 360 с.
19. Статут Українського товариства охорони пам'ятників історії та культури. – К., 1988.
20. Тронько П.Т. Історичне краєзнавство. Крок у нове тисячоліття: досвід, проблеми, перспективи. – К., 2000.
21. Тронько П. Краєзнавство на межі тисячоліть // Краєзнавство. Науковий журнал. – 2000. – №1–2. – С. 8–19.
22. Тронько П.Т. Краєзнавство у відродженні історичної пам'яті народу. – К., 1999.
23. Тронько П., Прокопчук В. Український комітет краєзнавства: історія становлення й наслідки діяльності // Краєзнавство. Науковий журнал. – 2010. – № 1–2. – С. 76–95.
24. Уривалкін О. Історичне краєзнавство. Навчальний посібник – К., 2006. – 296 с.

Семинарське заняття № 4

Тема 4. Археологія і ономастика в історичному краєзнавстві (2 год.)

1. Виникнення археології та її розвиток в Україні у ХІХ–ХХ ст.
2. Археологічні дослідження в Україні та Прикарпатті на сучасному етапі.
3. Використання археологічного матеріалу в навчальному процесі.
4. Топоніміка і антропоніміка в історичному краєзнавстві.
5. Методика використання матеріалів ономастики і топоніміки в шкільному історичному краєзнавстві.

Література

1. Археологія та стародавня історія України. – К., 1992.
2. Акуленко В. Охорона пам'яток культури в Україні. – К., 1991. – 274 с.
3. Бучко Д.Г. Походження назв населених пунктів Покуття. – Львів, 1990. – 144 с.
4. Габорак М. Топонімія Покуття та деяких прилеглих територій. Етимологічний словник-довідник. – Івано-Франківськ: Місто НВ, 2013. – 932 с.
5. Габорак М. Топонімія Галицької Гуцульщини. Етимологічний словник-довідник. – Івано-Франківськ: Місто НВ, 2011. – 656 с.
6. Габорак М. Гідронімія Івано-Франківщини. Етимологічний словник-довідник. Видання друге, доповнене, перероблене, уточнене. – Івано-Франківськ: Місто НВ, 2010. – 564 с.
7. Габорак М. Назви гір Івано-Франківщини. – Івано-Франківськ: Місто НВ, 2005. – 352 с.
8. Габорак М. Назви полонин Івано-Франківщини. Словник-довідник. – Івано-Франківськ: Місто НВ, 2008. – 500 с.
9. Габорак М. Назви поселень Івано-Франківщини (Бойківщина, Гуцульщина та Опілля). Історико-етимологічний словник. – Івано-Франківськ: ОІППО; Снятин: Прут Принт, 2007. – 200 с.
10. Гаврилів Б., Любінець І. Історичне краєзнавство. – Івано-Франківськ: Плай, 2001. – 406 с.
11. Етимологічний словник літописних географічних назв Південної Русі. – К.: Наукова думка, 1985. – 254 с.
12. Закон України «Про охорону культурної спадщини» // Урядовий кур'єр. 2000. – 12 липня.
13. Історичне краєзнавство в Українській РСР / Під ред. акад. П.Тронька [Колектив авторів: Тронько П.Т., Гербик В.О., Лугова О.І. та ін.]. – К., 1989. – 240 с.
14. Кирчів Р. Із фольклорних регіонів України : нариси й ст. – Львів, 2002. – 352 с.
15. Кордуба М. Що кажуть нам назви осель? // Наша Батьківщина. – Львів, 1938. – Ч. 2. – С. 31–37; Ч. 3. – С. 59–65; Ч. 5. – С. 125–131.
16. Кругляк Ю.М. Ім'я вашого міста. – К.: Наукова думка, 1978. – 152 с.
17. Ономастика України та етногенезис східних слов'ян. – К., 1998. – 227 с.
18. Ономастика України першого тисячоліття нашої ери / Відп. редактор І.М. Железняк. – К.: Наукова думка, 1992. – 275 с.

19. Редько Юліан. Словник сучасних українських прізвищ: У 2-х томах. – Львів, 2007. – Т. 1–2.
20. Сіреджук П. Першовитоки Прикарпаття // Краєзнавчий збірник на пошану Богдана Гаврилівца: Типовіт, 2003. – С. 41–54.
21. Скрипник Л.Г., Дзятківська Н.П. Власні імена людей. Словник-довідник. – К.: Наукова думка, 1986. – 311 с.
22. Стежками рідного краю. На допомогу вчителям та класним керівникам загальноосвітніх закладів / Під редакцією М. Версеа. – Івано-Франківськ, 2008. – 170 с.
23. Стрижак О.С. Назви розповідають. – К., 1967. – 39 с.
24. Уривалкін О. Історичне краєзнавство. Навчальний посібник – К., 2006. – 296 с.
25. Худаш М.Л. Українські і карпатські і прикарпатські назви населених пунктів (утворення від відапелятивних антропонімів). – Львів, 2004. – 536 с.
26. Худаш М.Л. Українські карпатські і прикарпатські назви населених пунктів (утворення від слов'янських автохтонних і від композитних скорочених особових власних імені). – К.: Наукова думка, 1995. – 362 с.
27. Худаш М.Л., Демчук М.О. Походження українських карпатських і прикарпатських назв населених пунктів (відатропонімні утворення). – К.: Наукова думка, 1991. – 268 с.
28. Янко М.Т. Топонімічний словник-довідник Української РСР. – К.: Радянська школа, 1973. – 180 с.

Семінарське заняття № 5

Тема 5. Етнографія і фольклор в історичному краєзнавстві (2 год.).

1. Етнографія і її завдання. Етнографічні установи на сучасному етапі розвитку та їхні видання в Україні.
2. Історико-етнографічне районування України і Прикарпаття та його значення в розвитку історичного краєзнавства.
3. Методи збору та досліджень етнографічних матеріалів та їх використання в школі.
4. Усні джерела та їх значення в розвитку історичного краєзнавства.
5. Методика проведення бесіди і запису фольклорно-етнографічних матеріалів.

Література

1. Бойківщина: історико-етнографічне дослідження / За ред. Ю.Г. Гошка. – К. : Наукова думка, 1983.
2. Глушко М. Історико-етнографічне районування Галичини: сучасний стан // Карпати: людина, етнос, цивілізація. – 2009. – №1. – С. 8–18.
3. Глушко М. Етнографічне районування України: стан, проблеми, завдання (за матеріалами наукових досліджень другої половини ХХ – початку ХХІ століть) // Вісник Львівського університету. Серія історична. – Львів : ЛНУ ім. Ів. Франка, 2009. – Випуск 44 / Під редакцією Олексія Вінниченка. – С. 179–215.

4. Гоцалюк А. Світоглядні знання та вірування прадавніх українців у поетичному епосі та фольклорі // Українознавство. – 2009. – № 3. – С. 253-255.
5. Гуцульщина: Історико-етнографічне дослідження / За ред. Ю. Г. Гошка. – К., 1987. – 472 с.
6. Денисюк І. Національна специфіка українського фольклору // Слово і час. – 2003. – № 9. – С. 16-24.
7. Дмитренко М. К. Українська фольклористика. – К., 2001. – 575 с.
8. Закон України «Про охорону культурної спадщини» // Урядовий кур'єр. 2000. – 12 липня.
9. Заставний Ф.Д. Українські етнічні землі. – Львів : Світ, 1992. – 176 с.
10. Історичне краєзнавство в Українській РСР / Під ред. акад. П.Тронька [Колектив авторів: Тронько П.Т., Гербик В.О., Лугова О.І. та ін.]. – К., 1989. – 240 с.
11. Кирчів Р. Із фольклорних регіонів України : нариси й ст. – Л., 2002. – 352 с.
12. Кирчів Р. Початки наукового зацікавлення українським фольклором // Народна творчість та етнографія. – 2006. – № 1. – С. 58-64 ; № 2. – С. 27-36.
13. Кирчів Р. Сім'я в українському фольклорі // Карпати. Людина. Етнос. Цивілізація. – 2009. – № 1. – С. 178-199.
14. Кирчів Р. Фольклор у системі новочасної української культури // Визвольний шлях. – 1999. – № 9. – С. 1108-1112.
15. Краєзнавство в Україні: сучасний стан і перспективи. Науковий збірник. – К. : Видавничий центр «Академія», 2003.
16. Культура і побут населення України: Навч. посібник. – К. : Либідь, 1991. – 232 с.
17. Лановик М. Українська усна народна творчість : підручник. – 3-е вид. – К., 2005.
18. Опілля: колективна монографія. – Галич : Давній Галич, 2010. – 205 с.
19. Покуття. Історико-етнографічний нарис. – Львів : Манускрипт – Львів, 2010. – 456 с.
20. Печерська Е. Національне виховання школярів засобами українського фольклору // Рідна школа. – 2009. – № 1. – С. 23-27.
21. Прикарпаття: спадщина віків: Пам'ятки природи, історії, культури, етнографії / ред. М. Кугутяк ; ПНУ ім. В. Стефаника. – Львів : Манускрипт-Львів, 2006. – 567 с.
22. Савчук Б. Українська етнологія. – Івано-Франківськ : Лілея-НВ, 2004. – 560 с.
23. Українське народознавство: Навч. посібник / За ред. С.П. Павлюка, Г.Й. Горинь, Р.Ф. Кирчіва. – Львів : Фенікс, 1994. – 608 с.
24. Уривалкін О. Історичне краєзнавство. Навчальний посібник – К., 2006. – 296 с.
25. Фольклорно-літературне краєзнавство в школі. Вип. 1 / за ред. Л. Кіліченко. – Івано-Франківськ, 1991. – 30 с.

Семінарське заняття № 6
Тема 6. Музеї в історичному краєзнавстві.
Організація шкільного музею (2 год.).

1. Історія розвитку музеїв на теренах України.
2. Класифікація музеїв.
3. Музей – важливий центр шкільного краєзнавства: загальна характеристика.
4. Розробка структури і складання тематико-експозиційного плану шкільного музею.
5. Виявлення та організація збору експонатів і матеріалів до громадського музею у селах і містечках України.

Література

1. Арсенич П. З історії музеїв Галичини // Наукові записки Івано-Франківського краєзнавчого музею. Вип. 1. – Коломия, 1993. – С. 143–149.
2. Буланій І.Т., Явтушенко І.Г. Громадські музеї України: історія, досвід, проблеми. – К.: Мистецтво, 1979. – 197 с.
3. Гаврилів Б., Любінець І. Історичне краєзнавство. – Івано-Франківськ: Плай, 2001. – 406 с.
4. Гайда Л. Учнівська краєзнавча експедиція як форма діяльності шкільного музею // Краєзнавство. Науковий журнал. – 2010. – №1–2. – С. 178–185.
5. Закон України «про музей та музейну справу» // Голос України. – 1995. – 15 серпня (див. заключний розділ).
6. Історичне краєзнавство в Українській РСР / П.Т. Тронько та ін. – К.: Наукова думка, 1989. – 240 с.
7. Крук О. Участь громадськості у розвитку українського музейництва у 1960-х – 1980-х роках // Краєзнавство. Науковий журнал. – 2008. – №1–4. – С. 128–138.
8. Маньковська Р. Народне музейництво в громадянському суспільстві: історія і перспективи розвитку // Краєзнавство. Науковий журнал. – 2008. – №1–4. – С. 138–146.
9. Мезенцева Г.Г. Музеєзнавство. – К., 1980.
10. Музееведение. Музей исторического профиля. – М., 1980.
11. Омельченко Ю.А. Шкільні музеї. – К., 1981.
12. Основи музеєзнавства, маркетингу та рекламно-інформаційної діяльності музеїв: Навч. посіб. / П. Горішевський, М. Ковалів, В. Мельник, С. Оришко. – Івано-Франківськ: Плай, 2005. – 64 с.
13. Положення про музей при закладі освіти системи міністерства освіти України // Туризм і краєзнавство. Інформаційно-методичний вісник. №9. Спецвипуск «Шкільне краєзнавство». – К., 1998. – С. 17–23.
14. Прокопчук В.С. Шкільне краєзнавство: навчальний посібник / В.С. Прокопчук; наук. ред. П.Т. Тронько; МОН України, Кам'янець-Подільський нац. ун-т ім. Івана Огієнка. – К.; Кам'янець-Подільський: Кондор, 2010. – 338 с.
15. Рега Н. Музеєзнавство. Наукові записки. Випуск 5–6. – Івано-Франківськ, 2001.

16. Рутинський М., Стецюк О. Музеєзнавство. Навчальний посібник. – К. : Знання, 2008. – 428 с.
17. Рябчикова Ф. Музейний фонд України: музеологічний аналіз правової дефініції // Україна ХХ століття: культура, ідеологія, політика. – 2017. – Вип. 22. – С. 96–111.
18. Рябчикова Ф. Формування та еволюція поняття музейний фонд держави // Краєзнавство: науковий журнал. – 2016. – № 1–2. – С. 195–212.
19. Савчук В. Музеї України як центри краєзнавчої роботи в 20-х – 30-х рр. ХХ ст. // Краєзнавство. Науковий журнал. – 2011. – №2. – С. 216–223.
20. Треф'як Я. Методика краєзнавчої роботи в національній школі. – Івано-Франківськ, 2002. – 110 с.
21. Уривалкін О. Історичне краєзнавство. Навчальний посібник – К., 2006. – 296 с.

Семінарське заняття № 7

Тема 7. Пам'ятки історії, архітектури і культури в історичному краєзнавстві та шкільній музейній роботі (2 год.).

1. Участь Українського товариства охорони пам'яток та культури у дослідженнях пам'яток історії, архітектури і культури.
2. Історико-архітектурні стилі, їх класифікація.
3. Характеристика основних пам'яток історії, архітектури і культури України.
4. Історико-архітектурні пам'ятки на Івано-Франківщині та їх роль у вивченні історичного краєзнавства.
5. Основні напрями, форми і методи використання пам'яток історії і культури в навчально-виховній роботі з учнями.

Література

1. Акуленко В. Охорона пам'яток культури в Україні. – К., 1991. – 274 с.
2. Бертенев И.А. и др. Очерки истории архитектурных стилей. – М., 1983.
3. Гаврилів Б., Любінець І. Історичне краєзнавство. – Івано-Франківськ: Плай, 2001. – 406 с.
4. Горбик В. О. Пам'ятки України: проблеми збереження і дослідження / НАН України, Ін-т історії України. – К., 1994.
5. Горбик В.О., Денисенко Г.Г. Проблеми дослідження і збереження пам'яток історії та культури в Україні // Український історичний журнал. – 2003. – №3. – С. 143–151.
6. Григор'єва Т. З історії створення закону про збереження пам'яток старовини // Краєзнавство. Науковий журнал. – 2008. – №1–4. – С. 146–153; 2011. – № 2. – С. 250–263.
7. Законодавство про пам'ятники історії та культури. – К., 1970.
8. Заремба С. Українське товариство охорони пам'яток історії та культури : іст. нарис. – К. : Логос, 1998. – 244 с.

9. Іванов О. Замки і палаци Західної України: історія – культура – туризм (Історико-архітектурні пам'ятники замкового мистецтва). – К.: Наш світ; Укргеодезкартографія, 2004.
10. Історико-культурна спадщина України: проблеми дослідження та збереження / Відп. редактор В.О.Горбик. – К.: Б.в., 1998. – 154 с.
11. Кот С. До матеріалів Зводу пам'яток історії та культури // Пам'ятники України. – 1984. – № 4. – С. 49–50.
12. Кот С. Пам'ятка чи пам'ятник? // Пам'ятки України. – 1988. – № 4. – С. 27–30.
13. Мацюк О. Замки і фортеці Західної України. Мандрівки історичні. – Львів: Центр Європи, 1997.
14. Охорона культурної спадщини в Україні: зб. нормат. док. – К.: ХІК, 2003.
15. Охорона культурної спадщини в Україні: зб. міжнар. док. – К.: АртЕк, 2002.
16. Пам'ятки архітектури і містобудування України: Довід. Держреєстру національного культурного надбання / В.В.Вечерський, О.М.Годованок, Є.В.Тиманович та ін.; за ред. А.П. Мардера, В.В.Вечерського. – К.: Техніка, 2000. – 664 с.
17. Памятники истории и культуры Украинской ССР. Каталог-справочник. – К., 1987. – С. 79–86.
18. Пламенецька О., Вечерський В. Фортеці й замки в Україні // Пам'ятки України. – 1996. – №2. – С. 13–25; №3–4. – С. 34–41.
19. Лесик О.В. Замки та монастирі України. – Львів: Світ, 1993.
20. Маньковська Р. Сакральна дерев'яна архітектура України в світовій спадщині // Краєзнавство. Науковий журнал. – 2010. – №4. – С. 78–88.
21. Статут Українського товариства охорони пам'яток історії та культури. – К., 1988.
22. Тронько П.Т. Охорона пам'яток історії та культури – справа всенародна // Український історичний журнал. – 1980. – №9. – С. 118–124.
23. Уривалкін О. Історичне краєзнавство. Навчальний посібник – К., 2006. – 296 с.

Семінарське заняття № 8

Тема 8. Писемні джерела в історичному краєзнавстві (1 год.).

1. Найважливіші відомості про писемність і давньоруські рукописи, матеріал рукописів. Літописи та їх зовнішнє оформлення, методи їх написання та зберігання.
2. Зародження книгодрукування та його поширення на Україні і Прикарпатті.
3. Періодична преса та видання, їх використання в шкільній краєзнавчій роботі.
4. Архіви та їх фонди. Методика праці в архівній установі для збору матеріалів з вивчення історії рідного населеного пункту.

Література

1. Архівознавство: Підручник для студентів вищих навчальних закладів України / Редкол.: Я.С.Калакура (гол. ред.) та ін. – К., 1998. – 316 с.

2. Великочий В., Дерев'янка С. Архівно-музейна справа. – Івано-Франківськ : Плай, 2000. – 50 с.
3. Гаврилів Б., Любінець І. Історичне краєзнавство. – Івано-Франківськ: Плай, 2001. – 406 с.
4. Григор'єва Т. З історії створення закону про збереження пам'яток старовини // Краєзнавство. Науковий журнал. – 2008. – №1–4. – С. 146–153; 2011. – № 2. – С. 250–263.
5. Державний музей книги і друкарства УРСР. – К., 1981.
6. Животко А. Історія української преси / Животко А. – Мюнхен: Український технічно-господарський інститут, 1989–1990. – 334 с.
7. Запаско Я., Ісаєвич Я. Каталог стародруків, виданих на Україні. – Львів, 1984.
8. Ісаєвич Я.Д. Першодрукар Іван Федоров і виникнення друкарства на Україні. – Львів, 1983.
9. Історичне краєзнавство в Українській РСР / П.Т. Тронько та ін. – К. : Наукова думка, 1989. – 240 с.
10. Матюшин Г.Н. Историческое краеведение. – М., 1987. – С. 73–147.
11. Уривалкін О. Історичне краєзнавство. Навчальний посібник – К., 2006. – 296 с.
12. Як сформувавши особистий архівний фонд // Архіви. – 1992. – №5–6. – С. 85–86.

Семінарське заняття № 9

Тема 9. Структура та план написання історії населеного пункту (2 год.).

1. Структура та план написання історії населеного пункту.
2. Методика встановлення дати заснування населеного пункту та походження його назви.
3. Методика написання літопису населеного пункту.
4. Методика підготовки списку літератури та джерел, ілюстративних матеріалів до історії населеного пункту.
5. Методика збору інформації з вивчення родоводу та його оформлення.

Література

1. Арсенич П. Напишемо літописи населених пунктів та національно-визвольної боротьби України // Краєзнавець Прикарпаття. Регіональний науково-методичний альманах. – 2003. – №2 липень – грудень. – С. 34–37.
2. Бучко Д.Г. Походження назв населених пунктів Покуття. – Львів, 1990. – 144 с.
3. Гаврилів Б., Любінець І. Історичне краєзнавство. – Івано-Франківськ: Плай, 2001. – 406 с.
4. Грабовецький В.В. Як підготувати практичні заняття з історичного краєзнавства. – Івано-Франківськ, 1980.
5. Історія міст і сіл УРСР. Івано-Франківська область. – К., 1970.
6. Косило М. Шкільні музеї – осередки краєзнавства // Краєзнавець Прикарпаття. Регіональний науково-методичний альманах. – 2011. – №17 січень – червень. – С. 70–76.

7. Костриця М.Ю., Обозний В.В. Шкільна краєзнавчо-туристична робота. – К.: Вища школа, 1995.
8. Кругляк Ю.М. Ім'я вашого міста / Ю. Кругляк. – К.: Наукова думка, 1978. – 152 с.
9. Маньковська Р. Краєзнавство і освіта: витоки і перспективи співбуття // Краєзнавство. Науковий журнал. – 2011. – №3. – С. 16–23.
10. Положення про літопис населеного пункту // Краєзнавець Прикарпаття. Регіональний науково-методичний альманах. – 2003. – №2 липень – грудень. – С. 36.
11. Прокопчук В.С. Шкільне краєзнавство. Навчальний посібник. – К.: Видавництво Кондор, 2011. – 338 с.
12. Прус І.Т. Краєзнавча робота в школі / І.Т. Прус. – К., 1984.
13. Сіреджук П. Як і коли заселялось Прикарпаття // Жовтень. – 1984. – №2. – С. 102–108.
14. Стрижак О.С. Назви розповідають. – К., 1967. – 39 с.
15. Треф'як Я. Методика краєзнавчої роботи в національній школі. – Івано-Франківськ, 2002. – 110 с.
16. Уривалкін О. Історичне краєзнавство. Навчальний посібник. – К., 2006. – 296 с.

Семінарське заняття № 10

Тема 10. Експерсійна справа в шкільній історико-краєзнавчій роботі (2 год.)

1. Теорія експерсійної справи. Сутність, основні ознаки та функції експерсії.
2. Класифікація експерсій.
3. Формування шкільної експерсійної тематики (тема та об'єкти, назва експерсії).
4. Елементи педагогіки і психології в шкільній експерсійній роботі. Закони логіки та їх застосування в шкільних експерсіях.

Література

1. Програма для туристсько-краєзнавчих гуртків позашкільних закладів / Кол. укладачів; За ред. Д.Г. Омельченко. – К.: ІЗМН, 1996. – 124 с.
2. Орієнтовні навчальні програми туристсько-краєзнавчих об'єднань учнівської молоді / За заг. ред. Ю. Штангея. – К.: ІЗМН, 1996. – 368 с.
3. Гецевич Н.А. Основи експерсоведения: Учеб. пособие. – Минск, Изд-во “Университетское”, 1988. – 160 с.
4. Грибанова С.В. До питання про підготовку експерсійних кадрів в Україні на початку ХХ ст. / Туристично-краєзнавчі дослідження. Вип. 1. – Ч.2. – К., 1998. – С. 165–170.
5. Емельянов Б.В. Эксперсоведение. Учебник. – М.: Советский спорт, 2003. – 216 с.

6. Костриця М. Становлення організаційних форм українського географічного краєзнавства // Географія та основи економіки в школі. – К., 2005. – №3. – С. 39–42.
7. Костриця М.Ю., Обозний М.С. Шкільна краєзнавчо-туристична робота. – К.: Вища школа, 1995, -222 с.
8. Панкова Є.В. Туристичне краєзнавство: Навчальний посібник. – К.: “Альтерпрес”, 2003. – 352 с.
9. Федорченко В.М. Експерсія – невід’ємний складник туризму // Краєзнавство, географія, туризм. – К., 2000. – №46 (195).
10. Федорченко В.К., Костюкова О.М., Дьорова Т.А., Олексійко М.М. Історія експерсійної діяльності в Україні: Навч. посібник. – К., Кондор. – 2004. – 116 с.
11. Чагайда І.М. Методологічні основи створення комплексних програм експерсійного обслуговування школярів // Розвиток туризму в Україні: Зб. наукових статей. – К., 1995. – С. 77–83.
12. Чагайда І.М., Грибанова С.В. Експерсознавство: Навчальний посібник. – К., 2004. – 240 с.

САМОСТІЙНА ТА ІНДИВІДУАЛЬНА РОБОТА

Питання для самостійного опрацювання

- ✓ Визначення терміну «краєзнавство» в науковій, краєзнавчій та енциклопедичній літературі.
- ✓ Співвіднесеність дефініцій «край», «регіон», «район» і «земля».
- ✓ Теоретико-методологічні особливості вивчення історичного краєзнавства.
- ✓ Краєзнавство і народознавство: спільне і відмінне.
- ✓ Зв'язок історичного краєзнавства з суміжними науковими дисциплінами.
- ✓ Види краєзнавства за змістом і формою організації.
- ✓ Державне краєзнавство, громадське і шкільне краєзнавство: спільне і відмінне.
- ✓ Особливості шкільного та вузівського краєзнавства.
- ✓ Краєзнавчі об'єкти, на які спрямовується дослідницька діяльність.
- ✓ Національне літописання і історична проза XVII–XVIII ст. як вияв зацікавлення історією рідного краю.
- ✓ Збирачі старожитностей та перші публікації краєзнавчих праць у XVIII ст.
- ✓ Початки професійної історико-краєзнавчої діяльності (перша половина XIX ст.).
- ✓ «Наддніпрянська українська трійця», її роль у формуванні національного історичного краєзнавства.
- ✓ Поява перших музеїв в Україні у першій половині XIX ст.
- ✓ Наукові товариства, організації, музеї і формування національного історичного краєзнавства на Наддніпрянщині у другій половині XIX – початку XX ст.
- ✓ Початки краєзнавчої літератури та мандрівництва в Галичині.
- ✓ Іван Франко – теоретик краєзнавства.
- ✓ Роль «Просвіти» та НТШ у формуванні національного краєзнавства.
- ✓ Становлення національного краєзнавства в період української революції 1917–1921 рр.
- ✓ Проблема збереження пам'яток після воєнних лихоліть 1914–1921 рр.
- ✓ Діяльність науково-дослідних кафедр краєзнавства у підрадянській Україні в 1920-х рр.
- ✓ Роль ВУАН та інститутів народної освіти (ІНО) в розвитку історичного краєзнавства.
- ✓ Перша Всеукраїнська конференція краєзнавства та створення Українського комітету краєзнавства (УКК) Становлення організаційних форм.
- ✓ Підвалини формування краєзнавства в Галичині у 1920-х рр.

- ✓ Краєзнавчо-туристичне товариство «Плай» та його часопис «Наша Батьківщина».
- ✓ Діяльність музейних товариств у 1920–1930-х рр.
- ✓ Краєзнавство в роки Другої світової війни та в період післявоєнної відбудови.
- ✓ «Історія міст і сіл Української РСР» (1967–1974): зміст та особливості написання.
- ✓ Українське товариство охорони пам'яток історії та культури: становлення та практична діяльність.
- ✓ Здобутки краєзнавства в період незалежності.
- ✓ Історико-краєзнавчі дослідження в діаспорі.
- ✓ Усна народна творчість – важливе джерело вивчення історії рідного краю.
- ✓ Методи збирання, вивчення та використання фольклорних матеріалів на уроках історії та позашкільній роботі.
- ✓ Археологічні дослідження в Україні та Прикарпатті на сучасному етапі.
- ✓ Використання археологічного матеріалу в шкільному навчальному процесі та позашкільній роботі.
- ✓ Топоніміка і антропоніміка в історичному краєзнавстві.
- ✓ Напрями збору топонімічного матеріалу в шкільній та позашкільній роботі.
- ✓ Методика використання матеріалів ономастики і топоніміки в шкільному історичному краєзнавстві.
- ✓ Використання антропонімічного матеріалу на уроках з історії та позашкільній діяльності.
- ✓ Використання етнографічних матеріалів в українській національній школі.
- ✓ Методи збирання етнографічних матеріалів в шкільній та позашкільній діяльності.
- ✓ Методика проведення бесіди і запису фольклорно-етнографічних матеріалів на уроках з історії та в позашкільній діяльності.
- ✓ Організація пошукової роботи з етнографії для організації упорядкування шкільного етнографічного музею.
- ✓ Музей – важливий центр шкільного краєзнавства: загальна характеристика.
- ✓ Розробка структури і складання тематико-експозиційного плану шкільного музею.
- ✓ Облік і збереження експонатів шкільного музею.
- ✓ Участь Українського товариства охорони пам'яток та культури у дослідженнях пам'яток історії, архітектури і культури.
- ✓ Історико-архітектурні пам'ятки на Івано-Франківщині та їх роль у вивченні історичного краєзнавства.

- ✓ Основні напрями, форми і методи використання пам'яток історії і культури в навчально-виховній роботі з учнями.
- ✓ Періодична преса та видання, їх використання в шкільній краєзнавчій роботі.
- ✓ Методика праці в архівній установі для збору матеріалів з вивчення історії рідного населеного пункту.
- ✓ Структура та план написання історії населеного пункту у шкільній краєзнавчій роботі.
- ✓ Методика встановлення дати заснування населеного пункту та походження його назви у шкільній краєзнавчій роботі.
- ✓ Методика підготовки списку літератури та джерел, ілюстративних матеріалів до історії населеного пункту.
- ✓ Методика збору інформації з вивчення родоводу та його оформлення у шкільній краєзнавчій роботі.
- ✓ Класифікація екскурсій. Специфіка шкільної екскурсії.
- ✓ Формування шкільної екскурсійної тематики (тема та об'єкти, назва екскурсії).
- ✓ Елементи педагогіки і психології в шкільній екскурсійній роботі.
- ✓ Закони логіки та їх застосування в шкільних екскурсіях.

Питання для самоконтролю знань по темах дисципліни

Тема 1. Основи історичного краєзнавства

1. Розкрийте зміст поняття «краєзнавство»?
2. Подайте визначення змісту «краєзнавство», поміщене в Українській Радянській енциклопедії та «Енциклопедії українознавства».
3. Що є предметом краєзнавства?
4. Назвіть дві суттєві ознаки історичного краєзнавства?
5. З якими історичними дисциплінами має зв'язок історичне краєзнавство?
6. Кому з відомих українських дослідників належить пріоритет введення в обіг поняття «краєзнавство»?
7. Визначте, які за змістом є види краєзнавства?
8. Визначте, які за формою є краєзнавства?
9. Які функції виконує шкільне краєзнавство?
10. Вкажіть джерела краєзнавчих знань?
11. Назвіть краєзнавчі об'єкти, на які спрямовується наукова діяльність?

Тема 2. Становлення і розвиток історичного краєзнавства в Україні в XIX – на початку XX ст.

1. Назвіть основні принципи зародження краєзнавства в Україні.
2. Окресліть елементи краєзнавства у національному літописанні XVII – XVIII ст.
3. Назвіть перші праці з історичного краєзнавства в Україні другої половини XVIII ст.
4. Вкажіть назви перших на території України регіональних періодичних видань, в яких публікувалися матеріали з історії рідного краю.
5. Розкрийте зміст пам'яткоохоронної і музейної діяльності у підросійській Україні у першій половині XIX ст.
6. Простежте появу перших музеїв у підросійській Україні.
7. Охарактеризуйте діяльність «Наддніпрянської української трійці» у царині формування підвалин національного історичного краєзнавства.
8. Проаналізуйте результати історико-краєзнавчої роботи членів «Руської трійці».
9. Розкрийте зміст історико-краєзнавчої діяльності О. Бодняського, А. Скальковського, О. Лазаревського.
10. Розкрийте зміст історико-краєзнавчої діяльності П. Чубинського, В. Антоновича.
11. Розкрийте зміст історико-краєзнавчої діяльності В. Яворницького, Д. Багалія.
12. Окресліть сутність діяльності установ у сфері природничого історичного краєзнавства (кінець XIX – початок XX ст.).
13. Проаналізуйте перші історико-краєзнавчі дослідження на західноукраїнських землях у другій половині XIX ст.
14. Покажіть внесок Івана Франка як теоретика краєзнавства.
15. Яка роль «Просвіти» та НТШ у формуванні національного краєзнавства?
16. Розкрийте зміст історико-краєзнавчої діяльності Володимира Гнатюка та Володимира Шухевича.

Тема 3. Розвиток історичного краєзнавства в Україні в XX – на початку XXI ст.

1. Охарактеризуйте основні напрями роботи Центрального комітету охорони пам'яток старовини і мистецтв в період Української національної революції 1917–1921 рр.
2. Розкрийте зміст роботи Комісії для охорони пам'яток старовини і мистецтва в період Української національної революції 1917–1921 рр.

3. Яка роль «Всеукраїнського комітету охорони пам'яток мистецтва і старовини» (ВУКОПМІС) у збереженні пам'яток України?
4. Визначте зміст діяльності науково-дослідних кафедр краєзнавства у підрадянській Україні 1920-х рр.
5. Окресліть напрями роботи ВУАН та інститутів народної освіти (ІНО) в організації розвитку історичного краєзнавства у підрадянській Україні 1920-х рр.
6. Коли відбулася Перша Всеукраїнська конференція краєзнавців та охарактеризуйте основні її рішення?
7. Які ставилися основні завдання перед створеним у 1925 р. Українським комітетом краєзнавства (УКК)?
8. Проаналізуйте зміст друкованого органу УКК «Краєзнавство»?
9. Охарактеризуйте основні тенденції розвитку історичного краєзнавства в умовах утвердження радянського тоталітарного режиму наприкінці 1920-х – 1930-х рр.
10. Поясніть зміст терміну «штатс-краєзнавство».
11. Назвіть основні підвалини формування краєзнавства в Галичині у 1920-х рр.
12. Розкрийте зміст діяльності українського крайового краєзнавчо-туристичного товариства «Плай» у 1920-х – 1930-х рр.
13. Які особливості редакційної політики часопису «Наша Батьківщина»?
14. Вкажіть основні вектори діяльності українських музейних товариств Галичини 1920–1930-х рр.
15. Назвіть вагомі історико-краєзнавчі видання Галичини 1920–1930-х рр. та дайте їм характеристику.
16. Проаналізуйте особливості розвитку українського краєзнавчого руху 1920–1930-х рр. на Західній Волині, Закарпатті і Північній Буковині.
17. Висвітліть розвиток українського краєзнавства в період Другої світової війни (1939–1945) та в умовах післявоєнної відбудови (1945–1953).
18. Охарактеризуйте розвиток українського краєзнавства в період «хрущовської відлиги» другої половини 1950-х – першої половини 1960-х рр.
19. Назвіть основні історико-краєзнавчі видання, які виходили в Українській РСР у 1960–1970-х рр.
20. Охарактеризуйте етапи підготовки та зміст багатотомного видання «Історії міст і сіл Української РСР» (1967–1974).
21. Окресліть напрями роботи Українського товариства охорони пам'яток історії та культури в 1960–1980-х рр.
22. Вкажіть особливості творення національного історичного краєзнавства у період незалежності України.

23. Яка роль Національної спілки краєзнавців України в організації розвитку краєзнавства на сучасному етапі?
24. Вкажіть напрями діяльності Івано-Франківської обласної організації Національної спілки краєзнавців України.
25. Покажіть краєзнавчий доробок української діаспори міжвоєнного періоду
26. Проаналізуйте діяльність національно-культурних і науково-дослідних осередків української діаспори в 1950–1980-х рр.

Тема 4. Археологія і ономастика в історичному краєзнавстві

1. Покажіть напрями археологічних досліджень на Прикарпатті з вивчення історії рідного краю.
2. Охарактеризуйте, як можна використовувати археологічний матеріал в навчальному процесі?
3. З яких двох основних дисциплін складається ономастика?
4. З якими науками співвідноситься ономастика?
5. Охарактеризуйте основні принципи ономастики і топоніміки.
6. Назвіть види топонімічного матеріалу.
7. Які використовуються методи топонімічних досліджень на уроках з історії і позашкільній діяльності?
8. Скільки мікротопонімів Вашого населеного пункту відомі Вам?
9. Назвіть види антропонімів та їх охарактеризуйте.
10. Вкажіть джерела виникнення імен та прізвищ в Україні.
11. Покажіть ареал поширення прізвищ в Україні.
12. Як можна використовувати антропонімічний матеріал на уроках з історії та позашкільній діяльності?

Тема 5. Етнографія і фольклор в історичному краєзнавстві.

1. Проаналізуйте фактори виникнення етносу, які екстраполюються на вивчення історії рідного краю.
2. Окресліть напрями етнографічних досліджень з вивчення історії рідного краю.
3. Назвіть провідні етнографічні музеї України, які являються центрами збору матеріалу з краєзнавства.
4. Назвіть фахові етнографічні журнали України, в якій міститься матеріал про історію рідного краю.
5. Покажіть на карті історико-етнографічні райони України та Прикарпаття, дайте їм коротку характеристику.
6. Охарактеризуйте основні джерела етнографічного матеріалу з вивчення історії рідного краю у школі.

7. Вкажіть основні методи збору етнографічних матеріалів та їх використання в українській національній школі.
8. Проаналізуйте етапи організації етнографічної пошукової роботи для упорядкування шкільного етнографічного музею.
9. Назвіть основні елементи фіксації етнографічних матеріалів.
10. Назвіть види усної народної творчості.
11. Виокремте характерні риси українського фольклору.
12. Які методи збирання фольклорних матеріалів використовуються в навчально-виховні роботи у школі.

Тема 6. Музеї в історичному краєзнавстві.

Організація шкільного музею.

1. Прокласифікуйте музеї в Україні за типами і профілями.
2. Назвіть основні державні музеї Івано-Франківської області.
3. Дайте визначення термінів: «музей», «музейний фонд», «музейний предмет», «експонат», «експозиція».
4. Які функції виконує шкільний музей, чим він відрізняється від інших громадських музеїв?
5. Пригадайте, на які види діляться шкільні музеї.
6. Відновіть у пам'яті порядок створення музейної експозиції і вимоги до неї.
7. Визначте основні елементи розробки структури тематико-експозиційного плану шкільного музею.
8. Обґрунтуйте думку про те, що музеї є своєрідними центрами шкільної краєзнавчої роботи.
9. Яку позакласну роботу може проводити музей?
10. Як ефективно використати музей і музейний фонд при проведенні уроків?
11. Назвіть порядок легалізації (узаконення) шкільного музею.
12. Порівняйте зміст організації збору експонатів і матеріалів до громадського сільського і шкільного музеїв.

Тема 7. Пам'ятки історії, архітектури і культури в історичному краєзнавстві та шкільній музейній роботі

1. Охарактеризуйте внесок Українського товариства охорони пам'яток та культури у дослідження та збереження пам'яток історії, архітектури і культури.
2. Дайте визначення поняттям: «культурна спадщина», «пам'ятка», «пам'ятник», «охорона культурної спадщини».
3. Назвіть типи об'єктів культурної спадщини.
4. На які види поділяються об'єкти культурної спадщини?

5. Вкажіть найяскравіші пам'ятки історії, архітектури і культури Прикарпаття, дайте їм коротку характеристику.
6. Проаналізуйте дві статті Конституції України (ст. 11 і ст. 54), які стосуються характеристики збереження пам'яток історії та культури.
7. Назвіть державні документи, які регулюють пам'яткоохоронну роботу в Україні.
8. Назвіть державні та громадські організації, які регулюють пам'яткоохоронну роботу в незалежній Україні.
9. Яким Законом України визначається участь школи в пам'яткоохоронній роботі, її основні напрями?
10. Окресліть напрями роботи учасників пам'яткоохоронної роботи (за Законом України «Про охорону культурної спадщини»).
11. Випишіть у дві колонки основні форми урочної та позаурочної пам'яткознавчої роботи.
12. Покажіть напрямки роботи учнівського гуртка «Юний пам'яткоохоронець».

Тема 8. Писемні джерела в історичному краєзнавстві

1. Охарактеризуйте відомі Вам способи фіксації змісту писемних джерел.
2. Назвіть кілька газетно-журнальних видань XIX – XX ст., які можна використовувати в шкільній краєзнавчій роботі.
3. Розкрийте зміст організації пошукової роботи в архіві для збору матеріалів з вивчення історії рідного краю.
4. Чим відрізняється анотування від реферування писемних друкованих чи архівних неопублікованих джерел, тези – від конспекту?
5. Покажіть способи оформлення використаних архівних джерел у науковій історико-краєзнавчій роботі.
6. Проаналізуйте особливості використання архівних справ з історії рідного краю на уроках з історії та позашкільній діяльності.

Тема 9. Структура та план написання історії населеного пункту

1. На прикладі власного населеного пункту, вкажіть варіанти встановлення першої писемної згадки або дати заснування населеного пункту.
2. На прикладі власного населеного пункту, вкажіть не менше трьох гіпотез щодо походження назви населеного пункту.
3. Як перекази та легенди пов'язані з виникненням населеного пункту?
4. На прикладі власного населеного пункту, чи попередньо (до його появи) існувала інша назва населеного пункту.
5. На прикладі власного населеного пункту, назвіть не менше десяти мікротопонімічних назв околиць і кутків.

6. Які відомі люди Вашого населеного пункту поховані на місцевому некрополі?
7. Охарактеризуйте найвідоміші пам'ятники та визначні місця Вашого населеного пункту.
8. Назвіть українські громадські і культурно-освітні організації і товариства, які функціонували у Вашому населеному пункту у другій половині ХІХ – початку ХХ ст. Дайте їм коротку характеристику.
9. Вкажіть імена і прізвища односельців, які брали участь у світових війнах, національно-визвольних рухах.
10. Перелічіть способи оформлення використаних джерел і літератури та посилань з історії Вашого населеного пункту.
11. Окресліть шляхи збору інформації з вивчення родоводу та його оформлення.
12. Покажіть способи використання матеріалів з історії рідного населеного пункту на уроках з історії та позашкільній діяльності.

Тема 10. Екскурсійна справа в шкільній історико-краєзнавчій роботі

1. Визначте основні ознаки екскурсії.
2. Назвіть функції екскурсії.
3. Поясніть термін «шкільна екскурсія».
4. Охарактеризуйте п'ять етапів педагогічної майстерності екскурсовода в шкільній екскурсійній роботі.
5. Проаналізуйте основні елементи психології в шкільній екскурсійній роботі.
6. Для чого необхідні застосування законів логіки в шкільній екскурсійній роботі.
7. Які прийоми розповіді і прийоми показу найбільш популярні в шкільних екскурсіях.
8. Вкажіть порядок дій учителя – організатора учнівської екскурсії до визначних пам'ятників історії та культури.
9. Визначте якість шкільної екскурсії, окресліть способи її оцінки.
10. Проаналізуйте методiku розбору шкільної екскурсії.

ІНДИВІДУАЛЬНА РОБОТА

Індивідуальні завдання для студентів денної форми навчання

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1.	Індивідуальна робота № 1 про походження населеного пункту, де народився/проживає студент (-ка), а також прізвища та імені студента (-ки)	4
2.	Індивідуальна робота № 2: підготовка студентом (-кою) родоводу власної сім'ї.	4
3.	Індивідуальна робота № 3: підготовка і оформлення студентом (-кою) реєстру історико-архітектурних, археологічних і культурних пам'яток району/міста/містечка та розгорнутого паспорту однієї із пам'яток рідного села/містечка/міста. Або: студент складає мікротопонімічну карту рідного села/містечка/міста і готує до неї пояснювальну записку	4
4.	Індивідуальна робота № 4: бібліографічний опис та анотації (виписки) історико-краєзнавчої літератури студентом у відділі краєзнавчої літератури Івано-Франківської обласної універсальної наукової бібліотеки імені І. Франка.	6
5.	Індивідуальна робота № 5: написання студентом (-кою) розгорнутої історико-краєзнавчої роботи про свій населений пункт.	6

Індивідуальні завдання для студентів заочної форми навчання

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1.	Індивідуальна робота № 1 про походження назви населеного пункту, де народився/проживає студент (-ка), а також прізвища та імені студента (-ки)	4
2.	Індивідуальна робота № 2: підготовка студентом (-кою) родоводу власної сім'ї.	4
3.	Індивідуальна робота № 3: підготовка і оформлення студентом (-кою) реєстру історико-архітектурних, археологічних і культурних пам'яток району/міста/містечка та розгорнутого паспорту однієї із пам'яток рідного села/містечка/міста. Або: студент складає мікротопонімічну карту рідного села/містечка/міста і готує до неї пояснювальну записку	4
4.	Індивідуальна робота № 4: бібліографічний опис та анотації (виписки) історико-краєзнавчої літератури студентом у відділі краєзнавчої літератури Івано-Франківської обласної універсальної наукової бібліотеки імені І. Франка.	6
5.	Індивідуальна робота № 5: написання студентом (-кою) розгорнутої історико-краєзнавчої роботи про свій населений пункт.	6

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ПРАВИЛЬНОГО ВИКОНАННЯ ТА ОФОРМЛЕННЯ ІНДИВІДУАЛЬНИХ РОБІТ

Методичні рекомендації щодо вивчення походження назви населеного пункту, де народився/проживає студент (-ка)

Кожен із нас хоча б раз замислювався над вивченням походження назви населеного пункту, де народився або проживає. Виконання цього завдання студентом є складовою усної історії, яку слід молодим людям у майбутньому екстраполювати в освітній простір, працюючи за фахом вчителя історії і суспільствознавчих предметів, керівника гуртка в закладах загальної середньої освіти та закладах позашкільної освіти. Усна історія є новим, сучасним напрямком у методології історичних досліджень, що з усіх методик дослідження віддає перевагу саме усному опитуванню, анкетуванню, польовим дослідженням, усній традиції в поясненні історичного минулого. Даний підхід до вивчення історичного минулого передбачає перетворення усної інформації, повідомленої респондентом, у джерела, що мають залучатися до наукового обігу, шкільного освітнього простору.

Пропонуємо такі методичні рекомендації для ефективного проведення вивчення походження назви населеного пункту:

1. Для початку необхідно систематизувати відому вам інформацію (створити схему розуміння змісту досліджуваного питання – походження назви населеного пункту).
2. Розпитайте, що знають про походження назви населеного пункту батьки, родичі, сусіди.
3. Запишіть розповіді рідних про походження назви населеного пункту. Записуйте також перекази і легенди.
4. Розпитайте, що знають про походження назви населеного пункту місцеві краєзнавці. Як правило, це педагоги закладу загальної середньої освіти – вчитель історії, вчитель географії, вчитель української мови і літератури та ін. Але можуть бути односельчани і педагоги-пенсіонери, представники інших професій.
5. Запишіть розповіді вчителів, краєзнавців про походження назви населеного пункту. Записуйте також перекази і легенди щодо давньої історії села, містечка. Тут важливо також зібрати дані про назви менших частин населеного пункту – мікротопонімів: закутин, урочищ, ярів, балок, печер, курганів тощо. Отримати, відповідно, нові дані про походження назви цих мікротопонімів, «зав'язані» під це перекази, бувальщини та легенди.

6. Далі пошуки варто продовжувати в сільських, районних і обласних бібліотеках та обласних архівах. Зокрема, в книгозбірнях бібліотек знаходяться топонімічні словники, збірники матеріалів, книги, історичні нариси, де викладений матеріал про походження назв населених пунктів, авторами яких в різний час були відомі науковці історики, ономасти і краєзнавці – М. Габорак, М. Худаш, Д. Бучко, М. Кордуба та ін.
7. Необхідно також дізнатися, чи в опублікованій праці з історії населеного пункту, де народився або проживає студент, часом не міститься розділ чи підрозділ роботи, присвячений походженню назви рідно села, містечка. Звідти можна почерпнути цікавий для свого індивідуального дослідження.
8. Основні архіви, в яких зберігається інформація по населеному пункту – обласні. З'ясуйте до яких територіальних одиниць раніше належав Ваш населений пункт, інформація по ньому за різні періоди може зберігатися у різних архівах. Подекуди якраз в архівних джерелах може і міститися матеріал про походження назви населеного пункту. Також може фігурувати й інформація про назви мікротопонімів села, містечка.
9. В перший похід у архів потрібно брати паспорт і писати заяву на ім'я директора.
10. Якщо документів в обласних архівах збереглося мало, можна спробувати пошукати документи у самому селі. Слід відвідати храм, сільську раду. Розпитати священика, сільського голову, секретаря ради, землевпорядника щодо походження назви населеного пункту, його меж, тощо.
11. Потрібно спілкуватися на ономастичних, топонімічних форумах електронних сайтів, де вам можуть допомогти не сторонні люди, професіонали.

Процес дослідження походження назви населеного пункту та його складових частин (мікротопонімів села, містечка) тривалий і вимагає багато зусиль. Це не одне інтерв'ю старших родичів, вчителів, краєзнавців, священика, представників сільської чи міської ради, а також нескінченні години роботи в бібліотеках і архівах та створення єдиної мікроісторії, яка об'єднає окремі розрізнені факти у захопливий багатосерійний фільм під назвою «Походження назви населеного пункту». Враховуючи темпи сучасного світу на це може піти не один рік і продовжуватися все життя. Проте результат вартий потрачених на нього зусиль.

Методичні рекомендації щодо вивчення походження прізвища студента (-ки)

Чи не кожного дня ми замислюємося над тим, чому у мене таке прізвище? Тому ця частина індивідуального завдання № 1 покликана вирішити питання походження ества і змісту власного прізвища. Реалізація виконання даної роботи цікава тим, що у майбутньому досвід цієї праці буде необхідний для впровадження в освітній простір, працюючи за фахом вчителя історії і суспільствознавчих предметів, керівника гуртка в закладах загальної середньої освіти та закладах позашкільної освіти. Адже не секрет, задаючи це завдання дітям, учням шкіл буде цікаво теж краще дізнатися про походження назви власного прізвища. Це все є складовою спеціальної історичної дисципліни – антропоніміка, яка завдяки виконанню цього індивідуального завдання, інтегрується в історичне краєзнавство.

Пропонуємо такі методичні рекомендації для ефективного проведення вивчення походження назви власного прізвища:

1. Для початку необхідно систематизувати відому вам інформацію (створити схему розуміння змісту досліджуваного питання – походження назви прізвища).
2. Розпитайте, що знають про походження назви прізвища батьки та родичі.
3. Запишіть розповіді рідних про різні версії походження назви прізвища.
4. Розпитайте, що знають про походження назви прізвища місцеві краєзнавці. Адже бувають такі прізвища, які укорінені тільки в цьому селі, містечку, загалом у районі. Зауважимо також, що на допомогу вам прийдуть, як правило, педагоги закладу загальної середньої освіти – вчитель історії, вчитель української мови і літератури, вчитель географії, та ін. Але можуть бути односельчани і педагоги-пенсіонери, представники інших професій.
5. Запишіть розповіді вчителів, краєзнавців про походження назви вашого прізвища, подібного до змісту інших прізвищ, які культивуються у вашому населеному пункті. Записуйте також перекази і легенди щодо походження вашого прізвища. Буває так, що згідно цих переказів, легенд і бувальщин щодо походження вашого прізвища могла відбутися якась неординарна подія в давні часи, пов'язана з історією села, містечка, краю.
6. Далі пошуки варто продовжувати в сільських, районних і обласних бібліотеках та обласних архівах. Зокрема, в книгозбірнях бібліотек знаходяться антропонімічні, ономастичні, етимологічні словники, книги, історичні нариси, де, можливо, викладений матеріал про походження вашого прізвища або подібних прізвищ.
7. Необхідно також дізнатися, чи в опублікованій праці з історії населеного пункту, де народився або проживає студент, часом не міститься розділ чи

підрозділ роботи, присвячений антропонімікону (антропоніміці) села, містечка. Звідти можна почерпнути цікавий матеріал для свого індивідуального дослідження.

8. Основні архіви, в яких зберігається інформація про походження вашого прізвища – вітчизняні обласні і центральні архіви, а також зарубіжні (зокрема, архіви Республіки Польща). З'ясуйте до яких територіальних одиниць раніше належав населений пункт, інформація по ньому за різні періоди може зберігатись у різних архівах.
9. Перед походом у архів слід з'ясувати відповіді на наступні запитання (перші два особливо критичні): де проживали предки? якої віри? якого стану були предки (селяни, міщани, однодворці, військові, службовці, дворяни)? Без відповіді на перше запитання взагалі не можливо почати пошук. Адже документи сформовані за географічною ознакою. Без відповіді на друге запитання діапазон документів може бути досить широкий. Відповідь на третє запитання дозволить зрозуміти в яких ще документах окрім метричних книг і сповідальних розписів можна шукати Ваших предків.
10. Важливий є ще один аспект – тривалість у хронологічних межах існування вашого прізвища. Адже вже перевірено і відомо, що існування такого прізвища на теренах краю може налічувати і 250, і навіть 300 років. Про це свідчать й інвентарні описи населених пунктів краю, які проводилися органами влади в часи Речі Посполитої та Австрійської (з 1867 р. – Австро-Угорської) монархії. В них вказувалися прізвища людей, їхні податки і повинності. Найцікавіше те, що 70–80 % прізвищ того чи іншого населеного пункту краю зберегли свою «присутність» в цьому селі, містечку і сьогодні, на початку – першій чверті ХХІ ст.
11. В перший похід у архів потрібно брати паспорт і писати заяву на ім'я директора.
12. Якщо документів в обласних архівах збереглося мало, можна спробувати пошукати документи у самому селі. Передусім, слід відвідати храм, адже у ньому може міститися старі метричні книги, де позначалися прізвища новонароджених, одружених і померлих односельчан краю. Розпитати з цього приводу необхідно священика, отримати від нього цінні поради й консультації.
13. Також потрібно спілкуватися на ономастичних, антропонімічних форумах електронних сайтів, де вам можуть допомогти не сторонні люди, професіонали.

Процес дослідження походження прізвища тривалий і вимагає багато зусиль. Це не одне інтерв'ю старших родичів, вчителів, краєзнавців, священика, а також

нескінченні години роботи в бібліотеках і архівах та створення єдиної мікроісторії, яка об'єднає окремі розрізнені факти у захопливий багатосерійний фільм під назвою «Походження Вашого прізвища». Враховуючи темпи сучасного світу на це може піти не один рік і продовжуватися все життя. Проте результат вартий потрачених на нього зусиль.

Методичні рекомендації щодо укладання родоводу

Кожен із нас хоча б раз замислювався над історією власного роду. Пропонуємо такі методичні рекомендації для ефективного проведення генеалогічного дослідження власної родини:

1. Для початку необхідно систематизувати відому вам інформацію (створити схему або записати відомих вам пращурів, починаючи з наймолодших).
2. Розпитайте, що знають батьки.
3. Продивіться сімейні архіви – зберіть інформацію з приводу дат і місць народження своїх рідних та зробіть копії збережених документів.
4. Продивіться сімейні фотоальбоми і выпишіть інформацію на обороті.
5. Запишіть розповіді рідних про ваш рід. Записуйте також всі сімейні перекази і легенди.
6. Визначте список тих, кого ще можна розпитати – рідних, двоюрідних, троюрідних братів, сестер ваших бабусь і дідусів.
7. Зв'яжіться з родичами, які також займаються вивченням родоводу. Об'єднавши зусилля – результату досягнете швидше.
8. Далі пошуки варто продовжувати у архівах. Основні архіви, у яких зберігається інформація по населеному пункту – обласні. З'ясуйте до яких територіальних одиниць раніше належав населений пункт, інформація по ньому за різні періоди може зберігатись у різних архівах.
9. Перед походом у архів слід з'ясувати відповіді на наступні запитання (перші два особливо критичні): де проживали предки? якої віри? якого стану були предки (селяни, міщани, однодворці, військові, службовці, дворяни)? Без відповіді на перше запитання взагалі не можливо почати пошук. Адже документи сформовані за географічною ознакою. Без відповіді на друге запитання діапазон документів може бути досить широкий. Відповідь на третє запитання дозволить зрозуміти в яких ще документах окрім метричних книг і сповідальних розписів можна шукати Ваших предків.
10. В перший похід у архів потрібно брати паспорт і писати заяву на ім'я директора.

11. Якщо документів в обласних архівах збереглося мало, можна спробувати пошукати документи у самому селі. Практикуються так звані генеалогічні поїздки, де відвідують старожилів, слід цікавитись усім, у кого можливо, куди могли подітись «церковні книги». Слід відвідати храм, сільську раду.

12. Потрібно спілкуватися на генеалогічних форумах, де вам можуть допомогти у випадку складнощів.

Процес дослідження родоводу тривалий і вимагає багато зусиль. Це не одне інтерв'ю старших родичів, переглянуті альбоми зі старими фотографіями, зібрані усі родинні документи, а також нескінченні години роботи у архівах і створення єдиної історії, яка об'єднає окремі розрізнені факти у захопливий багатосерійний фільм під назвою «Мій родовід». Враховуючи темпи сучасного світу на це може піти не один рік і продовжуватися все життя. Проте результат вартий потрачених на нього зусиль.

Зразок оформлення реєстру історико-архітектурних, археологічних і культурних пам'яток району/міста/містечка

№ п/п	Найменування пам'ятки	Датування	Місце знаходження	Дата і № рішення про прийняття під охорону	Охоронний номер та номер в комплекті
1	2	3	4	5	6
м. Івано-Франківськ					
1	Костьол	1703 р.	майд. А. Шептицького	Постанова РМ України від 24.08.1963 №970	230
2	Залізничний вокзал	1866 р., перебуд. у 1906- 1908 рр.	пл. Привокзальна, 8	Рішення облвик. від 04.01.80 № 7	262-ІФ
3	Палати духовенства	1895 р.	вул. Грюнвальдська, 3	Рішення облвик. від 04.01.80 № 7	44-ІФ
4	Ощадкаса	1884 р.	вул. Гетьмана Мазепи, 14	Рішення облвик. від 04.01.1980 № 7	65-ІФ
5	...				
Долинський район					
1	Солеварня	XVIII – XIX ст.	м. Долина, вул. Оболонська	Постанова РМ України від	1156

				06.09.1979 № 442	
2	Повітова лікарня	1908 р.	вул. Грицей, 15	Розпорядж. Представника Президента України від 23.03.1994 №77	1197
3	Житловий будинок	1914 р.	вул. Міцкевича, 24	Розпорядж. Представника Президента України від 23.03.1994 №77	1202
4	Церква св. Параскеви П'ятниці	1891 р.	с. Бубнище Долинського району	Рішення облвик. від 18.06.1991 № 112	715
5	Млин	XIX ст.	с. Княжолука Долинського району	Рішення облвик. від 18.06.1991 № 112	722
6	...				
Надвірнянський район					
1	Будинок повітового староства	початок XX ст.	м. Надвірна, вул. Гетьмана Мазепи, 29	Рішення облвик. від 04.01.1980 № 7	425-ІФ
2	Церква та дзвіниця	1746 р.	с. Білі Ослави	Постанова РМ України від 06.09.1979 № 442	1184
3	Церква св. Миколая	1819 р.	с. Гвізд	Рішення облвик. від 18.06.1991 № 112	852
4	Церква Преображення Господнього	XVIII ст.	с. Лоєва	Рішення облвик. від 18.06.1991 № 112	856
5	Церква св. Миколая	1822 р.	с. Перерісль	Рішення облвик. від 18.06.1991 № 112	858
6	Церква св. Параскеви П'ятниці	1928 р.	с. Фітьків	Рішення облвик. від 18.06.1991 № 112	861
7	...				

Методичні рекомендації щодо правильного оформлення бібліографічного опису та анотацій (виписок) історико-краєзнавчої літератури з історії населеного пункту, де народився/проживає студент (-ка) у відділі краєзнавчої літератури Івано-Франківської обласної універсальної наукової бібліотеки імені І. Франка

Індивідуальна робота № 4 – бібліографічний опис та анотації (виписки) історико-краєзнавчої літератури студентом (-кою) – виконується у відділі краєзнавчої літератури Івано-Франківської обласної універсальної наукової бібліотеки імені І. Франка. Ця робота складається з двох частин, а тому студентом виконується у двох звичайних зошитах на 12/18 сторінок:

1. у першому зошиті потрібно зробити бібліографічний опис історико-краєзнавчої літератури з історії рідного населеного пункту, яка знаходиться у топографічній картотеці відділу краєзнавчої книгозбірні (якщо буде виписано з дотриманням стандарту правил оформлення бібліографічного опису більше 100 позицій джерел, ставиться оцінка «відмінно», тобто 5 балів);
2. у другому зошиті здійснюються виписки (анотацій) з виявлених джерел (монографія, брошура, довідник, журнальна стаття, газетна стаття, тощо) – коротка «концентрована» інформація про зміст публікації (якщо якісно здійснені виписки з 30–40 джерел, студент (-ка) отримає оцінку «відмінно», тобто 5 балів).

Існують різні види записів. Вибір якогось одного з них залежить від мети роботи й характеру джерела.

Коротка форма запису історико-краєзнавчого джерела – це *анотація*, або дуже стислий виклад змісту наукової праці. Анотація пишеться після того, як книжка або стаття повністю прочитана і глибоко проаналізована.

На анотацію схоже *резюме*. Крім елементів, які мають бути в анотації, резюме містить елементи попереднього рецензування твору. На відміну від анотації, яка коротко характеризує зміст твору, резюме зосереджується на його висновках.

Складнішою і досконалішою формою записів є *тези*, тобто чітко сформульовані основні положення прочитаної праці, переважно без доказів, пояснень та ілюстрацій.

Широковживаними студентській практиці є *виписки* з історико-краєзнавчих джерел. Їх роблять під час читання або після його завершення у формі цитати або вільного викладу. Якщо виписки роблять у формі цитат, то особливу увагу слід зосередити на їх точності, ретельно звірити з оригіналом і обов'язково вказати сторінку, з якої робиться виписка.

Безумовно, найдосконалішою формою записів є *конспект*. Але для такого виду індивідуальної роботи конспект, фактично, не використовується, адже матеріал виконаної праці буде надто громіздким. На відміну від виписок, у яких фіксуються окремі висновки, думки або факти, конспект відображає весь зміст книжки. Він містить тези, що становлять його основу, лаконічні записи роздумів, доказів, фактичного матеріалу та виписки у формі цитат. При конспектуванні записують лише основні положення праці, їх логічне та фактичне обґрунтування. Конспектувати особливо важливі положення рекомендується словами автора у формі цитат, узявши їх у лапки і зазначивши в дужках сторінку.

Власне, виконання цієї індивідуальної роботи необхідна для реалізації змісту кількох компонентів: 1) стає стимулом для якісної організації написання індивідуальної роботи № 5 з історії рідного населеного пункту, адже студент (-ка) виявить багато нової, багато в чому маловідомої/невідомої інформації про свій край, місцевість; 2) цей матеріал з часом він (вона) донесе для своїх підопічних – учнів, коли буде працювати в школі і задаватиме подібні завдання в рамках урочної і позаурочної (гурткової) роботи; 3) загалом формує «якісний каркас» достатньо великої кількості набору балів перед іспитом.

Методичні рекомендації щодо укладання візуалізованої презентації під час підготовки відповідей на питання семінарського заняття

Загальновідомий факт, що більшість людей краще всього сприймає інформацію візуально. Тому використання презентацій – простий і ефективний спосіб донести важливу інформацію до великої аудиторії. Презентації використовуються і на лекціях, на всіляких семінарах, нарадах, словом, скрізь, де є доповідачі та слухачі.

Останнім часом візуалізована презентація є невід'ємною частиною процедури підготовки студентів на семінарські заняття. Висока оцінка за відповідь на семінарське питання залежить і від правильної підготовки та використання презентації. Її виконання має декілька основних цілей: показати здатність студента самостійно осмислити матеріали підготовки на запитання семінарського заняття, систематизувати їх і викласти у доступній для сприйняття формі; виявити ораторські та комунікаційні здібності студента під час викладення основних положень, а також відповідей на запитання та участі у загальній дискусії; сформуванню вміння студента працювати з електронними засобами створення, редагування та показу презентацій, тобто, комп'ютерною технікою та відповідним програмним забезпеченням, враховуючи специфіку дисципліни, в межах якої готується візуалізована презентація.

З метою ознайомлення з основними положеннями відповіді на семінарське запитання та забезпечення її найвищої оцінки, студенту під час підготовки презентації потрібно дотримуватися наступних загальних правил та вимог:

1. Презентація за смисловою наповненістю і фактичним навантаженням повинна повністю відповідати тексту вашого виступу. Тому спершу потрібно написати відповідь на семінарське питання, а потім на його основі створювати презентацію.

2. Чергування слайдів повинно чітко співпадати зі структурою вашої доповіді на семінарське питання. Бажано утримуватися як від забігання наперед, так і від повернення до раніше викладеного матеріалу. Іншими словами – уникати «перескоків» через слайди під час доповіді, оскільки це ускладнює сприйняття останньої слухачами і може порушити хід ваших міркувань і припущень.

3. Не намагайтесь відобразити в презентації увесь текст виступу на семінарське запитання! Слайди повинні відображати лише основні положення питання.

4. Бажано уникати графічного та особливо текстового перевантаження слайдів презентації, а також надмірного використання анімаційних та інших прийомів. Особливо небажаними є різноманітні ефекти типу вильоту, обертання, хвильового руху, зникання або появи тексту по одній літері, і т. д. Оптимальним налаштуванням ефектів анімації є, наприклад, поява назви слайду, а потім – тексту (мінімум – по абзацам, якщо це потрібно) або відповідних графіків чи таблиць. Причому, якщо декілька слайдів мають однакову назву або поєднані логічно, загальна назва повинна завжди залишатися на екрані.

5. Текст назви і підписів на слайдах не повинен бути занадто мілким, щоб навіть з дальніх рядів аудиторії можна було прочитати його без особливих зусиль.

6. Допускається підкреслення або виділення ключових позицій матеріалу, що викладається, але уникаючи використання особливо яскравих кольорів.

7. Бажано також уникати в підписах та назвах великої кількості слів. Іншими словами, формувати матеріал відповіді на семінарське запитання короткими, зрозумілими реченнями, не більш, ніж по сім-вісім слів у кожному, по можливості не застосовуючи складні складно-сурядні та складно-підрядні граматичні конструкції, в тому числі і у висновках роботи.

8. Ілюстрації – рисунки, графіки, таблиці – повинні мати чітку, коротку та виразну назву за фактом зображеного.

9. Бажано уникати звукового супроводу презентації, оскільки навіть тихі фонові звуки здатні порушити сприйняття слухачами вмісту доповіді.

10. Режим зміни слайдів краще за все встановити за кліком «миші»,

уникаючи використання таймеру. Так ви забезпечите максимально зручний контроль за ходом презентації і матимете достатньо часу для пояснення зображеного на слайдах.

11. Ще краще використовувати презентер – це пульт дистанційного керування для перемикання слайдів презентацій. Щоб презентація пройшла успішно, а увага студентської аудиторії не розсіялася під час доповіді, важливо вчасно і оперативно перемикає слайди. Виконувати це за допомогою мишки і комп'ютера не дуже зручно – доводиться відволікатися від аудиторії, концентруватися на процесі перемикання, намагатися згадати, про що говорив раніше. Для того щоб проводити презентації було легко і зручно, вченими був розроблений спеціальний пульт для презентацій – презентер. Одна з найпопулярніших моделей сьогодні – презентер Logitech r400. Презентер r400 виробника Logitech зручно тримати в руці. З-за того, що всі кнопки на ньому різного розміру і форми, користуватися їм зручно навіть на дотик. При включенні пристрою в комп'ютер презентер сприймається операційною системою як клавіатура. Для відкриття презентацій рекомендується користуватися програмою Microsoft Office PowerPoint, а не OpenOffice Impress, тому що в OpenOffice кнопка відключення екрану не працює коректно. Швидкість перемикання слайдів залежить від потужності комп'ютера. Лазерна указка презентера добре працює в кімнатах без освітлення і на відстані 5 метрів. На відстані від слайдів 10 метрів і при яскравому освітленні лазер вказує об'єкти помітно гірше. Час автономної роботи пристрою досить велика. При користуванні указкою заряду батареї повинно вистачати на 20 годин безперервної роботи, без користування указкою – до 1000 годин. Якщо батарейки майже розряджені, то дальність роботи лазерної указки помітно знижується. Презентер r400 від компанії Logitech відрізняється простотою експлуатації, зручністю і ергономічним дизайном. Загалом, пульт дистанційного керування презентаціями зробить роботу доповідача простіше і приємніше, а студентська аудиторія зможе оцінити презентацію в повній мірі.

12. Допускається друк певних позицій відповіді на семінарське запитання (наприклад, її плану або ключових слайдів) і розповсюдження серед колеґ-студентів та викладача для кращого сприйняття матеріалу відповіді.

13. Необхідно дотримуватися єдиного стилю оформлення презентації і звернути особливу увагу на граматичні, орфографічні та пунктуаційні помилки. Рекомендується перегляд матеріалів підготованої презентації як мінімум двома-трьома людьми з вашого оточення для виявлення та корекції цих помилок.

14. Загальним принципом дизайну презентаційної роботи повинен бути «чим менше, тим краще», або «тільки необхідне» за принципом бритви Оккама.

15. Не рекомендується використовувати більше трьох кольорів на одному

слайді на додачу до двох нейтральних – білого та чорного. Поєднання кольорів фону та літер тексту повинно полегшувати читання останнього. Найкращим рекомендованим варіантом є «світлий фон – темний текст».

16. Всі слайди презентації повинні бути стилістично однакові з постійним набором кольорів (краще за все – нейтральних), а окремі групи елементів – текст, таблиці, рисунки, графіки, тощо – мати в межах групи однакове оформлення.

17. Рекомендується використовувати лише один тип шрифту на презентацію. Бажано обирати найбільш поширені варіанти – Arial, Times New Roman, Calibri, тощо, а не екзотичні або особливо звивисті форми шрифтів, уникаючи надмірного використання курсиву. Кегль шрифту повинен бути достатньо великим для комфортного візуального сприйняття.

18. Нумерація слайдів презентації є обов'язковою. Це дозволить викладачу і студентам швидко звертатись до певного слайду під час запитань або дискусії і полегшить викладення основних положень відповіді на семінарське питання.

МЕТОДИ КОНТРОЛЮ

Поточний контроль (семінарські заняття)

Поточний контроль проводиться на всіх видах аудиторних занять. Основне завдання поточного контролю – перевірка рівня підготовки студентів до виконання конкретної роботи. Основна мета поточного контролю – забезпечення зворотного зв'язку між науково-педагогічним працівником та студентами у процесі навчання, забезпечення управління навчальною мотивацією студентів. Інформація, одержана при поточному контролі, використовується як науково-педагогічним працівником для коригування методів і засобів навчання, так і студентами для планування самостійної роботи. Поточний контроль може проводитись у формі усного опитування або письмового експрес-контролю на практичних заняттях та лекціях, у формі виступів студентів при обговоренні питань на семінарських заняттях, у формі комп'ютерного тестування тощо. Результати поточного контролю враховуються при визначенні підсумкової оцінки з даної навчальної дисципліни.

Принципи оцінювання роботи студентів на семінарських заняттях

Оцінювання знань студентів на семінарських заняттях проводиться за 5-ти бальною шкалою. На занятті пропонується якісне оцінювання знань студентів шляхом виставлення балів від «1» до «5». Позначення «0» виставляється студентові за відмову від відповіді на занятті через невідповідність, що впливатиме на його підсумкову рейтингову оцінку в кінці семестру. Кожен студент зобов'язаний взяти участь не менше як на одній третині семінарських занять, проведених у групі впродовж семестру.

Пропущене заняття або негативну оцінку студент зобов'язаний «відпрацювати» у формі, визначеній викладачем. При цьому може виставлятися оцінка, а попередня не впливатиме на середній бал студента.

Завдання контролю знань студентів під час проведення семінарських занять зводяться до того, щоб: 1) виявити обсяг, глибину і якість сприйняття (засвоєння) матеріалу, що вивчається; 2) визначити недоліки у знаннях і намітити шляхи їх усунення; 3) виявити ступінь відповідальності студентів і ставлення їх до роботи; 4) стимулювати інтерес студентів до предмета і їх активність у пізнанні.

Контроль знань студентів під час проведення семінарських занять може відбуватись в наступних формах: 1) усне опитування з використанням візуалізованих презентацій; 2) дискусійне обговорення питань (в групах); 3) індивідуальне розв'язування проблемних запитань чи завдань; 4) тести;

*Критерії поточної оцінки («відмінно», «добре», «задовільно»,
«незадовільно»)*

Оцінка «п'ять» ставиться, якщо студент(ка) виявляє глибокі, повні, цілісні, міцні і творчо засвоєні знання програмного матеріалу, усвідомлені уміння і навички, необхідні для роботи в навчальних закладах середньої освіти; відповідь чітка і завершена, у письмовій роботі не повинно бути помилок. Ознайомлений(а) з найновішими досягненнями вітчизняної і зарубіжної історіографії, джерелознавства, науковими концепціями, та, головне вміє їх використовувати під час відповіді на запитання, вміє ставити під сумнів сталі принципи та ідеї. Знає історико-краєзнавчу термінологію і наукову періодизацію, володіє понятійним апаратом, відмінно орієнтується в історичній хронології, володіє просторовою компетенцією (інтелектуальні операції, що дають змогу бачити за умовно-площинними зображеннями історичні факти, події та явища); створює розумний баланс між соціальною, економічною, політичною і культурною складовою історії, вміє систематизувати, співставляти, аналізувати, доводити, порівнювати історичний матеріал. Повною мірою володіє історичним критичним мисленням, аналізом (вміє розбивати історико-краєзнавчу інформацію на компоненти, розуміючи їх взаємозв'язки та організаційну структуру. Здатен (на) самостійно на основі сформованих ціннісних орієнтирів оцінювати суспільні явища, процеси і тенденції з вивчення історії рідного краю, дотримуючись принципів наукової об'єктивності й неупередженості, пропонувати способи розв'язання суспільних проблем, що дозволить в умовах неповної (недостатньої) інформації інтегрувати знання для розв'язання власних та суспільних проблем; будує переконливу аргументацію, рецензує відповіді ровесників. Вміє організувати комплексний пошук, неупереджений аналіз та інтерпретацію історико-краєзнавчих джерел (як українською, так й іноземними мовами); може використовувати сучасні інформаційно-технологічні ресурси у навчальній діяльності. Може порівнювати й оцінювати діяльність історичних осіб із позиції загальнолюдських та національних цінностей; визначати роль людського фактора в історії, розкривати внутрішні мотиви й зовнішні чинники діяльності історичних осіб. Може використати інноваційні технології. Має синтетичне мислення. Бере активну участь у групових формах роботи в межах етики професійних взаємин, зокрема дискусіях, прес-конференціях, формує аргументацію, базовану на здобутих знаннях, демократичних переконаннях і гуманістичних цінностях; застосовує оптимальну стратегію діяльності, бере на себе відповідальність; проводить рефлексію, самооцінку та коригування пізнавальної діяльності; вміє долати труднощі, вдосконалює з високим рівнем автономності здобуті під час навчання компетенції тощо. Використовує під час навчання історико-краєзнавчий матеріал, здатен(на) його пропагувати через просвітницьку діяльність. Керується

моральними та етичними нормами, з повагою і розумінням ставитися до інших світоглядних позицій, враховує гендерний підхід, поважає різноманітність та мультикультурність в Україні.

Оцінка «чотири» ставиться, якщо студент(ка) має глибокі і повні знання програмного матеріалу, усвідомлені уміння і навички, здатен (на) щодо їх застосування на практиці; відповідь чітка і практично завершена, у письмовій роботі є незначні помилки. Ознайомлений(а) з найновішими досягненнями вітчизняної історіографії, джерелознавства, науковими концепціями, та, головне вміє їх використовувати під час відповіді на запитання. Знає історико-краєзнавчу термінологію і наукову періодизацію, володіє понятійним апаратом, добре орієнтується в історичній хронології, володіє просторовою компетенцією (інтелектуальні операції, що дають змогу бачити за умовно-площинними зображеннями історичні факти, події та явища); створює розумний баланс між соціальною, економічною, політичною і культурною складовою історії, вміє систематизувати, співставляти, аналізувати, доводити, порівнювати історико-краєзнавчий матеріал. Достатньо володіє історичним критичним мисленням, аналізом і синтезом. Здатен (на) самостійно на основі сформованих ціннісних орієнтирів оцінювати суспільні явища, процеси і тенденції з вивчення історії рідного краю, дотримуючись принципів наукової об'єктивності й неупередженості, пропонувати певні способи розв'язання суспільних проблем, що дозволить в умовах неповної (недостатньої) інформації інтегрувати знання для розв'язання власних проблем; будує аргументацію на основі 2-3 доказів, може рецензувати відповіді ровесників. Вміє організовувати пошук, аналіз та інтерпретацію історико-краєзнавчих джерел (як українською, так й іноземними мовами); може використовувати сучасні інформаційно-технологічні ресурси у навчальній діяльності. Може порівнювати й оцінювати діяльність історичних осіб із позиції загальнолюдських та національних цінностей; визначати роль людського фактора в історії, однак не може розкрити внутрішні мотиви й зовнішні чинники діяльності історичних осіб. Має певний рівень синтетичного мислення. Бере участь у групових формах роботи в межах етики професійних взаємин, зокрема дискусіях, прес-конференціях, формує аргументацію (в аргументації зустрічаються окремі неточності), базовану на здобутих знаннях, демократичних переконаннях і гуманістичних цінностях; застосовує оптимальну стратегію діяльності; проводить самооцінку пізнавальної діяльності, вдосконалює з достатнім рівнем автономності здобуті під час навчання компетенції тощо. Використовує під час навчання історико-краєзнавчий матеріал, здатен(на) його пропагувати через просвітницьку діяльність. Керується моральними та етичними нормами, з повагою і розумінням ставитися до інших світоглядних позицій,

враховує гендерний підхід, поважає різноманітність та мультикультурність в Україні.

Оцінка «три» ставиться, якщо у студента (ки) є суттєві помилки в знанні фактичного матеріалу (більше 50 %), елементарні уміння і навички; не здатен (на) повною мірою використати знання, уміння і навички на практиці; відповідь не чітка і спрощена, у письмовій роботі є суттєві помилки. Ознайомлений(а) з досягненнями вітчизняної історіографії, джерелознавства, науковими концепціями, та не вміє їх використовувати під час відповіді на запитання, а просто перераховує. По-середньо знає історико-краєзнавчу термінологію і володіє понятійним апаратом, задовільно орієнтується в історичній хронології, не достатньо володіє просторовою компетенцією; не вміє систематизувати, співставляти, аналізувати, доводити, порівнювати історико-краєзнавчий матеріал. Посередньо володіє історичним критичним мисленням, аналізом і синтезом. Здатен (на) по-середньо оцінювати суспільні явища, процеси і тенденції в Україні, до кінця не здатен (на) інтегрувати знання для розв'язання власних та суспільних проблем. Не може переконливо аргументувати, рецензії відповідей ровесників поверхові. Вміє організовувати пошук історичних джерел, але не може їх критично проаналізувати. Не використовує сучасні інформаційно-технологічні ресурси у навчальній діяльності. Знає історичну персоналістику, але не може порівнювати й оцінювати діяльність історичних осіб із позиції загальнолюдських та національних цінностей; визначати роль людського фактора в історії, розкривати внутрішні мотиви й зовнішні чинники діяльності історичних осіб. Не використовує інноваційні технології і не має синтетичного мислення. Бере пасивну участь у групових формах роботи в межах етики професійних взаємин, зокрема дискусіях, прес-конференціях; не застосовує оптимальну стратегію діяльності, не бере на себе відповідальність; не проводить рефлексію, самооцінку та коригування пізнавальної діяльності. Мінімально використовує під час навчання історико-краєзнавчий матеріал. Керується моральними та етичними нормами, з повагою і розумінням ставитися до інших світоглядних позицій, враховує гендерний підхід, поважає різноманітність та мультикультурність в Україні. Вдосконалює з посереднім рівнем автономності здобуті під час навчання компетенції.

Оцінка «два» ставиться, якщо у студента (ки) елементарні знання фактичного матеріалу (до 25 %), відсутні уміння і навички, тому не здатен (на) їх використати на практиці; відповідь не змістовна і не доречна, у письмовій роботі є суттєві помилки (більше 75 %). Не ознайомлений(а) з досягненнями вітчизняної історіографії, джерелознавства, науковими концепціями, та не вміє їх використовувати під час відповіді на запитання. Практично не знає історичну термінологію (до 25 %), незадовільно орієнтується в історичній хронології (до

25 %), не володіє просторовою компетенцією; не вміє систематизувати, співставляти, аналізувати, доводити, порівнювати історико-краєзнавчий матеріал. Не володіє історичним критичним мисленням, аналізом і синтезом. Не здатен (на) оцінювати суспільні явища, процеси і тенденції в Україні. Відсутня об'єктивна і неупереджена аргументація, самооцінка і оцінка інших. Не вміє організовувати пошук історичних джерел, не може їх критично проаналізувати. Не використовує сучасні інформаційно-технологічні ресурси у навчальній діяльності. Знає історичну персоналістику на рівні переліку історичних постатей. Не використовує інноваційні технології і не має синтетичного мислення. У групових формах роботи тільки присутній (я) без особистої відповідальності, стратегії; не дотримується норм професійної етики, не виявляє усвідомлення необхідності удосконалення професійних якостей, не вдосконалює здобуті під час навчання компетенції.

Індивідуальні завдання та самостійна робота

Самостійна робота студента є основним видом засвоєння навчального матеріалу у вільний від аудиторних занять час. Метою самостійної роботи є вироблення студентами навичок і вміння працювати з літературою, віднаходити головні, стержневі аспекти проблем, що потребують твердого засвоєння, здатності визначити свою позицію щодо дискусійних ідей чи концепцій і аргументовано її обґрунтувати. Предметом самостійної роботи студентів є опрацювання ними як окремих тем програми курсу в цілому, так і деяких розділів тем, написання рефератів, підготовка реферативних матеріалів з наукових публікацій по важливих проблемах даної навчальної дисципліни.

Студент під час самостійної роботи виконує п'ять індивідуальних завдань:

індивідуальна робота № 1: походження назви населеного пункту, де народився/проживає студент (-ка), а також прізвища та імені студента (-ки) – 5 балів;

індивідуальна робота № 2: підготовка студентом (-кою) родоводу власної сім'ї – 5 балів;

індивідуальна робота № 3: підготовка і оформлення студентом (-кою) реєстру історико-архітектурних, археологічних і культурних пам'яток району/міста/містечка та розгорнутого паспорту однієї із пам'яток рідного села/містечка/міста. Або: студент складає мікротопонімічну карту рідного села/містечка/міста і готує до неї пояснювальну записку – 5 балів;

індивідуальна робота № 4: бібліографічний опис та анотації (виписки) історико-краєзнавчої літератури студентом у відділі краєзнавчої літератури Івано-Франківської обласної універсальної наукової бібліотеки імені І. Франка – 10 балів;

індивідуальна робота № 5: написання студентом (-кою) розгорнутої історико-краєзнавчої роботи про свій населений пункт – 10 балів.

Критерії оцінювання індивідуальних робіт № 1, № 2, і № 3:

індивідуальна робота № 1 про походження населеного пункту, де народився/проживає студент (-ка), а також прізвища та імені студента (-ки) – 3–4 сторінки;

індивідуальна робота № 2 – підготовка студентом (-кою) родоводу власної сім'ї – виконується на А–4, А–3, А–2 і навіть А–1;

індивідуальна робота № 3 – підготовка і оформлення студентом (-кою) реєстру історико-архітектурних, археологічних і культурних пам'яток району/міста/містечка та розгорнутого паспорту однієї із пам'яток рідного села/містечка/міста – 10–12 сторінок. Інша ж запропонована робота (на вибір) – мікротопонімічна карта рідного села/містечка/міста та пояснювальна записка до неї (пояснення назв мікротопонімів – урочищ, ярів, балок, закутин, тощо) – карта (А–1, А–2, А–3, А–4) та 2–3 сторінки пояснювальної записки.

Оцінка «п'ять» ставиться, якщо студент (-ка) виявляє глибокі, повні, цілісні, міцні і творчо засвоєні знання щодо вивчення походження назви населеного пункту, де народився(-лася) /проживає студент (-ка), а також прізвища та імені студента (-ки), родоводу власної сім'ї, реєстру історико-архітектурних, археологічних і культурних пам'яток району/міста/містечка та розгорнутого паспорту однієї із пам'яток рідного села/містечка/міста, усвідомлені уміння і навички, необхідні для роботи в навчальних закладах середньої освіти; відповідь чітка і завершена, у письмових роботах не повинно бути помилок. Ознайомлений(а) з найновішими досягненнями вітчизняної і зарубіжної історіографії, джерелознавства, науковими концепціями. Знає історико-краєзнавчу термінологію, володіє понятійним апаратом, відмінно орієнтується в історичній хронології, володіє просторовою компетенцією (інтелектуальні операції, що дають змогу бачити за умовно-площинними зображеннями історичні факти, події та явища); створює розумний баланс між соціальною, економічною, політичною і культурною складовою історії, вміє систематизувати, співставляти, аналізувати, доводити, порівнювати історико-краєзнавчий матеріал щодо вивчення походження назви населеного пункту, власного прізвища та імені, родоводу власної сім'ї, реєстру історико-архітектурних, археологічних і культурних пам'яток району/міста/містечка та розгорнутого паспорту однієї із пам'яток рідного села/містечка/міста. Повною мірою володіє історичним критичним мисленням, аналізом (вміє розбивати історико-краєзнавчу інформацію на компоненти, розуміючи їх взаємозв'язки та організаційну структуру. Здатен (на) самотійно на основі сформованих ціннісних орієнтирів оцінювати

суспільні явища, процеси і тенденції з вивчення історії рідного краю, дотримуючись принципів наукової об'єктивності й неупередженості, пропонувати способи розв'язання суспільних проблем, що дозволить в умовах неповної (недостатньої) інформації інтегрувати знання для розв'язання власних та суспільних проблем; будує переконливу аргументацію в індивідуальній роботі. Вміє організовувати комплексний пошук, неупереджений аналіз та інтерпретацію історико-краєзнавчих джерел (як українською, так й іноземними мовами); може використовувати сучасні інформаційно-технологічні ресурси у навчальній діяльності. Має синтетичне мислення. Проводить рефлексію, самооцінку та коригування пізнавальної діяльності; вміє долати труднощі, вдосконалює з високим рівнем автономності здобуті під час виконання індивідуальних робіт компетенції тощо. Здатен(на) пропагувати історико-краєзнавчий матеріал через просвітницьку діяльність. Керується моральними та етичними нормами, з повагою і розумінням ставитися до інших світоглядних позицій, враховує гендерний підхід, поважає різноманітність та мультикультурність в Україні.

Оцінка «чотири» ставиться, якщо студент (-ка) має глибокі і повні знання програмного матеріалу щодо вивчення походження назви населеного пункту, де народився(-лася) /проживає студент (-ка), а також прізвища та імені студента (-ки), родоvodu власної сім'ї, реєстру історико-архітектурних, археологічних і культурних пам'яток району/міста/містечка та розгорнутого паспорту однієї із пам'яток рідного села/містечка/міста, усвідомлені уміння і навички, здатен (на) щодо їх застосування на практиці; відповідь чітка і практично завершена, у письмових роботах є незначні помилки. Ознайомлений(а) з найновішими досягненнями вітчизняної історіографії, джерелознавства, науковими концепціями, та, головне вміє їх використовувати під час відповіді на запитання. Знає історико-краєзнавчу термінологію і наукову періодизацію, володіє понятійним апаратом, добре орієнтується в історичній хронології, володіє просторовою компетенцією (інтелектуальні операції, що дають змогу бачити за умовно-площинними зображеннями історичні факти, події та явища); створює розумний баланс між соціальною, економічною, політичною і культурною складовою історії, вміє систематизувати, співставляти, аналізувати, доводити, порівнювати історико-краєзнавчий матеріал щодо вивчення походження назви населеного пункту, де народився(-лася) /проживає студент (-ка), а також прізвища та імені студента (-ки), родоvodu власної сім'ї, реєстру історико-архітектурних, археологічних і культурних пам'яток району/міста/містечка та розгорнутого паспорту однієї із пам'яток рідного села/містечка/міста. Достатньо володіє історичним критичним мисленням, аналізом і синтезом. Здатен (на) самостійно на основі сформованих ціннісних орієнтирів оцінювати суспільні явища, процеси і тенденції з вивчення історії рідного краю, дотримуючись принципів наукової

об'єктивності й неупередженості, пропонувати певні способи розв'язання суспільних проблем, що дозволить в умовах неповної (недостатньої) інформації інтегрувати знання для розв'язання власних проблем; будує аргументацію на основі 2-3 доказів. Вміє організовувати пошук, аналіз та інтерпретацію історико-краєзнавчих джерел (як українською, так й іноземними мовами); може використовувати сучасні інформаційно-технологічні ресурси у навчальній діяльності. Має певний рівень синтетичного мислення. Застосовує оптимальну стратегію діяльності; проводить самооцінку пізнавальної діяльності, вдосконалює з достатнім рівнем автономності здобуті під час виконання індивідуальних робіт тощо. Використовує під час виконання індивідуальних робіт історико-краєзнавчий матеріал, здатен(на) його пропагувати через просвітницьку діяльність. Керується моральними та етичними нормами, з повагою і розумінням ставитися до інших світоглядних позицій, враховує гендерний підхід, поважає різноманітність та мультикультурність в Україні.

Оцінка «три» ставиться, якщо у студента (-ки) є суттєві помилки в оформленні індивідуальних робіт щодо вивчення походження назви населеного пункту, де народився(-лася) /проживає студент (-ка), а також прізвища та імені студента (-ки), родоводу власної сім'ї, реєстру історико-архітектурних, археологічних і культурних пам'яток району/міста/містечка та розгорнутого паспорту однієї із пам'яток рідного села/містечка/міста (більше 50 %), елементарні уміння і навички щодо виконання такого виду робіт; не здатен (на) повною мірою використати знання, уміння і навички на практиці; у письмових роботах є суттєві помилки. Ознайомлений(а) з досягненнями вітчизняної історіографії, джерелознавства, науковими концепціями, та не вміє їх використовувати в індивідуальних роботах. По-середньо знає історико-краєзнавчу термінологію і володіє понятійним апаратом, задовільно орієнтується в історичній хронології, не достатньо володіє просторовою компетенцією; не вміє систематизувати, співставляти, аналізувати, доводити, порівнювати історико-краєзнавчий матеріал. По-середньо володіє історичним критичним мисленням, аналізом і синтезом. Знає історичну персоналістику, але не може порівнювати й оцінювати діяльність історичних осіб із позиції загальнолюдських та національних цінностей; визначати роль людського фактора в історії, розкривати внутрішні мотиви й зовнішні чинники діяльності історичних осіб. Не використовує інноваційні технології і не має синтетичного мислення. Мінімально використовує під час виконання індивідуальних робіт історико-краєзнавчий матеріал. Керується моральними та етичними нормами, з повагою і розумінням ставитися до інших світоглядних позицій, враховує гендерний підхід, поважає різноманітність та мультикультурність в Україні. Вдосконалює з посереднім рівнем автономності здобуті під час виконання індивідуальних робіт компетенції.

Оцінка «два» ставиться, якщо у студента (ки) в оформленні індивідуальних робіт щодо вивчення походження назви населеного пункту, де народився(-лася) /проживає студент (-ка), а також прізвища та імені студента (-ки), родоvodu власної сім'ї, реєстру історико-архітектурних, археологічних і культурних пам'яток району/міста/містечка та розгорнутого паспорту однієї із пам'яток рідного села/містечка/міста виявлені елементарні знання фактичного матеріалу (до 25 %), відсутні уміння і навички, тому не здатен (на) їх використати на практиці; дані індивідуальних робіт не змістовні і не доречні, є суттєві помилки (більше 75 %). Не ознайомлений(а) з досягненнями вітчизняної історіографії, джерелознавства, науковими концепціями, та не вміє їх використовувати під час виконання індивідуальних робіт. Практично не знає історико-краєзнавчу термінологію (до 25 %), незадовільно орієнтується в історичній хронології (до 25 %), не володіє просторовою компетенцією; не вміє систематизувати, співставляти, аналізувати, доводити, порівнювати історико-краєзнавчий матеріал. Не володіє історичним критичним мисленням, аналізом і синтезом. Не вміє організовувати пошук історичних джерел, не може їх критично проаналізувати. Знає історичну персоналістику на рівні переліку історичних постатей. Не використовує інноваційні технології і не має синтетичного мислення. Не дотримується норм професійної етики, не виявляє усвідомлення необхідності удосконалення професійних якостей, не вдосконалює здобуті під час навчання компетенції.

Критерії оцінювання індивідуальної роботи № 4.

Бібліографічний опис та анотації (виписки) історико-краєзнавчої літератури студентом (-кою), яка виконується у відділі краєзнавчої літератури Івано-Франківської обласної універсальної наукової бібліотеки імені І. Франка. Слід у двох звичайних зошитах на 12/18 сторінок виконувати дві частини цієї індивідуальної роботи:

у першому зошиті потрібно зробити бібліографічний опис історико-краєзнавчої літератури з історії рідного населеного пункту, яка знаходиться у топографічній картотеці відділу краєзнавчої книгозбірні (якщо буде виписано більше 100 позицій джерел, ставиться оцінка «відмінно», тобто 5 балів; від 80 до 100 позицій джерел – «добре», тобто 4 бали; від 50 до 80 позицій джерел – задовільно, тобто 3 бали; менше 50 позицій джерел – незадовільно, тобто 2 бали);

у другому зошиті здійснюються виписки (анотації) з виявлених джерел (монографія, брошура, довідник, журнальна стаття, газетна стаття, тощо) – коротка «концентрована» інформація про зміст публікації (якщо якісно здійснені виписки з 30–40 джерел, студент (-ка) отримає оцінку «відмінно», тобто 5 балів; виписки з 20–30 джерел – «добре» тобто 4 бали; виписки з 10–20 джерел – «задовільно», тобто 3 бали; менше 10 джерел – «незадовільно», тобто 2 бали).

Власне, виконання цієї індивідуальної роботи необхідна для реалізації змісту кількох компонентів: 1) стає стимулом для якісної організації написання індивідуальної роботи № 5 з історії рідного населеного пункту, адже студент (-ка) виявить багато нової, багато в чому маловідомої/невідомої інформації про свій край, місцевість; 2) цей матеріал з часом він (вона) донесе для своїх підопічних – учнів, коли буде працювати в школі і задаватиме подібні завдання в рамках шкільної і позашкільної (гурткової) роботи; 3) загалом формує «якісний каркас» достатньо великої кількості набору балів перед іспитом.

Критерії оцінювання індивідуальної роботи № 5.

Напередодні підготовки написання історико-краєзнавчої (№ 5) або будь-якої іншої індивідуальної роботи з курсу «Історичне краєзнавство, музеєзнавство» студент (-ка) здійснює пошук джерел. Для виконання такого типу завдання студент (-ка) користується книгозбірнями таких бібліотек: 1) Наукової бібліотеки Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника; 2) відділу краєзнавчої літератури Івано-Франківської обласної універсальної наукової бібліотеки імені Івана Франка; 3) районної бібліотеки; 4) сільської/міської бібліотеки, де проживає студент (-ка). Допоможуть також і виявлені матеріали в музейних закладах обласного і районних центрів, громадських сільських/міських і шкільних музеїв. Ще одна група – усні джерела – опитування жителів місцевості, де народився/проживає студент (-ка).

Структура і обсяг історико-краєзнавчої роботи студента (-ки) виглядає по-різному, в залежності з якого він/вона населеного пункту – якщо це невеличке село, то, звичайно, обсяг матеріалу буде значно менший. Але кожна робота має обов'язково мати такі структурні одиниці: титульна сторінка; зміст; розділи і підрозділи роботи; висновки; список використаних джерела, додатки. Обсяг роботи – від 20 до 80 сторінок. Від цих компонентів залежить оцінювання робіт за 10-бальною шкалою оцінювання.

Вимоги до екзаменаційної письмової роботи

Семестровий підсумковий контроль з навчальної дисципліни є обов'язковою формою контролю навчальних досягнень студента. Він проводиться відповідно до навчального плану у вигляді семестрового екзамену у терміни, встановлені графіком навчального процесу та в обсязі навчального матеріалу, визначеному робочою програмою дисципліни. Екзамен – форма підсумкового контролю, яка передбачає перевірку розуміння студентом теоретичного та практичного програмного матеріалу з усієї дисципліни, здатності творчо використовувати здобуті знання та вміння, формувати власне ставлення до певної проблеми тощо. Зміст екзаменаційних завдань та критерії оцінювання встановлюються кафедрою історії України.

Семестровий екзамен оцінюється від 1 до 50 балів і складається з двох частин (турів):

1) практичний тур – тестування за комп'ютерами у навчально-науковому центрі якості надання освітніх послуг і дистанційного навчання (25 тестів в екзаменаційному завданні) (ауд. 308 навчально-адміністративного корпусу університету) – 25 балів;

2) теоретичний тур – письмовий іспит (в екзаменаційному білеті по 5 питань, які максимально оцінюються 5 балами) – 25 балів.

Загальна кількість – 50 балів.

Отриманий в результаті здачі екзамену бал додається до виставлених балів за семінарські заняття та індивідуальні завдання, виконані в результаті самостійної роботи, і складає **підсумковий семестровий бал**.

Критерії оцінювання навчальних досягнень за кожне питання теоретичного туру екзамену:

«5» балів – знання студента відмінні.

Студент(ка) виявляє глибокі, повні, цілісні, міцні і творчо засвоєні знання програмного матеріалу, усвідомлені уміння і навички, необхідні для роботи в навчальних закладах середньої освіти; відповідь чітка і завершена. Ознайомлений(а) з найновішими досягненнями вітчизняної і зарубіжної історіографії, джерелознавства, науковими концепціями, та, головне вміє їх використовувати під час відповіді на запитання, вміє ставити під сумнів сталі принципи та ідеї. Знає історико-краєзнавчу термінологію, володіє понятійним апаратом, відмінно орієнтується в історичній хронології, володіє просторовою компетенцією (інтелектуальні операції, що дають змогу бачити за умовно-площинними зображеннями історичні факти, події та явища); створює розумний баланс між соціальною, економічною, політичною і культурною складовою історичного краєзнавства, музеєзнавства, вміє систематизувати, співставляти, аналізувати, доводити, порівнювати історико-краєзнавчий матеріал. Здатен (на) самостійно на основі сформованих ціннісних орієнтирів оцінювати суспільні явища, процеси і тенденції з вивчення історії рідного краю, дотримуючись принципів наукової об'єктивності й неупередженості, пропонувати способи розв'язання суспільних проблем; будує переконливу аргументацію. Може порівнювати й оцінювати діяльність історичних осіб із позиції загальнолюдських та національних цінностей; визначати роль людського фактора в історії, розкривати внутрішні мотиви й зовнішні чинники діяльності історичних осіб. Виявляє синтетичне мислення; використовує історико-краєзнавчий матеріал, враховує гендерний підхід, розуміє значення культури як форми людського існування, поважає різноманітність та мультикультурність в Україні. Демонструє вдосконалення на високому рівні здобуті під час навчання компетенції.

«4» бали – знання студента добрі.

Студент(ка) має добрі знання програмного матеріалу (75 %), сформовані уміння і навички, здатен (на) застосовувати знання, уміння і навички у професійній діяльності; відповідь чітка і практично завершена, є незначні помилки (не більше 4). Ознайомлений(а) з найновішими досягненнями вітчизняної і зарубіжної історіографії, джерелознавства, науковими концепціями, та, головне вміє їх використовувати під час відповіді на запитання. Знає історико-краєзнавчу термінологію, володіє понятійним апаратом, добре орієнтується в історичній хронології, володіє просторовою компетенцією (інтелектуальні операції, що дають змогу бачити за умовно-площинними зображеннями історичні факти, події та явища); створює розумний баланс між соціальною, економічною, політичною і культурною складовою історії, вміє систематизувати, співставляти, аналізувати, доводити, порівнювати історичний матеріал. Здатен (на) самостійно на основі сформованих ціннісних орієнтирів оцінювати суспільні явища, процеси і тенденції в Україні, дотримуючись принципів наукової об'єктивності й неупередженості, пропонувати певні способи розв'язання суспільних проблем; будує аргументацію (75 %). Може порівнювати й оцінювати діяльність історичних осіб із позиції загальнолюдських та національних цінностей; визначати роль людського фактора в історії, однак не може розкрити внутрішні мотиви й зовнішні чинники діяльності історичних осіб. Виявляє певний рівень синтетичного мислення; використовує історико-краєзнавчий матеріал, враховує гендерний підхід, розуміє значення культури як форми людського існування, поважає різноманітність та мультикультурність в Україні. Демонструє достатнє вдосконалення здобутих під час навчання компетенцій.

«3» бали – знання студента задовільні.

У студента (ки) є суттєві помилки в знанні фактичного матеріалу (більше 50 %), наявні помітні прогалини у формуванні умінь і навичок, що не дозволить повною мірою використати їх у професійній діяльності; використанні знань, умінь і навичок на практиці; відповідь не чітка і спрощена, є суттєві помилки. Ознайомлений(а) з досягненнями вітчизняної історіографії, джерелознавства, науковими концепціями на рівні їх перерахунку. По-середньо знає історико-краєзнавчу термінологію і володіє понятійним апаратом, задовільно орієнтується в історичній хронології, не достатньо володіє просторовою компетенцією; не вміє систематизувати, співставляти, аналізувати, доводити, порівнювати історичний матеріал. Здатен (на) по середньо оцінювати суспільні явища, процеси і тенденції в Україні, до кінця не здатен (на) інтегрувати знання для розв'язання власних та суспільних проблем. Не може переконливо аргументувати. Знає історичну персоналістику, але не може порівнювати й оцінювати діяльність історичних осіб із позиції загальнолюдських та національних цінностей; визначати роль

людського фактора в історії, розкривати внутрішні мотиви й зовнішні чинники діяльності історичних осіб. Не має синтетичного мислення, враховує гендерний підхід, поважає різноманітність та мультикультурність в Україні. Демонструє елементарне вдосконалення здобутих під час навчання компетенцій.

«2» бали – знання студента незадовільні.

У студента (ки) елементарні знання фактичного матеріалу (до 25 %), відсутні уміння і навички, тому не здатен (на) їх використати на практиці; у письмовій роботі є суттєві помилки (більше 75 %). Не ознайомлений(а) з досягненнями вітчизняної історіографії, джерелознавства, науковими концепціями, та не вміє їх використовувати під час відповіді на запитання. Практично не знає історико-краєзнавчу термінологію (до 25 %), незадовільно орієнтується в історичній хронології (до 25 %), не володіє просторовою компетенцією; не вміє систематизувати, співставляти, аналізувати, доводити, порівнювати історичний матеріал. Не володіє історичним критичним мисленням, аналізом і синтезом. Не здатен (на) оцінювати суспільні явища, процеси і тенденції в Україні. Відсутня об'єктивна і неупереджена аргументація. Знає історичну персоналістику на рівні переліку історичних постатей. Не має синтетичного мислення, не демонструє елементарне вдосконалення здобутих під час навчання компетенцій, безвідповідально ставиться до обраного фаху.

Зміст питань, що виносяться на екзамен, форма та структура завдань та їх оцінювання визначається керівником курсу, затверджується на засіданні кафедри.

Розподіл балів та шкала оцінювання студентів

Структура розподілу балів у ході аудиторно-самостійної роботи студентів (лютий – початок червня кожного навчального року):

1) усні відповіді на семінарських заняттях з використанням візуалізованих презентацій своїх відповідей – 15 балів (три оцінки на восьми семінарських заняттях);

2) індивідуальна робота № 1: походження назви населеного пункту, де народився/проживає студент (-ка), а також прізвища та імені студента (-ки) – 5 балів;

3) індивідуальна робота № 2: підготовка студентом (-кою) родоводу власної сім'ї – 5 балів;

4) індивідуальна робота № 3: підготовка і оформлення студентом (-кою) реєстру історико-архітектурних, археологічних і культурних пам'яток району/міста/містечка та розгорнутого паспорту однієї із пам'яток рідного села/містечка/міста. Або: студент складає мікротопонімічну карту рідного села/містечка/міста і готує до неї пояснювальну записку – 5 балів;

5) індивідуальна робота № 4: бібліографічний опис та анотації (виписки) історико-краєзнавчої літератури студентом у відділі краєзнавчої літератури Івано-Франківської обласної універсальної наукової бібліотеки імені І. Франка – 10 балів;

б) індивідуальна робота № 5: написання студентом (-кою) розгорнутої історико-краєзнавчої роботи про свій населений пункт – 10 балів.

Загальна кількість – 50 балів.

Підсумковий контроль – іспит (екзамен) (червень кожного навчального року):

1) практичний тур – тестування за комп'ютерами у навчально-науковому центрі якості надання освітніх послуг і дистанційного навчання (25 тестів в екзаменаційному завданні) (ауд. 308 навчально-адміністративного корпусу університету) – 25 балів;

2) теоретичний тур – письмовий іспит (в екзаменаційному білеті по 5 питань, які максимально оцінюються 5 балами) – 25 балів.

Загальна кількість – 50 балів.

Сумарна кількість – 100 балів.

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90 – 100	A	відмінно	зараховано
80 – 89	B	добре	
70 – 79	C		
60 – 69	D	задовільно	
50 – 59	E		
26 – 49	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
0-25	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

Умови допуску до підсумкового контролю

Належне виконання:

1) змісту питань планів семінарських занять (лютий – початок червня кожного навчального року). Для цього необхідно готувати конспекти семінарських занять. Вітається якісна підготовка візуалізованих презентацій для відповідей на семінарські питання. Візуалізована презентація на семінарське питання не повинна перевищувати 20 слайдів. Однак слід пам'ятати, що візуалізована презентація тільки доповнює підготовлену основну відповідь студента (-ки).

2) п'яти індивідуальних робіт протягом березня – початку червня кожного навчального року. Виконання цих завдань передбачає якісну пошукову працю, творчий підхід до оформлення студентом (-кою) тієї чи іншої індивідуальної роботи.

Студент (-ка) допускається до підсумкового контролю (іспиту – екзамен) на початку червня кожного навчального року за умови відпрацювання усіх «заборгованостей» та набору 26 і більше балів.

**ПРОГРАМОВІ ВИМОГИ З НОРМАТИВНОГО КУРСУ
«ІСТОРИЧНЕ КРАЄЗНАВСТВО, МУЗЕЄЗНАВСТВО»**

(спеціальність 014.03 «Середня освіта (Історія)»,

денна і заочна форма навчання,

I курс, II семестр)

(підсумкова форма контролю – екзамен)

1. Поняття «краєзнавство» та його складові частини.
2. Історичне краєзнавство, його предмет та ознаки.
3. Теоретико-методологічні особливості вивчення історичного краєзнавства.
4. Джерела історичного краєзнавства.
5. Науково-педагогічні основи шкільного та вузівського краєзнавства.
6. Національне літописання і історична проза XVII–XVIII ст. як вияв зацікавлення історією рідного краю.
7. Збирачі старожитностей та перші публікації краєзнавчих праць у XVIII ст.
8. Україна, рідний край очима чужоземців.
9. Топографічні описи як жанр краєзнавчої літератури.
10. Початки професійної історико-краєзнавчої діяльності (перша половина XIX ст.). Виникнення наукових осередків і товариств на Наддніпрянській Україні. Михайло Максимович.
11. «Наддніпрянська українська трійця» (Т. Шевченко, П. Куліш, М. Костомаров), її роль у формуванні національного історичного краєзнавства.
12. «Руська трійця» – пробудження національної свідомості західних українців.
13. Поява перших музеїв в Україні першої половини XIX ст.
14. Наукові товариства, організації, музеї і формування національного історичного краєзнавства на Наддніпрянщині у другій половині XIX – початку XX ст. Павло Чубинський. Володимир Антонович. Дмитро Яворницький.
15. Історико-краєзнавчі дослідження на західноукраїнських землях у другій половині XIX – початку XX ст. Початки краєзнавчої літератури та мандрівництва в Галичині.
16. Іван Франко – теоретик краєзнавства.
17. Роль «Просвіти» та НТШ у формуванні національного краєзнавства. Діяльність Володимира Гнатюка та Володимира Шухевича.
18. Становлення національного краєзнавства в період української революції 1917–1921 рр.
19. Науково-дослідні інститути та вищі навчальні заклади в організації краєзнавства у 1920-х рр.

20. Діяльність науково-дослідних кафедр краєзнавства у 1920-х – на початку 1930-х рр.
21. Роль ВУАН та інститутів народної освіти (ІНО) в розвитку історичного краєзнавства.
22. Перша Всеукраїнська конференція краєзнавства та створення Українського комітету краєзнавства (УКК). Становлення організаційних форм.
23. Розвиток історичного краєзнавства в умовах утвердження радянського тоталітарного режиму наприкінці 1920–1930-х рр.
24. Історико-краєзнавчий рух на західноукраїнських землях у 1920–1930-х рр. Підвалини формування краєзнавства в Галичині.
25. Краєзнавчо-туристичне товариство «Плай» та його часопис «Наша Батьківщина».
26. Діяльність суспільно-культурних та музейних товариств на західноукраїнських землях у міжвоєнний період. Історико-краєзнавчі видання.
27. Український краєзнавчий рух на Західній Волині в 1920–1930-х рр.
28. Український краєзнавчий рух на Закарпатті й Північній Буковині в 1920–1930-х рр.
29. Краєзнавство УРСР в роки Другої світової війни та в період післявоєнної відбудови.
30. Розвиток історичного краєзнавства в УРСР у 1950–1980-х рр.
31. Творення національного історичного краєзнавства у період незалежності.
32. Історико-краєзнавчі дослідження в діаспорі.
33. Археологічні дослідження в Україні та Прикарпатті на сучасному етапі.
34. Використання археологічного матеріалу в навчальному процесі.
35. Топоніміка як наука про назви географічних об'єктів.
36. Ономастика і топоніміка в історичному краєзнавстві та їх основні принципи.
37. Антропоніміка в історичному краєзнавстві.
38. Методика використання матеріалів ономастики і топоніміки в шкільному краєзнавчому русі.
39. Етнографія і її завдання. Етнографічні установи на сучасному етапі розвитку та їхні видання в Україні.
40. Історико-етнографічне районування України і Прикарпаття та його значення в розвитку історичного краєзнавства.
41. Методи збору та досліджень етнографічних матеріалів та їх використання в школі.
42. Усні джерела та їх значення в розвитку історичного краєзнавства.

43. Методика проведення бесіди і запису фольклорно-етнографічних матеріалів.
44. Історія розвитку музеїв на теренах України.
45. Класифікація музеїв.
46. Музей – важливий центр шкільного краєзнавства: загальна характеристика.
47. Розробка структури і складання тематико-експозиційного плану шкільного музею.
48. Виявлення та організація збору експонатів і матеріалів до громадського музею у селах і містечках України.
49. Музей – важливий центр шкільного краєзнавства.
50. Загальна характеристика музеїв Прикарпаття.
51. Івано-Франківський краєзнавчий музей.
52. Літературно-меморіальні музеї членів «Покутської трійці».
53. Івано-Франківський історико-меморіальний музей Олекси Довбуша.
54. Івано-Франківський обласний музей визвольної боротьби імені Степана Бандери.
55. Літературний музей Прикарпаття.
56. Музей мистецтв Прикарпаття.
57. Музей освіти Прикарпаття та історії університету.
58. Національний музей народного мистецтва Гуцульщини та Покуття ім. Йосафата Кобринського.
59. Національний заповідник «Давній Галич».
60. Музеї Верховини і Верховинщини.
61. Теорія екскурсійної справи. Сутність, основні ознаки та функції екскурсії.
62. Класифікація екскурсій (за змістом екскурсій, за складом учасників, за місцем проведення (вид екскурсії), за способом перебування, за формою проведення, за циклічністю проведення, за метою, завданням та формою проведення).
63. Формування шкільної екскурсійної тематики (тема та об'єкти, назва екскурсії).
64. Елементи педагогіки і психології в шкільній екскурсійній роботі. Закони логіки та їх застосування в шкільних екскурсіях.
65. Екскурсійна методика. Технологічний процес створення нової екскурсії.
66. Методика екскурсійного показу. Прийоми показу.
67. Методичні прийоми розповіді в екскурсійній справі.
68. Техніка ведення екскурсії. Методика запам'ятовування текстів шкільної екскурсії.
69. Підготовка екскурсовода до проведення екскурсії.

70. Професія – екскурсовод. Етапи становлення професії, вимоги до екскурсовода. Зовнішній вигляд і манери екскурсовода. Професійна майстерність екскурсовода.
71. Якість екскурсії, способи її оцінки. Оцінка якості екскурсії. Методика розбору екскурсії.
72. З історії пам'яткоохоронного руху в Україні. Участь Українського товариства охорони пам'яток та культури у дослідженнях пам'яток історії, архітектури і культури.
73. Законодавство України з питань охорони культурної спадщини.
74. Історико-архітектурні стилі, їх класифікація.
75. Характеристика основних пам'яток історії, архітектури і культури України.
76. Історико-архітектурні пам'ятки на Івано-Франківщині та їх роль у вивченні історичного краєзнавства.
77. Основні напрями, форми і методи використання пам'яток історії і культури в навчально-виховній роботі з учнями.
78. Найважливіші відомості про писемність і давньоруські рукописи, матеріал рукописів. Літописи та їх зовнішнє оформлення, методи їх написання та зберігання.
79. Зародження книгодрукування та його поширення на Україні і Прикарпатті.
80. Періодична преса та видання, їх використання в шкільній краєзнавчій роботі.
81. Архів та його складові.
82. Архівна справа як складова історичного краєзнавства у XV–XVIII ст.
83. Архівні установи кінця XIX – початку XX ст.
84. Архівна справа з вивчення історії краю у XX ст.
85. Методика праці в архівній установі для збору матеріалів з вивчення історії рідного населеного пункту.
86. Структура та план написання історії населеного пункту.
87. Методика встановлення дати заснування населеного пункту та походження його назви.
88. Методика написання літопису населеного пункту.
89. Методика підготовки списку літератури та джерел, ілюстративних матеріалів до історії населеного пункту.
90. Методика збору інформації з вивчення родоводу та його оформлення.
91. *Література з вивчення краю на прикладі населеного пункту, регіону, де народився студент (згідно опрацьованих студентом матеріалів краєзнавчого відділу Івано-Франківської обласної універсальної бібліотеки*

імені І. Франка) (обов'язкове для всіх 4-те питання екзаменаційного білету теоретичного туру екзамену).

92. Характеристика краєзнавчо-туристичного маршруту (на прикладі населеного пункту, регіону, де народився студент) (обов'язкове для всіх 5-те питання екзаменаційного білету теоретичного туру екзамену).

ВЗІРЦІ ЕКЗАМЕНАЦІЙНИХ ЗАВДАНЬ

Взірець екзаменаційного завдання практичного туру (тестування)

Екзаменаційне завдання

Практичний тур

(загальна кількість балів – 25)

Варіант № 1

1. В якому році виданий Указ Президента України «Про заходи щодо підтримки краєзнавчого руху в Україні».
 - а) 1997 р.;
 - б) 2001 р.;
 - в) 2005 р.;
 - г) 2009 р.
2. В якій із енциклопедій розрізняють два розуміння краєзнавства – у широкому і вузькому значеннях. Зокрема, у широкому значенні (власне, так розуміють краєзнавство в країнах Заходу) – це «сукупність інформацій про якусь країну з погляду географії, природи, історії етнографії, народного господарства тощо» (тобто країнознавство). Вкажіть назву цієї енциклопедії.
 - а) «Енциклопедія українознавства»;
 - б) «Большая Советская энциклопедия»;
 - в) «Українська Радянська енциклопедія»;
 - г) «Энциклопедия Брокгауза и Эфрона»..
3. З якими історичними дисциплінами має зв'язок історичне краєзнавство? Оберіть найбільш максимально точну відповідь.
 - а) з історичною географією, бібліографією, країнознавством;
 - б) з історичною географією, демографією, топонімікою;
 - в) з демографією, топографією, антропологією;
 - г) з історичною географією, гідрографією, міфологією.
4. Явище суспільного життя, діяльність державних і громадських закладів, установ, організацій, товариств, гуртків, окремих краєзнавців, спрямована на дослідження історії певних територій – це:
 - а) історико-регіональні дослідження;
 - б) історико-краєзнавчі дослідження;
 - в) історико-краєзнавчий рух;
 - г) історичне краєзнавство.
5. Назвіть ім'я відомого козацького літописця другої половини XVII – початку XVIII ст., який написав про забуття української національної місцевої історії такі слова: «Героїчні діла наших сармато-козацьких предків полишили їх власні писарі без опису й пояснення так, що вони внаслідок їх лінивства вкриті нікчемним плащем забуття»:
 - а) Григорій Граб'янка;
 - б) Самовидець;
 - в) Самійло Величко;
 - г) Інокентій Гізель.

6. Відомий німецький мандрівник, автор «Щоденника», здійснив по Україні чотири окремі подорожі. Завдяки йому ми отримали одну з перших звісток про Станиславів (Івано-Франківськ).

- а) Сигізмунд фон Герберштейн;
- б) Михалон Литвин;
- в) Юль Юст;
- г) Ульріх фон Вердум.

7. Записка о Слободских полках» (1812) називають першим історичним твором про Слобожанщину, де містились офіційні документи з історії краю. Хто її автор?

- а) Михайло Максимович;
- б) Петро Гулак-Артемівський;
- в) Ізмаїл Срезневський;
- г) Ілля Квітка.

8. Кому належать ці слова: «... Я рисую тепер Україну – і для історії прошу вашої допомоги. Я, здається, тоді вам розказував, як я думаю це зробити. Бачте, ось як. Нарисую види, які єсть на Україні, чи то історією, чи то красою прикметні, вдруге – як теперішній народ живе, втретє – як він колись жив і що виробляв...».

- а) Іван Сошенко;
- б) Ілля Репін;
- в) Микола Костомаров;
- г) Тарас Шевченко.

9. Хто з відомих просвітителів краєзнавчого руху побував у с. Манява, де оглядав руїни колишнього монастиря-скиту. Зібраний тут матеріал він використав для написання нарису про Скит Манявський, опублікованого в 1848 р.:

- а) Яків Головацький;
- б) Маркіян Шашкевич;
- в) Іван Вагилевич;
- г) Іван Франко.

10. Секретар Московського товариства історії та старожитностей і редактор «Чтений в Московском обществе истории и древностей». Опублікував «Історію Русів», літопис Самовидця, Густинський літопис, «Діаріуш» Миколи Ханенка. Про кого мова йдеться?

- а) Володимир Антонович;
- б) Осип Бодянський;
- в) Павло Чубинський;
- г) Михайло Драгоманов.

11. Зі спогадів якого відомого історика-краєзнавця український письменник Андріан Кашенко зафіксував такі його слова: «Мов неприкаяний, я щоліта тинявся по запорозьких степах, їздив на руїни Запорозької Січі, пробігав з бистрою хвилею Дніпрові пороги, думав думки на скелях Сагайдачного і Хортиці, плавав по протоках і лиманах Великого Лугу, лазив попід кручами Микитиноного Рогу і Капулівки, схилявся над могилами славних вільних лицарів?»

- а) Олександр Лазаревський;
- б) Володимир Антонович;
- в) Дмитро Багалій;
- г) Дмитро Яворницький.

12. Ініціатор створення музею Ставропігійського інституту. Автор ґрунтовної «Истории Галицко-Владимирской Руси» (1863) та праці в галузі краєзнавства стала книга «Географічно-історичні статті» (1875). Ініціатор проведення низки археологічних розкопок та археологічних з'їздів. Про кого мова йдеться?

- а) Денис Зубрицький;
- б) Ісидор Шараневич;
- в) Антоній Петрушевич;
- г) Василь Ільницький.

13. На початку української національної революції в травні 1917 р. було створено організація, яка мала своїм попередником Київське товариство охорони пам'яток старовини і мистецтва (1913–1917), засноване з ініціативи М. Біляшівського та В. Хвойки. До її складу також ввійшли Д. Яворницький, М. Грушевський, М. Василенко, Д. Дорошенко, С. Єфремов.

- а) Комісія для охорони пам'яток старовини і мистецтва;
- б) Центральний комітет охорони пам'яток старовини і мистецтв;
- в) «Всеукраїнський комітет охорони пам'яток мистецтва і старовини»;
- г) Тимчасова комісія для розгляду давніх актів.

14. Найважливішим результатом Першої Всеукраїнської конференції краєзнавців в організаційному плані стало утворення:

- а) Національної спілки краєзнавців України;
- б) Українського товариства пам'яток історії та культури;
- в) товариства «Меморіал»;
- г) Українського комітету краєзнавства.

15. У 1937 р. під егідою цього туристично-краєзнавчого товариства почав виходити часопис «Наша Батьківщина». Це було друге суто краєзнавче періодичне видання в Україні – після журналу «Краєзнавство», що виходив у підрадянській Україні у другій половині 1920-х рр.

- а) Татранське туристично-краєзнавче товариство;
- б) «Чорногора»;
- в) Пласт;
- г) «Плай».

16. У 1960-х рр. при Державному історичному музеї УРСР створюється комісія любителів-києвознавців, що незабаром переросла у клуб:

- {
- а) «Краєзнавець»;
- б) «Народознавець»;
- в) «Києвознавець»;
- г) «Любознавець».

17. В якому році на зорі незалежності створено Всеукраїнську спілку краєзнавців?

- а) 1986 р.;
- б) 1988 р.;
- в) 1990 р.;
- г) 1992 р.

18. З якими дисциплінами, передусім, зливається ономастика?

- а) з топографією, етнографією, геральдикой;

- б) з етнографією, соціологією, боністикою;
- в) з географією, археологією, палеографією;
- г) з географією, етнографією, соціологією.

19. У Західній Європі в 1753 р. появилвся перший т. зв. «імперський» музей. Як він називався?

- а) Британський музей;
- б) віденський Бельведер;
- в) російський Ермітаж;
- г) французький Лувр.

20. В якому місті під впливом відзначення 300-річчя возз'єднання України з Росією 1954 р. був відкритий історичний музей?

- а) м. Київ;
- б) м. Черкаси;
- в) м. Умань;
- г) м. Переяслав-Хмельницький.

21. Музей Буковинської діаспори в м. Чернівцях належить до музеїв:

- а) природничо-історичного профілю;
- б) художнього профілю;
- в) галузевих;
- г) історичного профілю.

22. Який розділ не входить до складання тематико-експозиційного плану музейного закладу?

- а) зміст експозиції;
- б) перелік експонатів;
- в) місцезнаходження експонатів в експозиції;
- г) детальна характеристика самої експозиції.

23. Дана категорія музейних відвідувачів досить критично налаштована. Вони шукають і часто знаходять хиби у змісті експозиції, але не хочуть або не вміють угледітись в експозицію, часто кажуть, що їм сумно, а довкруги сіро. Хто вони?

- а) «знавці»;
- б) «ритуальні»;
- в) «нігілісти»;
- г) «спринтери».

24. У ході екскурсії по Мукачівському замку на завершальному етапі екскурсивод звертається до екскурсантів: «Чому так називається замок?», «Яку роль у розбудові замку відіграв Федір Коріятович?» тощо. Який прийом використаний екскурсиводом:

- а) художньої оповіді;
- б) діалогізації;
- в) літературного монтажу;
- г) коментування.

25. Прогулянка у ході екскурсії передусім має мету:

- а) відпочинкову;
- б) показову;
- в) загальноосвітню;
- г) навчальну.

Взірець екзаменаційного завдання теоретичного туру (екзаменаційний білет)

Теоретичний тур
(загальна кількість балів – 25)
Екзаменаційний білет №

1. Збирачі старожитностей та перші публікації краєзнавчих праць у XVIII ст.
2. Ономастика і топоніміка в історичному краєзнавстві та їх основні принципи.
3. Формування шкільної екскурсійної тематики (тема та об'єкти, назва екскурсії).
4. Характеристика історико-краєзнавчої літератури з вивчення населеного пункту, де народився або живе студент (на матеріалах краєзнавчого відділу Івано-Франківської обласної універсальної наукової бібліотеки ім. І.Франка).
5. Характеристика краєзнавчо-туристичного маршруту (на прикладі населеного пункту, регіону, де народився студент).

**РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА ДО КУРСУ
«ІСТОРИЧНЕ КРАЄЗНАВСТВО, МУЗЕСЬЗНАВСТВО»**

Базова

1. Акуленко В. Охорона пам'яток культури в Україні / В. Акуленко. – К., 1991. – С. 204–211.
2. Арсенич П. З історії музеїв Галичини / Петро Арсенич // Наукові записки Івано-Франківського краєзнавчого музею. Вип. 1. – Коломия, 1993. – С. 143–149.
3. Бондаренко Г. Теоретичні та методологічні проблеми історичного краєзнавства / Г. Бондаренко // Краєзнавство. Науковий журнал. – 2011. – №3. – С. 23–29.
4. Буланій І.Т. Громадські музеї України: історія, досвід, проблеми / І.Т. Буланій, І.Г. Явтушенко. – К. : Мистецтво, 1979. – 197 с.
5. Великочий В. Архівно-музейна справа / В. Великочий, С. Дерев'яно. – Івано-Франківськ : Плай, 2000. – 50 с
6. Гаврилів Б., Любінець І. Історичне краєзнавство / Богдан Гаврилів, Ігор Любінець. – Івано-Франківськ: Плай, 2001. – 406 с.
7. Гайда Л. Учнівська краєзнавча експедиція як форма діяльності шкільного музею / Л. Гайда // Краєзнавство. Науковий журнал. – 2010. – №1–2. – С. 178–185.
8. Географічна енциклопедія України: У 3-х тт. – К. : Українська енциклопедія імені М.П.Бажана, 1993.
9. Глушко М. Історико-етнографічне районування Галичини: сучасний стан / Михайло Глушко // Карпати: людина, етнос, цивілізація. – 2009. – №1. – С. 8–18.
10. Глушко М. Етнографічне районування України: стан, проблеми, завдання (за матеріалами наукових досліджень другої половини ХХ – початку ХХІ століть) / Михайло Глушко // Вісник Львівського університету. Серія історична. – Львів : ЛНУ ім. Ів. Франка, 2009. – Випуск 44 / Під редакцією Олексія Вінниченка. – С. 179–215.
11. Головенько В. Український молодіжний рух: історія і сьогодення. / В. Головенько, О. Корнієвський. – К., 1994. – 89 с.
12. Горбик В. О. Пам'ятки України: проблеми збереження і дослідження / В. О. Горбик, Г. Г. Денисенко, П. І. Скрипник ; НАН України, Ін-т історії України. – К., 1994.
13. Григор'єва Т. З історії створення закону про збереження пам'яток старовини / Т. Григор'єва // Краєзнавство. Науковий журнал. – 2008. – №1–4. – С. 146–153; 2011. – № 2. – С. 250–263.
14. Демідієнко О.Я. Основи краєзнавства / О.Я. Демідієнко, О.М. Іонова, В.І. Кузнєцова. – К., 2001. – 92 с.
15. Дем'янчук Г.С. Українське краєзнавство: сторінки історії / Г.С. Дем'янчук, Б.Г. Дем'янчук, А.Г. Дем'янчук. – К.: Вид. центр «Просвіта», 2006. – 296 с.

16. Денисюк І. Національна специфіка українського фольклору / І. Денисюк // Слово і час. – 2003. – № 9. – С. 16-24.
17. Дмитренко М. К. Українська фольклористика / М. К. Дмитренко. – К., 2001. – 575 с.
18. Жупанський Я. Про об'єкт і предмет вивчення національного краєзнавства / Я. Жупанський, В. Круль // Краєзнавство. – 1994. – № 1–2. – С. 3–6.
19. Загородній В.В. Основи топографії і картографії: Посібник для вчителів / В.В. Загородній, К.М. Матусевич. – К. : Радянська школа, 1977.
20. Закон України «Про охорону культурної спадщини» // Урядовий кур'єр. – 2000. – 12 липня.
21. Закон України «Про музеї та музейну справу» // Голос України. – 1995. – 15 серпня.
22. Законодавство про пам'ятки історії та культури. – К., 1970.
23. Заремба С. Українське товариство охорони пам'яток історії та культури : іст. нарис / С. Заремба. – К. : Логос, 1998. – 244 с.
24. Заставний Ф.Д. Українські етнічні землі / Ф.Д. Заставний. – Львів : Світ, 1992. – 176 с.
25. Історико-краєзнавча діяльність Українського товариства охорони пам'яток історії та культури / Історичне краєзнавство в Українській РСР. – К., 1989.
26. Історичне краєзнавство в Українській РСР / Під ред. акад. П. Тронька [Колектив авторів: Тронько П.Т., Гербик В.О., Лугова О.І. та ін.]. – К., 1989. – 240 с.
27. Кашаба О. Історичне краєзнавство як складова національної освіти: теоретичний аспект / О. Кашаба // Краєзнавство. Науковий журнал. – 2010. – №1–2. – С. 96–105.
28. Кирчів Р. Із фольклорних регіонів України : нариси й ст. / Р. Кирчів. – Л., 2002. – 352 с.
29. Кирчів Р. Фольклор у системі новочасної української культури / Р. Кирчів // Визвольний шлях. – 1999. – № 9. – С. 1108–1112.
30. Косило М. Ю. Позашкільна туристсько-краєзнавча робота на Прикарпатті / М. Косило // Вісник Прикарпатського університету. Педагогіка. Вип. XXV. – Івано-Франківськ, 2008. – С. 326–330.
31. Косило М. Передумови зародження позашкільної краєзнавчої роботи / М. Косило // Краєзнавство. – 2011. – № 3. – С. 37–40.
32. Костиця М. Становлення організаційних форм українського географічного краєзнавства / М. Костиця // Географія та основи економіки в школі. – К., 2005. – № 3. – С. 39–42.
33. Костиця М.Ю. Географічне краєзнавство в системі загального краєзнавства / М.Ю. Костиця // Краєзнавство. 2001. – № 1–4.
34. Костиця М. З історії становлення шкільного географічного краєзнавства в Україні / М. Костиця // Краєзнавство. Географія. Туризм. – К., 2001. – № 7. – С. 4–5.

35. Костриця М. Географічне краєзнавство: актуальні питання теорії / М. Костриця // Географія та основи економіки в школі. – К., 1999. – № 3. – С. 35–37.
36. Костриця М.Ю. Шкільна краєзнавчо-туристична робота / М.Ю. Костриця, М.С. Обозний. – К : Вища школа, 1995. – 222 с.
37. Костриця М.Ю. Практикум з географічного краєзнавства: Посібник для вчителя / М.Ю. Костриця. – К. : Радянська школа, 1979.
38. Кот С. До матеріалів Зводу пам'яток історії та культури / С. Кот // Пам'ятники України. – 1984. – № 4. – С. 49–50.
39. Кот С. Пам'ятка чи пам'ятник? / С. Кот // Пам'ятки України. – 1988. – № 4. – С. 27–30.
40. Коцан І.Я. Шкільний туризм / І.Я. Коцан. – К. : «Муар», 1998. – 206 с.
41. Краєзнавство в Україні: сучасний стан і перспективи. Науковий збірник. – К : Видавничий центр «Академія», 2003.
42. Крачило М.П. Краєзнавство і туризм / М.П. Крачило. – К. : Вища школа, 1994.
43. Крип'якевич І.П. Поради тим, хто займається історико-краєзнавчими дослідженнями / Іван Крип'якевич // Український історичний журнал. – 1960. – № 3. – С. 130–132.
44. Крук О. Участь громадськості у розвитку українського музейництва у 1960-х – 1980-х роках / О. Крук // Краєзнавство. Науковий журнал. – 2008. – №1–4. – С. 128–138.
45. Культура і побут населення України: Навч. посібник / В.І. Наулко, Л.Ф. Артюх, В.Ф. Горленко та ін. – К. : Либідь, 1991. – 232 с.
46. Культурна спадщина України. правові засади збереження, відтворення та охорони культурно-історичного середовища. Збірник офіційних документів. – К., 2002.
47. Лановик М. Українська усна народна творчість : підручник / М. Лановик, З. Лановик. – 3-е вид. – К., 2005.
48. Лозко Г.С. Українське народознавство / Галина Лозко. – 3-е вид. – Харків : Видавництво «Див», 2005. – 472 с.
49. Луцький Я. Основи шкільного туризму. Навчальний посібник / Я. Луцький, В. Луцький. – Івано-Франківськ : «Місто НВ», 2008. – 138 с.
50. Луцький Я. Український краєзнавчо-туристичний рух у Галичині (1830-1939 рр.) / Ярослав Луцький. – Івано-Франківськ : «Плай», 2001. – 120 с.
51. Луцький Я. З історії туристично-краєзнавчої роботи в «Пласті» (1911-1930 рр.). – Івано-Франківськ : Лілея-НВ, 1998. – 80 с.
52. Луцький Я.В. Туристично-краєзнавча робота в школі / Я.В. Луцький, М.Ю. Косило. – Івано-Франківськ : ЛІК, 1994. – 80 с.
53. Макарчук С. Історико-політичне та етнографічне районування України: питання співвіднесеності / Степан Макарчук // Народознавчі зошити. – 2001. – Зошит 3 (39). Травень-Червень. – С. 388–394.
54. Маньковська Р. Краєзнавство і освіта: витоки і перспективи співбуття / Руслана Маньковська // Краєзнавство. Науковий журнал. – 2011. – №3. – С. 16–23.

55. Маньковська Р. Захисник національної спадщини [про Петра Тронька] / Руслана Маньковська // Краєзнавство. Науковий журнал. – 2010. – № 1–2. – С. 11–16.
56. Маньковська Р. Народне музейництво в громадянському суспільстві: історія і перспективи розвитку / Руслана Маньковська // Краєзнавство. Науковий журнал. – 2008. – №1–4. – С. 138–146.
57. Мезенцева Г.Г. Музеєзнавство / Г.Г. Мезенцева. – К., 1980.
58. Мистецтво. Фольклор. Етнографія : наук. зап. Т. 1-2. – К. : Акад. Наук Української РСР, 1947. – 312 с.
59. Музееведение. Музей исторического профиля. – М., 1980.
60. Освітнянське краєзнавство: досвід, проблеми, перспективи (присвячена 200-річчю від дня народження українських просвітителів І. Вагилевича та М. Шашкевича). Збірник матеріалів. – Івано-Франківськ : «Лілея – НВ», 2011. – 352 с.
61. Омельченко Ю.А. Шкільні музеї / Ю. Омельченко. – К., 1981.
62. Орієнтовні навчальні програми туристсько-краєзнавчих об'єднань учнівської молоді / За заг. ред. Ю. Штангея. – К. : ІЗМН, 1996. – 368 с.
63. Основи музеєзнавства, маркетингу та рекламно-інформаційної діяльності музеїв: Навч. посіб. / П. Горішевський, М. Ковалів, В. Мельник, С. Оришко. – Івано-Франківськ : Плай, 2005. – 64 с.
64. Охорона культурної спадщини в Україні: зб. нормат. док. – К. : ХІК, 2003.
65. Пам'ятки архітектури і містобудування України: Довід. Держреєстру національного культурного надбання / В.В.Вечерський, О.М.Годованок, Є.В.Тиманович та ін.; за ред. А.П. Мардера, В.В. Вечерського. – К. : Техніка, 2000. – 664 с.
66. Памятники истории и культуры Украинской ССР. Каталог-справочник. – К., 1987. – С. 79–86.
67. Печерська Е. Національне виховання школярів засобами українського фольклору / Е. Печерська // Рідна школа. – 2009. – № 1. – С. 23-27.
68. Пламенецька О. Фортеці й замки України / О. Пламенецька // Пам'ятки України. - 1986. – №3–4. – С.34–41.
69. Пламенецька О. Фортеці й замки в Україні / О. Пламенецька, В. Вечерський // Пам'ятки України. – 1996. – №2. – С. 13–25; №3–4. – С. 34–41.
70. Положення про музей при закладі освіти системи міністерства освіти України // Туризм і краєзнавство. Інформаційно-методичний вісник. №9. Спецвипуск «Шкільне краєзнавство». – К., 1998. – С. 17–23.
71. Положення про шкільний музей // Збірник наказів та інструкцій МО УРСР. – 1974. – № 23. – С.17–21.
72. Прикарпаття: спадщина віків: Пам'ятки природи, історії, культури, етнографії / ред. М. Кугутяк ; ПНУ ім. В. Стефаника. – Львів : Манускрипт-Львів, 2006. – 567 с.
73. Програма курсу «Основи туризму і краєзнавства» // Краєзнавство. Географія. Туризм. – 2002. – № 35. – С. 10–13.

74. Програма для туристсько-краєзнавчих гуртків позашкільних закладів / Кол. укладачів; За ред. Д.Г. Омельченко. – К. : ІЗМН, 1996. – 124 с.
75. Прокопчук В.С. Шкільне краєзнавство. Навчальний посібник / В.С. Прокопчук. – К.: Видавництво Кондор, 2011. – 338 с. – С. 6–40.
76. Прокопчук В.С. Історичне краєзнавство Правобережної України 30-х років ХХ – початку ХХІ століття: від репресій, занепаду – до відродження, розквіту / В.С. Прокопчук. – Кам'янець-Подільський : Абетка-НОВА, 2005. – 600 с.
77. Рутинський М. Музеєзнавство. Навчальний посібник / М. Рутинський, О. Стецюк. – К., 2008. – 428 с.
78. Савчук Б. Українська етнологія / Борис Савчук. – Івано-Франківськ : Лілея-НВ, 2004. – 560 с.
79. Січинський В.Ю. Чужинці про Україну. Вибір з описів подорожей по Україні та інших писань чужинців про Україну за десять століть / В.Ю. Січинський. – К. : Довіра, 1992. – 255 с.
80. Статут Українського товариства охорони пам'яток історії і культури. – К., 1992.
81. Статут Українського товариства охорони пам'ятників історії та культури. – К., 1988.
82. Треф'як Я. Методика краєзнавчої роботи в національній школі / Ярослав Треф'як. – Івано-Франківськ, 2002. – 110 с.
83. Тронько П.Т. Історичне краєзнавство. Крок у нове тисячоліття: досвід, проблеми, перспективи / Петро Тронько. – К., 2000.
84. Тронько П. Краєзнавство на межі тисячоліть / Петро Тронько // Краєзнавство. Науковий журнал. – 2000. – №1–2. – С. 8–19.
85. Тронько П.Т. Краєзнавство у відродженні історичної пам'яті народу / Петро Тронько. – К., 1999.
86. Тронько П.Т. Охорона пам'яток історії та культури – справа всенародна / Петро Тронько // Український історичний журнал. – 1980. – №9. – С. 118–124.
87. Туризм і краєзнавство. Інформаційно-методичний вісник. №9. Спецвипуск «Шкільне краєзнавство». – К., 1998. – 72 с.
88. Туристско-краеведческие кружки в школе: Метод. указатели для руководителей / И.А.Верба, Я.Б.Галкин, А.П.Радищев и др.; Под ред В.В.Титова. – М. : Просвещение, 1988. – 160 с.
89. Українське народознавство: Навч. посібник / За ред. С.П. Павлюка, Г.Й. Горинь, Р.Ф. Кирчіва. – Львів : Фенікс, 1994. – 608 с.
90. Уривалкін О. Історичне краєзнавство. Навчальний посібник / О. Уривалкін. – К., 2006. – 296 с.
91. Федорченко В.К. Історія екскурсійної діяльності в Україні: Навч. посібник / В.К. Федорченко, О.М. Костюкова, Т.А. Дьорова, М.М. Олексійко. – К., Кондор. – 2004. – 116 с.
92. Фольклорно-літературне краєзнавство в школі. Вип. 1 / за ред. Л. Кіліченко. – Івано-Франківськ, 1991. – 30 с.

93. Чагайда І.М. Екскурсознавство: Навчальний посібник / І.М. Чагайда, С.В. Грибанова. – К., 2004. – 240 с.
94. Як сформуувати особистий архівний фонд // Архіви. – 1992. – №5–6. – С. 85–86.

Допоміжна

1. Акуленко В.І. Злочин проти пам'яті: Про нищення культурних цінностей на Україні (1927-1941 рр.) / В. Акуленко. – К., 1991.
2. Алексашкіна Л. Внесок історика Д.І. Яворницького в дослідження та збереження пам'яток козацької доби / Л. Алексашкіна // Краєзнавство. Науковий журнал. – 2010. – № 4. – С. 45–55.
3. Асеев А.С. Шедеври світової архітектури / А.С. Асеев. – К., 1982.
4. Бертенев И.А. и др. Очерки истории архитектурных стилей / И.А. Бертенев. – М., 1983.
5. Белей Л. Ім'я дитини в українській родині: Словник-довідник / Л. Белей. – Ужгород: Просвіта, 1993. – 116 с.
6. Береза Т. Архетипи топонімів у фольклорі Рогатинщини / Т. Береза // Рогатинська земля: історія та сучасність : матеріали першої наук. конф. Рогатин, 24-25 берез. 1995. – Львів ; Рогатин, 1995. – С. 224–225.
7. Бойківщина: історико-етнографічне дослідження / За ред. Ю.Г. Гошка. – К. : Наукова думка, 1983.
8. Булашов Г. О. Український народ у своїх легендах, релігійних поглядах та віруваннях / Г. О. Булашов. – К. : Довіра, 1992. – 425 с.
9. Бучко Д.Г. Походження назв населених пунктів Покуття / Д.Г. Бучко. – Львів, 1990. – 144 с.
10. Верменич Я. Теоретико-методологічні проблеми історичної регіоналістики України / Я. Верменич. – К., 2003. – 516 с.
11. Верменич Я. Суб'єктивні межі й об'єктивні можливості історичного краєзнавства: деякі міркування щодо шляхів осмислення місцевої історії / Я. Верменич // Український історичний журна. – 2008. – №2. – С. 129–144.
12. Верменич Я. Історична регіоналістика в Україні: спроба концептуального аналізу / Я. Верменич. – К., 2003.
13. Вечерський В.В. Українські монастирі [Текст] / В.В. Вечерський. – К. : Наш час, 2008. – 400 с. – (Невідома Україна).
14. Вуйцик В.С. Львівський державний історико-архітектурний заповідник / В.С. Вуйцик. – Львів: Каменяр, 1991.
15. Вуянко М. Топоніміка як джерело вивчення історичної топографії середньовічних монастирів та церков Прикарпаття / М. Вуянко // Галичина: Науковий і культурно-просвітній краєзнавчий часопис. – Івано-Франківськ, 2001. – Випуск 5–6. – С. 20–29.
16. Гаврилів Б. Розвиток історичного краєзнавства на Прикарпатті / Богдан Гаврилів // Академік Петро Тронько на Прикарпатті / автори-упоряд.: М. Косило, Б. Гаврилів. – Івано-Франківськ, 2010. – С. 68–76.
17. Глушко М. Фольклор: початок вживання терміна в українській науці та його значення / М. Глушко // Народна творчість та етнографія. – 2008. – № 6. – С. 12-23.

18. Гнатюк В. Нарис української міфології / В. Гнатюк, іл. О. Кульчицької. – Л. : Ін-т народознав. НАН України, 2000. – 264 с.
19. Гончаров О. Про підготовку навчального посібника з краєзнавства для вищих навчальних закладів України / О. Гончаров // Краєзнавство. Науковий журнал. – 2011. – №3. – С. 56–61.
20. Горбик В.О. Проблеми дослідження і збереження пам'яток історії та культури в Україні / В.О. Горбик, Г.Г. Денисенко // Український історичний журнал. – 2003. – №3. – С. 143–151.
21. Гоцалюк А. Світоглядні знання та вірування прадавніх українців у поетичному епосі та фольклорі / А. Гоцалюк // Українознавство. – 2009. – № 3. – С. 253-255.
22. Грабовецький В.В. Як підготувати заняття з історичного краєзнавства: Методичні поради студентам-заочникам / Володимир Грабовецький. – Івано-Франківськ, 1980. – С. 3–7.
23. Грімстед П. Доля скарбів української культури під час Другої світової війни: винищення архівів, бібліотек, музеїв / П. Грімстед, Г. Боряка. – К., 1991.
24. Гуцульщина: Історико-етнографічне дослідження / За ред. Ю. Г. Гошка. – К., 1987. – 472 с.
25. Гавдяк М. Завдання українського краєзнавства / Мар'ян Гавдяк // Наша Батьківщина. – 1937. – Січень. – С. 4–10.
26. Данилюк А. Шляхами віків. Етнографічний нарис / Архип Данилюк. – Львів : Світ, 2003. – 256 с.
27. Данилюк А. Давня архітектура українського села : етнографічний нарис / Архип Данилюк. – К. : Техніка, 2008. – 254 с.
28. Дей О. І. Сторінки з історії української фольклористики / О. І. Дей. – К. : Наук. думка, 1975. – 271 с.
29. Дитячо-юнацький туризм і краєзнавство в Україні та формування гармонійно розвиненої творчої особистості. Матеріали доповідей та виступів Всеукраїнської науково-практичної конференції 26–28 травня 2009 року. – Івано-Франківськ, 2009. – 228 с.
30. Дудка Л. Антирелігієзація та музеєфікація культових споруд: дві паралелі насадження радянської моделі державно-церковних відносин в Україні в кінці 1920-х – 1930-х років / Л. Дудка // Краєзнавство. Науковий журнал. – 2010. – № 4. – С. 65–70.
31. Жупанський Я.І. До питання про географічні засади сучасного національного краєзнавства / Я. Жупанський, В. Круль // Український географічний журнал. –1993. – №3. – С.52–55.
32. Ісаєвич Я.Д. Першодрукар Іван Федоров і виникнення друкарства на Україні / Ярослав Ісаєвич. – Львів, 1983.
33. Історико-культурна спадщина України: проблеми дослідження та збереження / Відп. редактор В.О.Горбик. – К. : Б.в., 1998. – 154 с.
34. Історичне картознавство України. Збірник наукових праць. – Льві; Київ; Нью-Йорк: В-цтво М.П.Коць, 2004. – 518 с.

35. Кашаба О. Теоретико-методологічна дискусія з питань історичного краєзнавства в 20-ті – на початку 30-х років ХХ ст. / О. Кашаба // Краєзнавство. Науковий журнал. – 2009. – № 3–4. – С. 21–27.

36. Кирчів Р. Сім'я в українському фольклорі / Р. Кирчів // Карпати. Людина. Етнос. Цивілізація. – 2009. – № 1. – С. 178-199.

37. Кирчів Р. Початки наукового зацікавлення українським фольклором / Р. Кирчів // Народна творчість та етнографія. – 2006. – № 1. – С. 58-64 ; № 2. – С. 27–36.

38. Кирчів Р. Донаукові зацікавлення українським фольклором та етнографією / Р. Кирчів // Народна творчість та етнографія. – 2005. – № 3. – С. 52–65.

39. Козицький А. Українські краєзнавчі музеї Галичини в міжвоєнний період / А. Козицький // Вісник Львівського університету. Серія історична. – Львів, 1999. – Вип. 34. – С. 467–477.

40. Козицький А. Українські краєзнавчі музеї Галичини в міжвоєнний період // Вісник Львівського університету. Серія історична. – Львів, 1999. – Вип.34. – С.467–477.

41. Козицький А. Краєзнавчо-туристичне товариство «Пласт» (1924-1939 рр.) / А. Козицький // З історії вітчизняного туризму: Зб. наукових статей. – К. : ТОВ «Час Пік», 1997. – С. 58–65.

42. Костюкова О. Основні напрями становлення і розвитку краєзнавчо-екскурсійної справи в 20-х роках ХХ ст. / О. Костюкова // Краєзнавство. Науковий журнал. – 2008. – № 1–4. – С. 15–21.

43. Крип'якевич І. Історичні проходи по Львові / Іван Крип'якевич. – Львів : Каменяр, 1991.

44. Кругляк Ю.М. Ім'я вашого міста / Ю.М. Кругляк. – К. : Наукова думка, 1978. – 152 с.

45. Куделко С. Деякі питання сучасного історичного краєзнавства / С. Куделко // Краєзнавство. Науковий журнал. – 2008. – № 1–4. – С. 219–220.

46. Культурна спадщина України. правові засади збереження, відтворення та охорони культурно-історичного середовища. Збірник офіційних документів. – К., 2002.

47. Легенди нашого краю. – Ужгород, 1972.

48. Лисюк Н. Фольклор як політична зброя / Н. Лисюк // Слово і час. – 2005. – № 11. – С. 65–71.

49. Лихачов Д. Краєзнавство як наука і як діяльність / Д. Лихачов // Пам'ятники України. – 1988. – № 1. – С. 50-51.

50. Логвин Г.Н. По Україні. Стародавні мистецькі пам'ятки / Г.Н. Логвин. – К., 1968.

51. Луцький Я. Національне виховання української молоді Галичини в 20–30-х рр. ХХ ст. у «Пласті» / Ярослав Луцький // Людина і політика. – К., 2002. – № 2. – С.29–37.

52. Луцький Я. Краєзнавчо-туристичний рух у молодіжних товариствах Галичини (20-30 рр. ХХ ст.) / Ярослав Луцький // Вісник Прикарпатського

університету імені Василя Стефаника. Серія «Історія». – Івано-Франківськ : «Плай», 2001. – Вип. 4–5. – С.100–106.

53. Луцький Я. Іван Франко – краєзнавець і мандрівник. / Я. Луцький // Вісник Прикарпатського університету. – Історія. – Івано-Франківськ, 2006. – С.218–225.

54. Мандруйте з нами. Івано-Франківський обласний державний центр туризму і краєзнавства учнівської молоді. – Івано-Франківськ : Лілея–НВ, 2009. – 28 с.

55. Маньковська Р. Сакральна дерев'яна архітектура України в світовій спадщині / Руслана Маньковська // Краєзнавство. Науковий журнал. – 2010. – №4. – С. 78–88.

56. Масенко Л.Т. Українські імена і прізвища / Л.Т. Масенко. – К.: Т-во «Знання» УРСР, 1990. – 48 с.

57. Матеріали ІХ з'їзду Українського товариства охорони пам'яток історії та культури / уклад.: М. Т. Пархоменко, О. М. Титова. – К. : Укр. т-во охорони пам'яток історії та культури : ХІК, 2007. – 112 с.

58. Матусевич К.М. Найпростіші вимірювання на місцевості / К.М. Матусевич, В.Є. Семенів. – К. : Радянська школа, 1981.

59. Матюшин Г. Историческое краеведение / Г. Маитюшин. – М., 1987. – 207 с.

60. Мунін І. Визначні пам'ятки Західної України / І. Мунін, Х. Роглев, О. Гаца. – К., 2008.

61. Овсійчук З. Архітектурні пам'ятки Львова / З. Овсійчук. – Львів, 1969.

62. Опілля: колективна монографія. – Галич : Давній Галич, 2010. – 205 с.

63. Паньків М. Етнографічний територіальний поділ Івано-Франківщини: перехідні зони / Михайло Паньків // Етнос і культура. – Івано-Франківськ : Видавництво «Плай» ЦІТ Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника. – 2008. – № 4–5. – С. 162–173.

64. Пастернак Я. Археологія і краєзнавство / Ярослав Пастернак // Наша Батьківщина. – 1937. – Січень. – С. 11–13.

65. Пінчук Ю Краєзнавство в творчості українського історика Федора Павловича Шевченка (1914–1995) / Ю. Пінчук // Краєзнавство. Науковий журнал. – 2008. – № 1–4. – С. 102–109.

66. Покуття. Историко-етнографічний нарис. – Львів : Манускрипт – Львів, 2010. – 456 с.

67. Поліщук Ф. Український фольклор: давня українська література : навч. посіб. / Ф. Поліщук. – К. : Вища шк., 1991. – 190 с.

68. Пономарьов А. Українська етнографія [Текст] / А.Пономарьов. – К., 1994.

69. Прус І. Краєзнавча робота в школі / І. Прус. – К., 1984.

70. Прокопчук В. Науково-методична підтримка Українського комітету краєзнавства масового краєзнавчого руху (друга половина 20-х – початок 30-х років ХХ ст.) / В. Прокопчук // Історія України. Маловідомі імена, події, факти: збірник статей. – К., 2006. – Вип. 33. : Краєзнавство та музеєзнавство в Україні: досвід, проблеми, перспективи. – С. 47–53.

71. Ратич О.Д. Древньоруські археологічні пам'ятки на території західних областей УРСР / О.Д. Ратич. – К., 1957.
72. Репресоване краєзнавство (20-30-і роки). – К., 1991.
73. Рєпніна В. Краєзнавчо-пошукова діяльність учнів у позашкільному закладі / В. Рєпніна // Географія та основи економіки в школі. – К., 2000. – № 1. – С. 34–35
74. Романюк М. Українське пресознавство на порозі ХХ століття / Романюк М. – Львів : Львівська національна бібліотека ім. В. Стефаника, 2000. – 110 с.
75. Романюк М. М. Українські часописи Коломиї. 1865-1994 рр. Історико-бібліографічне дослідження / Романюк М.М., Галушко М. В. – Львів : ЛНБ ім. В. Стефаника, 1996. – 233 с.
76. Рудий Г. Відображення краєзнавчого процесу в Україні 1930-х років у газетній періодиці / Г. Рудий // Краєзнавство. Науковий журнал. – 2011. – № 1. – С. 15–20.
77. Савчук В. Музеї України як центри краєзнавчої роботи в 20-х – 30-х рр. ХХ ст. / В. Савчук // Краєзнавство. Науковий журнал. – 2011. – №2. – С. 216–223.
78. Савчук В. Українське краєзнавство у підручниках і підручних книгах 1920-х – 1930-х рр.: регіональний аспект / В. Савчук // Краєзнавство. Науковий журнал. – 2010. – № 1–2. – С. 105–112.
79. Савчук В.О. Туристсько-екскурсійна робота в контексті розвитку краєзнавства у 20-х – першій пол. 30-х рр. ХХ ст. / О. Савчук // Туристично-краєзнавчі дослідження. – Вип. I. – Ч. II. – К. : КМ – Трейдинг, 1998. – 360 с.
80. Санцевич А.В. Роль архівів у розвитку історичної науки / А.В. Санцевич // Архіви України. – 1988. – № 3. – С. 19–25.
81. Свенціцький І. Краєзнавство та музейництво / Іларіон Свенціцький // Наша Батьківщина. – 1937. – Січень. – С. 10–11.
82. Середяк А. Краєзнавчі дослідження в Україні (історіографічний аспект) / А. Середяк // Історіографічні дослідження в Україні. – К., 2004. – Вип. 14. – С. 249–272.
83. Ситник А. Перші двадцять – з відстані сорока / А. Ситник // Пам'ятки України: історія та культура. – 2008. – №1. – С. 106–112.
84. Стрижак О.С. Назви розповідають / О.С. Стрижак. – К., 1967. – 39 с.
85. Таємниці місцевих назв : народні легенди, перекази, оповіді про походження окремих топонімічних назв Тисменицького району. – Тисмениця, 1995. – 56 с.
86. Тронько П. Український комітет краєзнавства: історія становлення й наслідки діяльності / П. Тронько, В. Прокопчук // Краєзнавство. Науковий журнал. – 2010. – № 1–2. – С. 76–95.
87. Тронько П.Т. Краєзнавство у відродженні духовності і культури / Петро Тронько. – К., 1994.
88. Тронько П.Т. Основні підсумки і далі завдання історико-краєзнавчих досліджень / П.Т. Тронько, Є.М. Склярєнко // Український історичний журнал. – 1979. – № 11. – С. 51–60.
89. Українознавство у педагогічному процесі освітніх установ : зб. ст. – Івано-Франківськ, 1997.

90. Федорова Л. З історії музеїв Києва ХІХ – початку ХХ ст. / Л. Федорова // Краєзнавство. Науковий журнал. – 2011. – №1. – С. 115–129.

91. Федорова Л. Стеллецький Борис Семенович – маловідомий діяч пам'яткоохоронного руху в Україні / Л. Федорова // Краєзнавство. Науковий журнал. – 2011. – № 2. – С. 263–275.

92. Франко І. Галицьке краєзнавство / Іван Франко // Зібрання творів у 50-ти тт. Т. 46. Кн. 2. – К., 1986. – С. 116–150.

93. Храпливий Е. Краєзнавство та господарство / Євген Храпливий // Наша Батьківщина. – 1937. – Січень. – С. 13–16.

94. Чайковський С. Паспортизація пам'ятників республіки / С. Чайковський // Пам'ятки України. – 1977. – №2. – С. 41–42.

95. Черкаський Л. Генетичний код українського фольклору / Л. Черкаський // Народна творчість та етнографія. – 2004. – № 5. – С. 30–32.

96. Шаян В. Джерело споконвічної сили української культури [фольклор] / В. Шаян // Народна творчість та етнографія. – 2001. – № 1–2. – С. 46–54.